

คำนิยมศึกษา สู่คุณค่า นำทางชีวิต

ศาสตราจารย์ นพ.วิจารณ์ พานิช

บรรณาธิการต้นฉบับ	อนุชาติ พวงสำลี
ที่ปรึกษา	สทวรรษัญ พลหาญ อธิษฐานัน คงทรัพย์ อุดม วงษ์สิงห์ ปิยาภรณ์ มั่นพะจิตร
บรรณาธิการศิลปกรรม	ภัทรอนงค์ สิริพิพัฒน์
ศิลปกรรมและรูปเล่ม	ณขวัญ ศรีอุโณทัย
พิสูจน์อักษร	อภิรดี ปลายกระสินธุ์
ประสานงานการผลิต	วุฒิพงษ์ บุญยานันต์ พิมพ์ลภัส หวลถนอม ชนกพรรณ วรดิลก ชุตินา ชันเจริญ
จำนวนพิมพ์ ครั้งที่ 1 พิมพ์ที่	2,000 เล่ม ภาพพิมพ์

ISBN:

จัดพิมพ์โดย

กสศ

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
อาคารเอส. พี. (อาคารเอ) ชั้น 13 เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400
โทรศัพท์ : 0-2079-5475

Website : <https://www.eef.or.th>

Facebook page : กสศ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

มูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่
อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก
แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ : 0-2937-9901-7
Website : info@scbf.or.th
Facebook page : มูลนิธิสยามกัมมาจล

โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
99 หมู่ 18 ถ.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี 12121
โทรศัพท์ : 0-2564-4441-79
Website : <https://satit.tu.ac.th>
Facebook page : โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนิยม

เมื่อมองย้อนอดีตของอารยธรรมต่างๆ จะเห็นได้ว่าการศึกษเล่าเรียนคือกุญแจสำคัญที่สุดในการสร้างความเจริญรุ่งเรือง และความผาสุกของทุกอารยธรรม ศาสนาหลักในโลกทุกศาสนาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเล่าเรียน แม้แต่บุคคลซึ่งมีความรู้และทักษะเฉพาะอย่างก็ขวนขวายที่จะสร้างอาศรมฤๅษี หรือสำนักศึกษาของนักปราชญ์ เพื่อให้การศึกษ้อบรมแก่ผู้ที่ได้รู้ทั้งหลาย

ยิ่งมาในยุคปัจจุบันที่ความรู้และเทคโนโลยีพัฒนาไปอย่างมาก ศาสตร์สาขาต่างๆ ทั้งเก่าและใหม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ยิ่งทำให้ระบบการศึกษาเล่าเรียนของประชาชนมีรูปแบบที่หลากหลายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้รัฐบาลของแต่ละประเทศจะต้องรับผิดชอบในการออกแบบระบบ และเฝ้าหาผู้มีภูมิความรู้มาช่วยจัดการศึกษาให้กับประชาชนแล้ว ยังมีกลุ่มบุคคลรวมตัวกันออกแบบระบบการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

อย่างรวดเร็วเช่นกัน

หนังสือ ‘ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่านำทางชีวิต’ ที่จัดทำโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล รวมทั้งโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการนำเสนอแนวคิดและรูปแบบใหม่ๆ ในการจัดการศึกษา ต้องถือว่าเป็นความรู้เป็นความริเริ่มและปรองดองที่สำคัญยิ่ง

การศึกษาเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการเตรียมประชาชนทุกรุ่นให้เรียนรู้และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ผมหวังว่าจะได้เห็นความร่วมมือปรองดองจากภาคส่วนอื่นๆ เพื่อให้การศึกษาเรียนรู้กลายเป็นค่านิยมหลักของคนไทยทุกกลุ่มและทุกอายุ

นพ. วัฒนชัย

(ศาสตราจารย์ นพ.เกษม วัฒนชัย)

องคมนตรี

คำนิยม

หนังสือ ‘ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่านำทางชีวิต’ เล่มนี้ นับเป็นผลงานที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งต่อวงการการศึกษาไทย ด้วยการนำเสนอแนวคิดและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาค่านิยมที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

ผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเรื่องค่านิยมศึกษา (Values-based Education) อย่างลึกซึ้ง โดยเชื่อมโยงกับบริบทสังคมไทย และนำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรม ทั้งในระดับห้องเรียน โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงให้ความรู้ แต่ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ประเด็นที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือ การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนคิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาสมัยใหม่ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบ

องค์รวม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของเด็กและเยาวชนในฐานะผู้สร้างค่านิยมให้แก่ครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นมุมมองที่สร้างสรรค์และท้าทาย

ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา ผมเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อครู ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการสร้างความเข้าใจและนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยมที่ดีอย่างยั่งยืน

ผมขอแสดงความชื่นชมต่อผู้เขียนที่ได้รวบรวมและนำเสนอองค์ความรู้อันทรงคุณค่านี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนระบบการศึกษาและการเรียนรู้ของไทย สู่การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมเพื่ออนาคตของประเทศชาติต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สทวรรษญ์ พลหาญ

ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2 กันยายน 2567

คุณค่าความหมายของ 'ค่านิยมศึกษา'

สภาพการณ์ของโลกปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต กระแสสังคม และอีกหลายด้านที่อาจส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของคน ทั้งการเรียนและการใช้ชีวิต ประกอบกับการเรียนรู้บนพื้นฐานของความต้องการที่แตกต่างกันหลากหลายในแต่ละบุคคล การศึกษาไทยในวันนี้จึงต้องการกระบวนทัศน์ใหม่ โดยเฉพาะค่านิยมหรือ values ทางการศึกษา เพราะแก่นสำคัญของการศึกษาไม่ใช่การเรียน 'วิชาความรู้' อีกต่อไป แต่เป็นการเรียนรู้เชิงรุก หรือที่เรียกกันจนชินว่า active learning นั้น แท้จริงแล้วเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการสะท้อนคิด ที่สามารถลงลึกไปถึงการกล่อมเกลาความคิดและคุณลักษณะนิสัยได้ เช่น ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา ความรับผิดชอบ โดยจำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน จากครู ผู้ปกครอง หรือคนในชุมชน ซึ่งค่านิยมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดอนาคตของเด็กและเยาวชนไทยให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความเป็นผู้นำ

'ค่านิยมศึกษา' จึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของคนในโลกปัจจุบันและอนาคต ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับพันธกิจของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เรื่องการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้จากครูให้เด็กเป็นหลักเท่านั้น แต่จะต้องเน้นให้เด็ก 'ปฏิบัติ' เพื่อสร้างความรู้ได้จากประสบการณ์จริง เพราะหลักการเรียนรู้สมัยใหม่ สมอมมนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดผ่านประสบการณ์ การสะท้อนความคิด และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันซับซ้อน

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ค่านิยมศึกษาเกิดขึ้นได้จริง จำเป็นต้องบูรณาการค่านิยมศึกษาอยู่ในโครงสร้างระบบการศึกษาของประเทศที่การทำงานประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) กรอบนโยบาย (2) หลักสูตร (3) ระบบนิเวศในโรงเรียน (4) การฝึกอบรมครู (5) เชื่อมโยงกับชุมชน (6) ระบบประเมิน (7) ระบบทรัพยากร และ (8) การใช้เทคโนโลยี

หนังสือ 'ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่านำทางชีวิต' เล่มนี้ จะทำให้ทุกท่านได้เห็นมุมมองและกระบวนทัศน์ของค่านิยมศึกษาแนวใหม่ที่ต่างไปจากเดิม และอาจจะเป็นการพลิกโฉมการศึกษาไทยให้เห็นคุณค่าความหมายของกระบวนการเรียนรู้มากกว่าตัววิชาความรู้

ดร.อุดม วงษ์สิงห์

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณภาพครูและสถานศึกษา กสศ.

คำนิยาม

ในปัจจุบันความรู้ทางมานุษยวิทยาและโบราณคดีที่ก่อร่างและสะสมมายาวนานได้ฉายภาพลักษณะเฉพาะของมนุษยชาติที่มีความแตกต่างอย่างมากจากสรรพสัตว์อื่นๆ บนโลกใบนี้ เรามองเห็นภาพของมนุษย์ที่มีไช่เพียงแค่เฉลียวฉลาดกว่าสัตว์อื่นๆ อย่างเป็นพิเศษเท่านั้น แต่มนุษย์มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นมากคือความสามารถในการสร้างโลกนามธรรมขึ้นภายในจิตใจเพื่อเป็นตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับโลกวัตถุวิสัย และระหว่างโลกนามธรรมของมนุษย์ด้วยกัน โลกนามธรรมนี้ประกอบไปด้วยความรู้สึกรู้สึก ความจำ ความคิด ความรู้ คุณค่าและค่านิยมอันมากมายที่มวลมนุษย์ช่วยกันสร้างสรรค์และสะสมกันมายาวนาน และโลกนามธรรมนี้เองที่กำหนดความรู้สึกรู้สึก นึก คิด และการกระทำของมนุษย์ และนำมนุษยชาติเดินทางมาในเส้นทางที่แปลกประหลาดไปจากสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก นั่นคือ ‘วัฒนธรรม’ และ ‘อารยธรรม’

ในโลกนามธรรมของมนุษย์นี้ส่วนหนึ่งนั้นเกี่ยวกับการตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำรงและดำเนินชีวิตตลอดจนการสืบทอดเผ่าพันธุ์อันเป็นประเด็นวาระที่มนุษย์มีส่วนร่วมอยู่กับสรรพสัตว์อื่นๆ แต่อีกส่วนหนึ่งนั้นมีลักษณะพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของมนุษย์คือเป็นส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการเติมเต็มความหมายหรือคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ ซึ่งแสดงออกให้เห็นในพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ศิลปกรรมสุนทรียภาพ แรงแบบดาลใจ ความลึกลับ ความรู้สึกอันวิเศษวิเศษ (Sublime Feeling) และประเด็นคำถามทางปรัชญา เช่น ชีวิต โลก จักรวาล คืออะไร? สัมพันธ์กันอย่างไร? กำเนิดและดำเนินมาอย่างไร? ชีวิต โลก จักรวาล ควรเป็นเช่นไร? ชีวิต โลก จักรวาล จะเป็นดังที่ควรเป็นได้อย่างไร? ชีวิตก่อนเกิดและชีวิตหลังความตายมีหรือไม่? ถ้ามีจะเป็นเช่นไร? อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดของการมีชีวิต? ฯลฯ ซึ่งประเด็นวาระเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น ‘โจทย์ใหญ่’ (Big Question) อันเป็นเอกลักษณ์ของมนุษยชาติ

ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ศิลปกรรม สุนทรียภาพ แรงแบบดาลใจ ความลึกลับ ความรู้สึกอันวิเศษวิเศษ ความสุขใจ ความทุกข์ใจ ‘โจทย์ใหญ่’ ฯลฯ ซึ่งอาจรวมเรียกว่าเป็นประเด็นเกี่ยวกับ ‘คุณค่า’ (‘คุณค่า’ ในที่นี้ได้บูรณาการความหมายของ Value Values Virtue และ The 3 Transcendentals – ความจริง ความดี ความงาม – ในปรัชญากรีกโบราณ) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โลกนามธรรมของมนุษย์ส่วนที่เกี่ยวกับ ‘คุณค่า’ นี้คือ

เครื่องหมายสำคัญที่ทำให้มนุษยชาติแตกต่างจากสรรพสัตว์
อื่นๆ โดยสิ้นเชิง และดังนั้นการศึกษาของมนุษย์จึงต้องมุ่งไปสู่
เรื่อง ‘คุณค่า’ เพื่อสร้างสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์มนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดย
สมบูรณ์ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่าการศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนา
‘คุณค่า’ คือหัวใจสำคัญของ ‘การศึกษาเพื่อเป็นมนุษย์’

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องเรียนรู้และฝึกฝนที่จะเป็นมนุษย์
เพราะมนุษย์เป็น ‘Cultural Being’ หากมนุษย์ผู้ใดไม่ได้เรียนรู้ที่
จะฝึกฝนให้เป็นมนุษย์โดยการพัฒนาทั้งด้านคุณค่า เจตคติ ความ
รู้ และทักษะอย่างเป็นองค์รวม โดยมีเรื่อง ‘คุณค่า’ เป็นประธาน
ของการเรียนรู้แล้วจะทำให้มนุษย์ผู้นั้นพลาดโอกาสที่จะได้เป็น
มนุษย์โดยสมบูรณ์ และในขณะเดียวกันส่วนของความเป็นสัตว์
ที่ยังมีอยู่ในชีวิตมนุษย์นั้นก็ขาดความสมบูรณ์ในความเป็นสัตว์
ตั้งแต่เกิดสายพันธุ์มนุษย์ขึ้นแล้ว เพราะสมองและเซลล์ต่างๆ
ของมนุษย์ต้องตัดคุณภาพของสัตว์หลายอย่างลงไปเพื่อสร้าง
ศักยภาพในการเรียนรู้และฝึกฝนให้เป็นมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ผู้
ใดพลาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้และฝึกฝนเพื่อเป็นมนุษย์ มนุษย์
ผู้นั้นก็จะพลาดทั้งโอกาสที่จะได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และโอกาส
ที่จะได้เป็นสัตว์ที่สมบูรณ์ไปพร้อมๆ กัน แล้วมนุษย์ที่พลาด
โอกาสนี้จะเป็นอะไร? ในเมื่อเป็นมนุษย์ก็ไม่สมบูรณ์ เป็นสัตว์ก็
ไม่สมบูรณ์ บางศาสนามีคำตอบว่าเป็น ‘อสูร’

มาถึงตรงนี้ท่านผู้อ่านคงเห็นความสำคัญของหนังสือ ‘*ค่านิยมศึกษา สู่อุทิศตนนำทางชีวิต*’ ที่ ศาสตราจารย์ นพ. วิจิตร
พานิช ตั้งใจค้นคว้าและเขียนขึ้นเพื่อชักชวนให้สังคมตื่นขึ้นสนใจ

เรื่องค่านิยมและคุณค่ากับการศึกษาอย่างเป็นองค์รวมเพื่อเป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์ว่ามีความสำคัญมากเพียงใดในยุคสมัยนี้ จาก
การที่อาจารย์วิจิตรท่านได้เปิดประเด็นเรื่องการศึกษาเพื่อ
สร้างและพัฒนาค่านิยมและคุณค่านี้ผมอดไม่ได้ที่จะหวนกลับไป
นึกถึงหนังสือ ‘การศึกษาหมาทางด่วน’ ของท่านอาจารย์พุทธ
ทาส (นามเดิมของท่านคือ เจื่อม พานิช) ซึ่งน่าจะพิมพ์ขึ้นในราว
พ.ศ. 2522 ซึ่งท่านอาจารย์พุทธทาส พยายามปลุกสังคมให้ตื่น
ขึ้นเห็นความน่ากลัวของการศึกษาในสมัยนั้นว่า ได้ละทิ้งเรื่อง
‘คุณค่า’ มายาวนานและหลอกตัวเองว่าทำถูกต้องแล้วเหมือน
หมาทางด่วนในนิทานอีสปที่หลอกตัวเองและหลอกหมาตัวอื่นๆ
ให้ไปตัดหางกันให้หมด

มาถึง พ.ศ. 2567 นี้ การศึกษาไทยก็ยังละทิ้งเรื่องคุณค่า
ต่อมาเช่นเดิม จนสมาชิกในตระกูลพานิช อีกท่านหนึ่ง คือ ศ.นพ.
วิจิตร พานิช ได้ปักธงเรื่องค่านิยมและคุณค่าขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง
หนังสือ ‘การศึกษาหมาทางด่วน’ ของท่านอาจารย์พุทธทาสมี
ลักษณะเป็นการเทศนาทางศาสนา และการปลุกสติพร้อมกับ
อุดมคติในคุณค่าสูงสุดของชีวิต ในขณะที่หนังสือ ‘*ค่านิยมศึกษา
สู่อุทิศตนนำทางชีวิต*’ ของท่านอาจารย์วิจิตรมีลักษณะเป็นการ
ค้นคว้า รวบรวม เรียบเรียงและนำเสนอแนวทางในการปฏิบัติ
เพื่อจัดการศึกษาเรื่องค่านิยมและคุณค่า

หนังสือทั้ง 2 เล่มซึ่งเขียนโดยคนต่างรุ่น ต่างวัย ต่างเวลา
และอาจจะต่างปรัชญาในบางด้าน แต่ต่างก็มุ่งสู่ประเด็นและเป้าหมาย
ในทิศทางเดียวกัน ผมอยากแนะนำให้ท่านผู้อ่านลองอ่าน

หนังสือ 2 เล่มนี้ โดยให้พลังของหนังสือกระทบและสื่อสารกัน
ไปมาท่านอาจจะพบทั้งแรงบันดาลใจ ปรัชญา แนวทาง หลักการ
และหลักวิธีเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทของท่านเอง

สุดท้ายนี้ในนามของมนุษย์คนหนึ่ง ขอขอบพระคุณท่าน
อาจารย์วิจารณ์ที่กรุณาเขียนหนังสือที่ปลุกสังคมนให้ตื่นขึ้นและ
เห็นแนวทางของการจัดการศึกษาในเรื่องค่านิยมและคุณค่าในยุค
สมัยที่สังคมลี้มนเรื่องเหล่านี้ไปนานมาก และขอขอบพระคุณ
ที่อาจารย์กรุณาให้โอกาสผมได้เขียนข้อความที่น่าจะยาวเกิน ‘คำ
นิยม’ สำหรับหนังสือเล่มนี้

ศิวัต สุขัลวรรณ์

รองผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนคุณภาพการศึกษา
โรงเรียนเพลินพัฒนา

คำนำ

หนังสือที่อยู่ในมือท่านเล่มนี้มีจุดเริ่มต้นจากการครุ่นคิด
เรื่อง ‘การศึกษาที่มีค่านิยมเป็นฐานหรือเป็นแก่น เพื่อสร้างคนดี
มีคุณค่าต่อสังคม’ ของศาสตราจารย์ นพ.วิจารณ์ พานิช นำมา
สู่การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตีความ และถ่ายทอดเป็นเนื้อหา
อันทรงคุณค่าต่อวงการการศึกษาไทย ภายใต้ชื่อ ‘*ค่านิยมศึกษา
สู่คุณค่านำทางชีวิต*’

ภายในเล่มประกอบไปด้วยสาระความรู้ทั้งแนวคิดทฤษฎี
และแนวทางปฏิบัติ รวมถึงการเชื่อมโยงสะท้อนคิดภายใต้
บริบทสังคมไทย อาทิ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยม
การพัฒนาค่านิยมของเด็กตามลำดับวัย หลักการและแนวทาง
ภาคปฏิบัติ ค่านิยมศึกษาสำหรับนักเรียนไทย การสะท้อนคิดอย่าง
ยิ่งยวดเพื่อพัฒนาค่านิยม ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ค่านิยมศึกษากับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เมืองแห่งการเรียนรู้กับ
การพัฒนาค่านิยม เด็กและเยาวชนในฐานะผู้สร้างค่านิยมให้
แก่ครอบครัวและชุมชน โครงสร้างของระบบการศึกษาที่เน้น
ค่านิยมศึกษา สมรรถนะสำคัญของครูในระบบการศึกษาที่
บูรณาการค่านิยมศึกษา

ทั้งนี้ศาสตราจารย์ นพ.วิจารณ์ พานิช ได้ชี้ให้เห็นถึง
ความสำคัญของค่านิยมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ผ่านการ

คำนำผู้เขียน

ปฏิบัติและสะท้อนคิดค่านิยมสำคัญของมนุษย์ว่าจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลเมืองที่มีความคิด ความรับผิดชอบ เอื้อเพื่อต่อผู้อื่นและต่อสังคม ค่านิยมศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่พัฒนานักเรียนให้เป็น ‘มนุษย์ที่สมบูรณ์’ กล่าวคือไม่เพียงมีความรู้และทักษะเพื่อการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังมีคุณสมบัติที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ตลอดจนสร้างประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

สาระสำคัญตอนหนึ่งในหนังสือยังกล่าวถึงคุณูปการของค่านิยมศึกษาในการเปลี่ยนขาด (Transform) ระบบการศึกษาของประเทศว่า ค่านิยมศึกษาจะเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากครูเน้นบอกสอนให้นักเรียนท่องจำ ไปเป็นครูชวนนักเรียนตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตน เน้นพัฒนาตนเองครบทุกด้านผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน ตามด้วยการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน

หนังสือ ‘ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่า นำทางชีวิต’ เล่มนี้จึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรทางการศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งไม่เพียงนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของตน แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้สังคมไทยเห็นคุณค่าของการพัฒนา ค่านิยมของคนทุกช่วงวัย และนำไปสู่การดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อไป

มูลนิธิสยามกัมมาจล

หนังสือ ‘ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่า นำทางชีวิต’ เล่มนี้ เขียนขึ้นเพื่อสื่อต่อสังคมไทยว่าการศึกษาคณาคุณภาพสูงต้องหนุนการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบด้าน ต้องไม่เอาใจใส่เฉพาะด้านวิชาความรู้เท่านั้น ดังกรณีองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เสนอให้การศึกษา มีเป้าหมายพัฒนาผู้เรียนครบทั้ง 4 ด้านของ VASK ขยายความได้ว่า V = values – ค่านิยม A = attitude – เจตคติ S = skills – ทักษะ K = knowledge – ความรู้ มีเป้าหมายเพื่อให้การศึกษานำสู่ชีวิตที่ดี มีสุขภาวะ (Well-being) ของผู้เรียนของสังคม และโลก

มองมุมหนึ่ง การหนุนให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตัวน่าจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะจะทำหน้าที่เป็นเข็มทิศนำทางชีวิตไปสู่ชีวิตที่ดีงาม

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าการหนุนหรือเอื้อให้นักเรียนสร้างค่านิยมที่ดีให้แก่ตัวเองติดตัวไปตลอดชีวิตนั้น ทำได้ง่ายๆ ไม่ต้องลงทุนลงแรงมากมาย โดยดำเนินการบูรณาการอยู่กับการเรียนวิชาตามปกติตนเอง เป็นส่วนใหญ่หรือในชีวิตการเรียนประจำวัน มีกิจกรรมเสริมขึ้นมาเพียงเล็กน้อย โดยเน้นหนุนให้นักเรียนร่วมกันริเริ่มดำเนินการภายใต้เป้าหมายดำเนินการเพื่ออนาคตของตนเอง เพื่อการเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง และมุ่งทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม

หัวใจสำคัญที่สุดของการพัฒนาค่านิยมในตัวคือ การสะท้อนคิด (Reflection) ข้อสังเกตที่ได้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง เพื่อหาความหมายเชิงนามธรรมด้านคุณค่าของกิจกรรมต่อจิตใจที่ดิ้นรนของตนเอง ซึ่งได้จากการทำกิจกรรมเหล่านั้น ทั้งสะท้อนคิดกับตนเองคนเดียวและสะท้อนคิดต่างๆ ออกแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ และฟังข้อสะท้อนคิดของเพื่อนๆ โดยมีครูช่วยตั้งคำถามเพื่อให้การสะท้อนคิดเชิงนามธรรมนั้นมีมิติที่ลึกและครบถ้วนยิ่งขึ้น ทำเช่นนี้เป็นปกติวิสัย ค่านิยมที่ดิ้นรนก็จะก่อตัว งอกงาม และซึมลึกเข้าไปในตัวตนของนักเรียนทุกคน นำไปสู่การศึกษาที่หนุนการสร้างคน ที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดี ให้แก่สังคม

โดยต้องไม่ลืมว่า ชีวิตจริงของนักเรียนอยู่ในระบบนิเวศที่มีทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบต่อการสร้างค่านิยมที่ดีของนักเรียน ค่านิยมศึกษาจึงเป็นเครื่องมือช่วยเหลือนักเรียนให้ได้เข้าใจอันตรายของปัจจัยลบและคุณค่าของปัจจัยบวก ต่อการสร้างค่านิยมที่ดีในตน ช่วยให้นักเรียนรู้จักสร้างภูมิคุ้มกันตนเองจากอันตรายที่เกิดจากปัจจัยลบที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม

ผู้เกื้อหนุนปัจจัยบวกเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาค่านิยมที่ดีในตนนั้นไม่ได้มีเฉพาะที่โรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองหรือสมาชิกครอบครัวที่บ้านและคนในชุมชนโดยรอบตัวเด็ก ก็ต้องมีส่วนช่วยกันเกื้อหนุนด้วย

ปัจจัยบวกสำคัญอย่างหนึ่งคือ ตัวอย่างที่ดี (Role Model) ที่ผู้คนรอบตัวเด็กพึงตระหนักว่า หากรักและปรารถนาดีต่อเด็ก ต้องการให้เติบโตเป็นคนดี ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องไม่เปลือ

พูด (สอน) อย่างหนึ่ง แต่ตนเองปฏิบัติไปในทางตรงกันข้าม

ขอย้ำว่าการพัฒนาค่านิยมที่ดีเกิดจากการปฏิบัติของตัวเด็กเอง ตามด้วยการสะท้อนคิดตอบคำถามเชิงค่านิยมหรือเชิงคุณธรรมด้วยตัวเอง ไม่ได้เกิดจากการสั่งสอนโดยตรง ครูและผู้ใหญ่ไม่ควรใช้วิธีดูตำราว่ากล่าวหรือสั่งสอน แต่ควรชวนเด็กสะท้อนคิด ชวนตั้งคำถามเพื่อการถกคิด

วิจารณ์ พานิช

13 ตุลาคม 2567

วันนามินทรมหาราช

สารบัญ

1. จุดเริ่มต้นของหนังสือ	25
2. ความหมายของค่านิยมศึกษา	31
ค่านิยม (Values) คืออะไร	31
ค่านิยมศึกษา (Values-based Education: VbE) คืออะไร	32
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยมมีอะไรบ้าง	36
ปัจจัยสากล	37
ปัจจัยที่จำเพาะต่อสังคมไทย	38
ค่านิยมศึกษาส่งผลอะไรบ้าง	40
3. หลักการของภาคปฏิบัติ	43
เครื่องมือ 7 ชิ้น	44
สมัชชาค่านิยมในชีวิต แนวโรงเรียน Kuwait American School	51

ค่านิยมแห่งเดือน (Values of the Month)	51
สามกกลยุทธ์หลัก	53
4. ค่านิยมศึกษาสำหรับนักเรียนไทย	57
รายการค่านิยมที่ควรเอาใจใส่	58
ค่านิยมสำคัญที่มีการใช้กับนักเรียนไทย	63
บทบาทของนักเรียน	65
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	66
5. ปฏิบัติการในระบบการศึกษาไทย	69
ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้จากประสบการณ์	74
ความท้าทายจากสภาพความเป็นจริง ในระบบการศึกษาไทย	77
6. เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดอย่างมีขยวด	79
ความเห็นของปัญญาประดิษฐ์	79
สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้ระดับสูง	86
สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้ระดับเชื่อมโยง	86
สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง	87
สอนเสวนาหุนการสะท้อนคิด	88

7. เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ แล้วสะท้อนคิด	91
วิธีการที่เสนอโดย Generative AI Gemini	91
เน้นเรียนโดยการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด จนติดเป็นนิสัย	101
เรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมบูรณาการอยู่ใน การเรียนรู้องค์รวม	102
8. เรียนรู้ในทุกช่วงก้าวชีวิต	105
ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเรียนรู้ในทุกกิจกรรมของชีวิต	105
ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้จากประสบการณ์ หลากหลายมิติ	108
ค่านิยมศึกษากับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	110
สภาพแวดล้อมเชิงลบทางสังคมกับการสร้างค่านิยม	114
9. พลัังแห่งวัยเยาว์	119
การพัฒนาค่านิยมของเด็กตามลำดับวัย	120
สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนาค่านิยม ของเด็กและเยาวชน	124
เมืองแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาค่านิยม ของเด็กและเยาวชน	126

เด็กและเยาวชนในฐานะผู้สร้างค่านิยม ให้แก่ครอบครัวและชุมชน	127
เยาวชนผู้กู้โลก	129

10. พลังแห่งการจัดการศึกษาระบบ 131

โครงสร้างของระบบการศึกษาที่เน้นค่านิยมศึกษา	132
บูรณาการค่านิยมศึกษาเข้าในหลักสูตรฐานสมรรถนะ	137
บูรณาการค่านิยมศึกษาเข้ากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต	140
ระบบประเมินความก้าวหน้าและประเมินผล ค่านิยมศึกษา	143
แนวทางการประเมินของโรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	147

11. การผลิตและพัฒนาครู 153

สมรรถนะสำคัญของครูในระบบการศึกษา ที่บูรณาการค่านิยมศึกษา	153
บทบาทของครูในการหนุนให้ศิษย์พัฒนาค่านิยมใส่ตัว	156
การผลิตครูรุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะด้านค่านิยมศึกษา	157
การพัฒนาครูประจำการให้มีสมรรถนะค่านิยมศึกษา	158
ลดความท้าทายในระบบการศึกษาไทย	160

12. เพื่ออนาคตของสังคมไทย 163

สองฉากทัศน์ในอนาคต 10-20 ปีข้างหน้า	164
พัฒนาระบบการศึกษาไทยแบบปะผุ (Incremental Change) ตามแนวทางที่ เคยดำเนินการ 20-30 ปีที่ผ่านมา	165
พัฒนาระบบการศึกษาไทยแบบพลิกโฉม (Transformation) โดยใช้แนวทาง ค่านิยมศึกษาในหนังสือเล่มนี้	169
เงื่อนไขของการใช้ค่านิยมศึกษาอยู่กับสังคมไทย	173

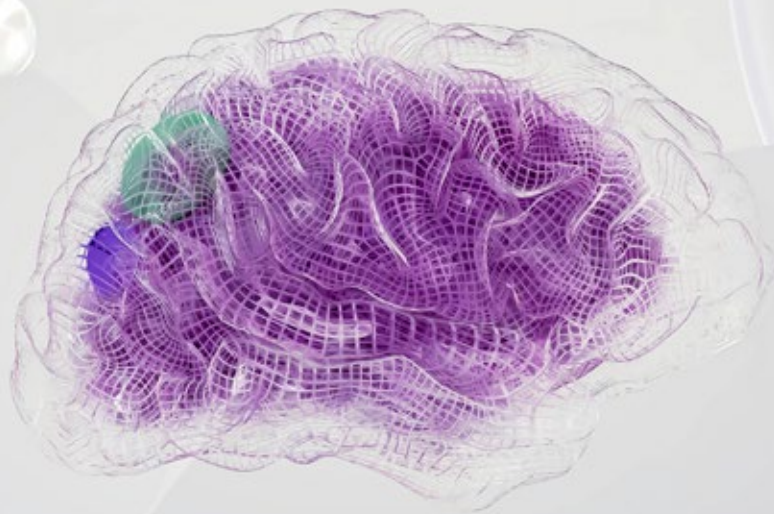
ค่านิยมศึกษา
สู่คุณค่านำทางชีวิต

1. จุดเริ่มต้นของหนังสือ

ที่โรงแรมเชียงใหม่ฮอริคิต วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2567
คุณ Paul Collard แห่ง CCE ยุให้ผมเขียนหนังสือ Values-based
Education ผมบอกว่าผมไม่มีความรู้เรื่องนี้ แล้วก็ค้างคาใจในเรื่อง
ค่านิยมศึกษา

สมัยนี้อายากรูเรื่องอะไร มีตัวช่วยคือ Generative AI หรือ
Chatbot เราต้องหัดใช้ให้เป็น ในลักษณะใช้เขาเป็นผู้ช่วย ผมจึง
ลองถาม Gemini ฌ กูเกิล และ Copilot ฌ ไมโครซอฟท์ว่า What
is values-based education? Which countries are leaders in
VbE? What are key impact? จึงรู้ว่า มีผู้คิดเรื่อง VbE อยู่แล้ว มี
เว็บไซต์ที่ <https://www.valuesbasededucation.com>¹

ค่านิยมศึกษาเริ่มจากงานวิจัยระหว่าง ค.ศ. 1995-2005
ของ Neil Hawkes เพื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย
อ็อกซฟอร์ด ส่งผลให้ Neil Hawkes ก่อตั้งองค์กร Values-based
Education (VbE) ทำงานส่งเสริม VbE รวมทั้งให้การรับรอง
คุณภาพโรงเรียนที่ดำเนินการแนว VbE ในประเทศไทยมีโรงเรียน
Meritton British International School (<https://merittonbrit->

ish.ac.th)² ตั้งอยู่ที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการรับรองนี้ (https://merittonbritish.ac.th/wp-content/uploads/2023/08/vbe.2005.original_research_evidence_1-1.pdf)³ ในเว็บไซต์ของโรงเรียนระบุชัดเจนว่า มีนโยบายพัฒนาเด็กด้านคุณค่าไปพร้อมๆ กับพัฒนาวิชาการ โดยให้นำหนักเท่ากันระหว่างวิชาการกับค่านิยม และบอกว่าการเรียนรู้เป็นแบบ ‘เรียนจากการสะท้อนคิด (Reflective Learning)’ และเรียนจากการที่ผู้ใหญ่รอบตัวเด็กทำตัวเป็นตัวอย่าง ซึ่งตรงกับความเชื่อของผม

ผมได้โอกาสครุ่นคิดเรื่องการศึกษามีเรื่องค่านิยมเป็นฐานหรือเป็นแก่น เพื่อสร้างคนดี มีคุณค่าต่อสังคม

ตีสี่วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ลองค้นหาหนังสือเรื่อง VbE ก็พบหนังสือ *Values-Based Education* โดย Peter Williams⁴ และพบว่า สสวท. เคยจัดสัมมนาเรื่องนี้เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 (<https://www.ipst.ac.th/news/35121/20221115-news.html>)⁵ นำผมสู่หนังสือ *The Little Book of Values*⁶ ที่ผู้เขียนคือ Julie Rees หรือ Julie Duckworth (คนเดียวกัน) วิทยากรในการสัมมนาของ สสวท. นั่นเอง อ่านคำแนะนำหนังสือเล่มนี้แล้วเกิดแรงบันดาลใจ หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ พ.ศ. 2552 คือเมื่อ 15 ปีมาแล้ว สื่อว่าเรื่องการศึกษหรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมด้านดีไม่ใช่เรื่องใหม่ มีคนสนใจและคิดวิธีการมานานแล้ว

ค้นพบหนังสือ *Teaching Students to Drive Their Learning*⁷ ที่เตะตาผม ว่าเชื่อมโยงกับ VbE หรือไม่อย่างไร และพบหน่วยงาน Living Values Education (<https://livingvalues.net>)⁸ ที่สนับสนุนการเรียนรู้คุณค่าชีวิต เรียนรู้แบบยึดค่านิยมเป็นฐาน เน้นการเรียนรู้ที่ครบ holistic learning ครบ VASK หรือครบสมรรถนะหรือครบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นพลเมืองผู้ทำประโยชน์แก่สังคมและโลก ที่จะทำให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อน SDG

ผมจึงลองถาม Generative AI ผู้ช่วยหรือครูของผม ด้วยคำถาม What are relationship between VbE and SDG? How to operationalize it? Especially in LMIC? How to adapt education systems to booster the goal? ได้รับความตอบที่ประเทืองปัญญายิ่งที่ผมตีความว่า VbE กับ SDG สนธิพลังกัน ช่วยเสริมส่งผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของโลกผ่านหลักการของการเรียนรู้คุณภาพสูงนั่นเอง

ผมพบว่า Copilot ให้ข้อมูลที่ครบถ้วนกว่า แถมด้วยการเสนอคำถามต่อเนื่องที่โยงสู่ service learning นำผมสู่ purpose-based learning, *purpose-driven learning*⁹ หรือ purposeful education

เช้ามีวันที่ 5 พฤษภาคม ผมอ่านตัวอย่างหนังสือ *The Little Book of Values* ใน Kindle แล้วจึงตัดสินใจซื้อหนังสือ และถาม Copilot ว่า What are key issues in the book «Little Book of Values» by Julie Duckworth? Is it still relevant today? What

are key emphasis when it is applied to Thailand's education system? ใต้รับคำตอบว่า ค่านิยมศึกษาเป็นอภาลิโก

Copilot ยูให้ผมถามเขาว่า Are there any case studies of schools in Thailand successfully implementing values-based education? เมื่อผมถามก็ได้รับตัวอย่างกรณีศึกษาในประเทศไทย ที่ส่วนใหญ่เป็นของยูเนสโก น่าแปลกใจที่เขาไม่รู้จักโรงเรียนคุณธรรมและกิจกรรมของศูนย์คุณธรรมของเรา

ผมจึงลองถามใหม่ว่า Can you please summarize the activities and impact of Thailand's Moral School Movement led by Yuwaphat Foundation? ใต้คำตอบที่แสดงว่าเขามีฐานข้อมูลคุณธรรมของเรา แต่ก็ลืมนึกถึงตอนเอ่ยถึงกรณีศึกษา ผมถามต่อว่า Please suggest to Yuwaphat Foundation how to improve the activities in Moral Schools to get more and better impact on characters of students and teachers? ยิ่งได้คำตอบที่มีประโยชน์มาก ผมถามต่ออีกว่า From what you recommend to Yuwaphat Foundation what are key points you recommend to improve the impact of Thailand's education system to produce a high quality Thai citizen? ใต้คำตอบที่เราเอามาใคร่ครวญและเลือกมาทดลองดำเนินการได้เป็นอย่างดี

นำสู่ข้อยืนยันความเชื่อที่ผมยึดถือมานานกว่าครึ่งศตวรรษว่า ไอเดียหาง่าย แต่การลงมือทำหายาก ยิ่งการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง พันฝ่าอุปสรรคเพื่อการเรียนรู้สู่การพัฒนาาระบบสำคัญๆ ต่อสังคมหรือบ้านเมืองอย่างระบบการศึกษายังหายาก

ค่านิยมศึกษาต้องไม่ดำเนินการแบบแยกส่วน ต้องออกแบบให้นักเรียนเรียนรู้บูรณาการอยู่ในกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้อย่างบูรณาการครบด้าน VASK หรือ 21st century skills หรือ future/transferable skills อย่างที่โรงเรียน Meritton British International School ที่เชียงใหม่ ดำเนินการอยู่

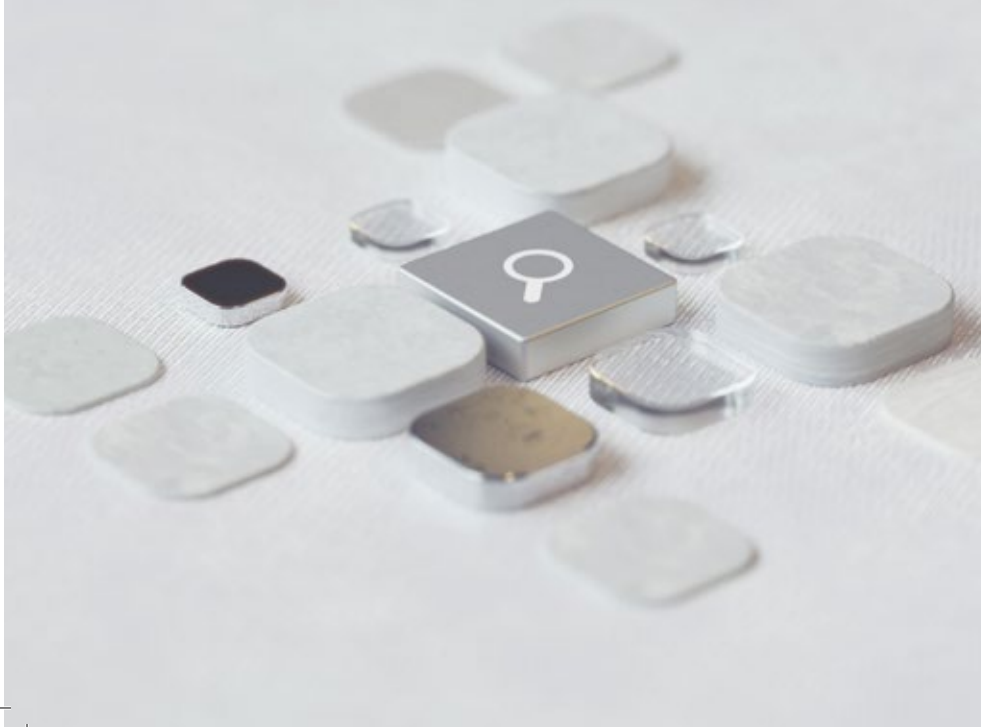
ผมได้แรงบันดาลใจในการเขียนหนังสือ *ค่านิยมศึกษาสู่คุณค่านำทางชีวิต* ที่คนเราทุกคนบรรลุได้

values

noun

principles or standards of behaviour; one's judgement of what is important in life

2. ความหมายของค่านิยมศึกษา

เว็บไซต์ valuesbasededucation.com บอกว่า ค่านิยมศึกษาจะเปลี่ยนขาด (Transform) สังคมและโลก ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและสะท้อนคิดค่านิยมสำคัญของมนุษย์ เช่น ความซื่อสัตย์ ความมั่นคงในคุณธรรม ความเห็นแก่ผู้อื่น ความเคารพตนเองและผู้อื่น การให้อภัย ฯลฯ การจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมค่านิยมศึกษาจะส่งผลในระดับเปลี่ยนโลก

ค่านิยม (Values) คืออะไร

คำว่า value แปลว่าคุณค่า หรือความดีงาม คำว่า values (มีตัว s) แปลว่าค่านิยม หมายถึงความนิยมในคุณค่า หรือความดีงาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้นิยามค่านิยมว่า ‘สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง’ ผมตีความว่าค่านิยมเป็นเข็มทิศชี้ทางชีวิต

ค่านิยมเป็นสิ่งที่มืออยู่ในทุกสังคม แต่อาจอยู่ในสภาพที่ซ่อนเร้น ไม่มีการนำออกมาทำความเข้าใจหรือขับเคลื่อนอย่างชัดเจน หรือมีการนำออกมาก็มักอยู่ในสภาพของกิจกรรมทางศาสนา หรือในสภาพของการสอนศีลธรรมจรรยา ที่มักใช้วิธี ‘สั่งสอน’ ให้เชื่อและปฏิบัติตาม

และที่ร้ายหรือก่อผลเสียต่อสังคมคือ การสอนเรื่องคุณงามความดีนั้น บ่อยครั้งที่ผู้สอนได้แต่สอนในเชิงทฤษฎีไม่นำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งผู้สอนก็มักไม่ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง บ่อยครั้งที่เด็กเห็นว่าผู้ใหญ่สอนอย่างหนึ่ง แต่ตนเองปฏิบัติไปในทางที่ตรงกันข้าม สังคมจึงตกอยู่ในสภาพหน้าไหว้หลังหลอก ไม่จริงจัง ก่อผลลบต่อการปฏิบัติตามค่านิยมหรือศีลธรรมจรรยาที่ดี

ค่านิยมในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน คลุมเครือ มองได้หลายมุม มีทั้งค่านิยมในคำพูด ในลายลักษณ์ที่เป็นเอกสารหรือหนังสือ และที่ยึดถือปฏิบัติกันในสังคม ซึ่งในทางปฏิบัติ มีทั้งค่านิยมที่ดีงาม (สีขาว) และที่เป็นสีเทาไปจนถึงสีดำปะปนกันอยู่

ค่านิยมศึกษา (Values-based Education: VbE) คืออะไร

ค่านิยมศึกษาคือการศึกษาที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลเมืองที่มีความคิด ความรับผิดชอบ และเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นและต่อสังคม ค่านิยมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่พัฒนานักเรียนให้เป็น ‘คนเต็มคน’ หรือเป็น ‘มนุษย์ที่สมบูรณ์’ คือไม่เพียงมีความรู้และทักษะเพื่อการทำมาหากินหรือดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนา ‘คุณสมบัตินี้’ ของการเป็นคนดี เป็นพลเมืองที่ดีด้วย อันจะส่งผลต่อบุคคลให้มีชีวิตที่ดี มีความสุขความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งเป็นชีวิตที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม

มองจากสภาพปัจจุบันในเรื่องการสร้างค่านิยมหรือคุณธรรมที่ดี ค่านิยมศึกษาจึงคล้ายๆ การนำเรื่องได้พรหมหรือได้โตะขึ้นมาอยู่บนโต๊ะ มีการนำมาทำกระบวนการทำความเข้าใจโดยเด็กนักเรียนเองผ่านการปฏิบัติ

ผมมีความเชื่อว่าค่านิยมศึกษาจะช่วยพัฒนาตัวตน หรืออัตลักษณ์ (Identity) ของนักเรียน ตามแนวคิดของ Chickering’s seven vectors of identity development ที่บอกว่า มนุษย์เรามีพัฒนาการ 7 ชั้น

สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ในปัจจุบันเยาวชนไทยที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เข้าวัยบรรลุนิติภาวะแล้ว จำนวนมากที่ยังหาตัวเองไม่พบ คือยังไม่สามารถพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเองได้ นำสู่สภาพที่เป็นคนไม่มีเป้าหมายในชีวิต ค่านิยมศึกษาน่าจะช่วยเติมเต็มข้อบกพร่องของสังคมไทยประเด็นนี้ได้

ประเทศไทยเรามีการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม โดยมูลนิธิยุวพัฒน์ รวมทั้งมีศูนย์คุณธรรมเป็นหน่วยงานพัฒนาคุณธรรมให้แก่ประเทศ ผมเชื่อว่าค่านิยมศึกษาจะช่วยพัฒนาคุณธรรมในตัวนักเรียนและครูได้เป็นอย่างดี เพราะค่านิยม (ด้านดี) ก็คือคุณธรรมนั่นเอง แต่ค่านิยมศึกษาไม่จัดการเรียนรู้ผ่านการสอนแบบครูบอก ให้นักเรียนเชื่อฟังและจดจำนำไปปฏิบัติ แต่ดำเนินการให้นักเรียนร่วมกันตั้งเป้าหมาย และดำเนินการพัฒนาตนเองร่วมกัน ผ่านการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด กล่าวคือค่านิยมศึกษาเน้นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ไม่ใช่เรียนรู้เชิงรับผ่านการสั่งสอนที่เป็นการเรียนรู้แบบถ่ายทอด (Passive Learning)

โรงเรียน Meritton British International School ที่จังหวัดเชียงใหม่ ระบุว่าหลักสูตรคุณธรรมและคุณค่าหลักแห่งชีวิต (VbE) มีองค์ประกอบหลัก 7 ส่วนที่ประกอบกันเป็นตัวย่อ M I R A C L E

M

Modelling

การเป็นต้นแบบที่ดี โดยผู้ใหญ่เป็นแบบอย่าง การประพฤติตนที่ดีแก่นักเรียน

I

Inner Curriculum

การศึกษาจากภายในจิตใจ สร้างความตระหนักในความคิด ความรู้สึก และอารมณ์

R

Reflective

การฝึกไตร่ตรอง ซึ่งสัมพันธ์กับ ประสาทวิทยาศาสตร์และระบบความคิดของปัจเจกบุคคล

A

Atmosphere

การสร้างบรรยากาศที่สงบ มีจุดมุ่งหมาย และมีความสุข ทั้งทางกายและทางอารมณ์

C

Curriculum

การพัฒนาหลักสูตร VbE ที่ชัดเจน และการเชื่อมโยง หลักสูตรกับภาคส่วนที่กว้างขึ้น

L

Leadership

การพัฒนาผู้นำที่มีคุณภาพ

E

Ethical Vocabulary

การกำหนดคำศัพท์ทางจริยธรรม

ค่านิยมศึกษาต้องเน้นที่การพัฒนาตัวตนของผู้เรียนเป็นหลัก ค่านิยมศึกษาจึงมีทั้งส่วนที่เป็นทางการ (ในห้องเรียน ผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้) และส่วนที่ไม่เป็นทางการ อันได้แก่ จากการเห็นตัวอย่าง (Role Model) ครู พ่อแม่ผู้ปกครอง คนในชุมชนใกล้ชิด คนในสังคมทั้งที่ได้สัมผัสโดยตรงและที่ได้สัมผัสผ่านสื่อต่างๆ

ค่านิยมศึกษาของเด็กและเยาวชนจึงเกิดจากการหล่อหลอมตนเองเป็นหลัก ส่งเสริมหรือสนับสนุนโดยผู้ใหญ่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และในความเป็นจริง ผู้ใหญ่ส่งอิทธิพลได้ทั้งด้านบวกและด้านลบ คือเป็นสาเหตุของการหล่อหลอมค่านิยมด้านดีก็ได้ มีส่วนหนุนให้เด็กหล่อหลอมตนเองด้านชั่วก็ได้ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

ค่านิยมศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อนยิ่ง ไม่ตรงไปตรงมา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยมมิอะไรบ้าง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยม มีทั้งปัจจัยสากลและปัจจัยที่จำเพาะต่อสังคมไทยและเด็กไทย ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้แยกกันส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยมของเด็ก เยาวชน และบุคคล แต่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ทั้งส่งผลด้านบวกและด้านลบ

ปัจจัยสากล

- **สภาพแวดล้อมที่บ้าน** เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด วิธีการเลี้ยงดู ลูก การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง (Role Model) ปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว ค่านิยมที่ยึดถือในครอบครัวหรือประจำตระกูลที่มีการสั่งสอนหรือบอกต่อๆ กันมา
- **การศึกษา** คุณภาพของการศึกษาที่ได้รับ ความเอาใจใส่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทักษะด้านสังคมอารมณ์ (Socio-emotional Skills) และคุณลักษณะ (Characters) ต่างๆ สภาพแวดล้อมที่โรงเรียนจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณสมบัติสำคัญ เช่น ความเคารพ (Respect) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ฯลฯ คุณภาพของการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาค่านิยมของพลเมือง
- **สภาพแวดล้อมเชิงวัฒนธรรมของสังคมหรือชุมชน** เช่น ประเพณี การปฏิบัติตนของผู้คน พิธีกรรม รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ
- **สื่อและเทคโนโลยี** สื่อมวลชนและสื่อสังคม ทั้งภาพยนตร์ โทรทัศน์วิทยุ หนังสือพิมพ์ (มีอิทธิพลน้อยลงมาก) หนังสือการ์ตูนและนิทานออนไลน์สำหรับเด็กและวัยรุ่น และสื่อ

โซเชี่ยลต่างๆ มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม โดยเฉพาะด้านความเป็นธรรมในสังคม ลัทธิผู้บริโภครวม และปฏิสัมพันธ์ของผู้คน

- *ประสบการณ์และแบบอย่างในชีวิต* จะเป็นตัวหล่อหลอม ค่านิยมของผู้คน การมีแบบอย่างที่ดี เช่น ด้านคุณธรรม ความเสียสละ ความมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น จะสร้างความประทับใจและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เด็กและเยาวชน ในบางกรณีการได้อ่านหนังสือที่มีตัวละครเด่นก็ช่วยสร้างความประทับใจสู่การพัฒนาค่านิยมได้เช่นเดียวกัน

ปัจจัยที่จำเพาะต่อสังคมไทย

- *พุทธศาสนาแนวเถรวาท* ส่งผลต่อค่านิยมในสังคมไทยอย่างซับซ้อน โดยที่คนไทยมักมีความเชื่อเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งผีบรรพบุรุษ และเชื่อโชคกลางควบคู่ไปด้วย
- *วัฒนธรรมรักษาน้ำใจ* เป็นค่านิยมเชิงมรรยาททางสังคมที่ไม่ทำให้คนอื่นเสียหน้า หรือรู้สึกว่าคุณเองเสียหน้าต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก ในกรณีของความเห็นต่าง อาจรักษาหน้า

ของอีกฝ่ายโดยเก็บไว้คุยกันสองคน หรือหาวิธีพูดแบบไม่ขัดแย้ง

- *วัฒนธรรมเคารพผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ หรือผู้มีตำแหน่งสูง* ที่เรียกว่าวัฒนธรรมชนชั้น หรือวัฒนธรรมศักดินา แม้จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงโดยมีวัฒนธรรมตรงไปตรงมาของตะวันตกเข้ามา แต่ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยมในสังคมไทย
- *ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิด ในครอบครัวญาติพี่น้อง เพื่อน สถาบันการศึกษา สถานที่ทำงาน และชุมชน* เป็นวัฒนธรรมที่ดีของไทย เป็นค่านิยมที่เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติที่ควรรักษาไว้ เพราะช่วยเอื้อให้เกิดสุขภาวะแก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี
- *ชอบสนุก* ไม่ค่อยคิดวางแผนชีวิตระยะยาว นิัยชอบสนุกของคนไทยน่าจะมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมอย่างซับซ้อน
- *ระบบการศึกษา* ที่สอนให้นักเรียนเคารพครู ปฏิบัติตามที่ครูสอน และท่องจำสิ่งที่ครูสอน เป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนา ค่านิยมด้านทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความมีวิจรรย์ญาณ ความช่างสงสัย ฯลฯ

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การพัฒนาค่านิยมในสังคมไทยมีความซับซ้อนสูง ไม่ตรงไปตรงมา

ค่านิยมศึกษาส่งผลอะไรบ้าง

ได้กล่าวแล้วว่าค่านิยมศึกษาจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลเมืองที่มีความคิด ความรับผิดชอบ และเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ต่อสังคมและโลก ค่านิยมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่พัฒนานักเรียนให้เป็น ‘คนเต็มคน’ หรือเป็น ‘มนุษย์ที่สมบูรณ์’ คือไม่เพียงมีความรู้และทักษะเพื่อการทำมาหากินหรือดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนา ‘คุณสมบัตินี้’ ของการเป็นคนดี เป็นพลเมืองดีด้วย อันจะส่งผลต่อบุคคลให้มีชีวิตที่ดี มีความสุขความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งเป็นชีวิตที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม

ค่านิยมศึกษาส่งผลต่ออนาคตของผู้เรียน ต่อครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งต่ออนาคตของระบบการศึกษา ของวิชาชีพครู ของชุมชน ประเทศ และโลก

กล่าวได้ว่าค่านิยมศึกษาจะส่งผลในระดับ ‘เปลี่ยนโลก’

3. หลักการของภาคปฏิบัติ

หลักการสำคัญตีความสรุปมาจากหนังสือ *Values-Based Education: Practical Strategies to Start, Strengthen and Sustain Values Based Learning* (2019) เขียนโดย Peter Williams ที่สรุปมาจากประสบการณ์ 20 ปี ที่โรงเรียน K-12 Kuwait American School ในประเทศคูเวต เริ่มจาก ค.ศ. 1999 และจากหนังสือ *The Little Book of Values: Educating Children to become Thinking, Responsible and Caring Citizens* (2009) เขียนโดย Julie Duckworth และ Ian Gilbert

Julie Duckworth (Rees) เคยพูดเรื่องนี้ในงานสัมมนาออนไลน์ของ สสวท. เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 (<https://www.ipst.ac.th/news/35121/20221115-news.html>)¹⁰ เสียหายที่ไม่มีการเผยแพร่บันทึกวีดิทัศน์การสัมมนา

เครื่องมือ 7 ชิ้น

หนังสือ *The Little Book of Values* เสนอเครื่องมือ 7 ชิ้น สำหรับใช้เป็นประจำในโรงเรียน ได้แก่

1. ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง (Role Model)

กติกาสัญญาที่ดีที่สุดที่ Julie Duckworth ผู้เขียนหนังสือเสนอ คือ *ไม่ตะโกนใส่กัน* ทุกคนในโรงเรียนไม่ตะโกนใส่กันยามอารมณ์เสีย โดยอธิบายว่า ทุกคนฝึกควบคุมอารมณ์ของตนเอง ไม่มีการระเบิดอารมณ์ใส่กัน ที่สำคัญครูไม่ระเบิดอารมณ์ใส่นักเรียน ไม่ว่าทางกาย วาจา หรือใจ

2. กฎระเบียบเชิงบวก (Positive Discipline)

ให้นักเรียนมีส่วนร่วมกำหนดทั้งกฎระเบียบและการดำเนินการต่อผู้ไม่ทำตามกฎ เน้นให้เป็นกฎที่นักเรียนมีทางเลือก มีข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติของครูดังนี้

- เข้าใจระดับพัฒนาการตามอายุเด็ก กฎระเบียบบางอย่าง เด็กที่อายุน้อยยังไม่เข้าใจ

- ออกแบบบทเรียนที่มีกิจกรรมหลายแบบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนด้านสไตล์การเรียนรู้ และ ความฉลาดหลากหลายแบบ (Multiple Intelligence) และมีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติตามแผน เพื่อป้องกันนักเรียนเบื่อและไม่ตั้งใจเรียน
- ใช้ภาษาเชิงบวก ชื่นชม ภาษาที่สะท้อนค่านิยม
- เสมอต้นเสมอปลาย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจพฤติกรรมของครู ไม่สับสน
- สร้างสัมพันธ์กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อร่วมกันสร้างค่านิยมที่ดีแก่เด็กและร่วมกันแก้ปัญหา
- กรณีมีเด็กประพฤติไม่เหมาะสม ให้พยายามตั้งคำถามว่าทำไมเด็กจึงประพฤติเช่นนั้น ครูจะช่วยเหลืออย่างไร
- ให้เด็กมีทางเลือกที่ต่างก็นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ
- หลีกเลี่ยงการขู่เข็ญหรือตั้งเงื่อนไขตายตัว
- อย่าใช้รางวัลล่อหรือให้สัญญาที่ทำไม่ได้
- ยอมรับผิดและนำมาเป็นข้อเรียนรู้ที่จะไม่ทำผิดอีก
- พูดกับนักเรียนด้วยท่าทีถ้อยคำที่แสดงความเคารพ เพื่อให้เด็กได้เห็นตัวอย่างของการแสดงความเคารพหรือให้เกียรติ

โปรดสังเกตว่ากฎระเบียบเชิงบวกนี้ เน้นใช้เตือนสติครูและ
ผู้ใหญ่ในการปฏิบัติต่อนักเรียน ไม่ใช่ใช้บังคับนักเรียน และเน้น
ใช้หนุนค่านิยม (พฤติกรรม) เชิงบวก ไม่ใช่ใช้ลงโทษพฤติกรรม
เชิงลบ

3. สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Optimum Learning Environment)

สร้างบรรยากาศแห่งความสุข ความดีงาม ต่อทั้งเด็กและ
ผู้ใหญ่ เพื่อให้ทุกคนรู้สึกผ่อนคลายและรู้สึกว่าตนมีความสำคัญ
โดยจัดให้มีพื้นที่สงบสำหรับครูและนักเรียนเข้าไปนั่งคิดหรือ
ผ่อนคลาย คือพื้นที่ส่วนใหญ่ของโรงเรียนมีไว้กระตุ้นการเรียนรู้
ในโรงเรียน VbE ต้องจัดให้มีพื้นที่ผ่อนคลายด้วย คำแนะนำในการ
จัดระบบนิเวศ ได้แก่

- จัดให้มีต้นไม้ใหญ่ในโรงเรียน ทั้งนอกอาคารและใน
อาคาร เพื่อให้นักเรียนได้เอาใจใส่ดูแล
- ทำความสะอาดและจัดความเรียบร้อยของพื้นที่ทุกวัน
หรือทุกสัปดาห์ โดยครูกับนักเรียนช่วยกัน
- เฟอร์นิเจอร์และเครื่องใช้ในห้องเรียนต้องพอเหมาะกะ
ขนาดของตัวเด็ก
- มีพื้นที่จัดแสดงผลงานของนักเรียน เพื่อสร้างความ
ภาคภูมิใจ รวมทั้งจัดแสดงสิ่งของประกอบการเรียนรู้ใน
สัปดาห์นั้น เพื่อกระตุ้นความอยากรู้ มีการดูแลความ
สะอาดเรียบร้อยของพื้นที่จัดแสดงอยู่เสมอ

- ให้นักเรียนมีอิสระในการมอง
ออกไปนอกหน้าต่าง เข้าไปใน
ห้องเก็บของ เลื่อนนั่งที่เก้าอี้และโต๊ะที่
ตนชอบ จะช่วยให้นักเรียนรู้สึกมั่นใจ
ในตนเอง มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ
การเรียนรู้ของตน
- จัดระบบแสงสว่างของห้องเรียน โดยจัดให้มี
โคมไฟตั้งโต๊ะวางไว้รอบห้อง และปิดไฟเพดานที่
สว่างจ้า แล้วสังเกตว่าบรรยากาศในห้องเรียนแตกต่าง
จากเดิมอย่างไร
- ผงังในโรงเรียนใช้สีอะไร มีผลต่อความรู้สึกหรืออารมณ์
ของนักเรียนอย่างไร ควรใช้สีที่สร้างความรู้สึกสงบ
- ส่งเสริมให้ทุกคนในโรงเรียนสะท้อนความพึงพอใจต่อ
บรรยากาศที่ตนช่วยกันสร้างขึ้นด้วยรอยยิ้ม ที่จะยิ่งช่วย
สร้างบรรยากาศ
- ใช้ดนตรีช่วยสร้างบรรยากาศ

4. กิจกรรมนักเรียนนวดซึ่งกันและกัน (Mutual Massage)

เพื่อสร้างความสงบ เคารพซึ่งกันและกัน และผ่อนคลาย โดย
มีครูสอนทำนวดให้ เป็นการนวดในท่านั่งบนเก้าอี้หรือบนพื้น โดย
นักเรียนสวมเสื้อผ้าตามปกติ นวดที่หลัง คอ ไหล่ แขน และศีรษะ
อย่างเคารพและให้เกียรติผู้ได้รับการนวด (Positive Touch) เป็น

เวลา 10-15 นาที แล้วสลับให้ผู้พูดเป็นผู้รับการพูด ก่อนพูด ผู้ทำหน้าที่นวดถามคู่ของตนว่าขอนวดได้ไหม หากได้รับคำตอบว่าไม่ก็ไม่นวดตัว แต่ทำท่านวดอากาศ หลังนวดจบผู้รับการนวด กล่าวคำขอบคุณ ทำเป็นกิจกรรมประจำวัน

ทางโรงเรียนมีแบบฟอร์มไปขอให้พ่อแม่ผู้ปกครองกรอกว่า หลังมีกิจกรรมนักเรียนนวดซึ่งกันและกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง เพื่อดูผลที่ตัวนักเรียน

ผลสำคัญที่พบคือ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนดีขึ้นและนักเรียนมีสมาธิดีขึ้น

5. ปรัชญาเพื่อเด็ก

(Philosophy for Children: P4C)

เป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกได้วาที่ เพื่อฝึกคิดอย่างลึกซึ้ง ภายใต้บรรยากาศอิสระไม่มีถูกผิด เป็นกิจกรรมที่นักเรียนจัดกันเอง ครูทำหน้าที่อำนวยความสะดวก (Facilitator) นักเรียนร่วมกันกำหนดกติกา เลือกหัวข้อ และดำเนินกิจกรรมที่เป็นการอภิปรายแบบปลายเปิด ไม่มีการตัดสินถูกผิดแพ้ชนะ หัวใจอยู่ที่การออกความเห็นและให้ข้อมูลเหตุผลสนับสนุน ไม่มีการเยาะเย้ยถากถาง หรือกล่าวหาว่าโง่หรือเสียสติ

นักเรียนได้ฝึกการฟัง ได้เรียนรู้ว่าทุกคนอาจมีมุมมองที่ต่างกันได้ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องกันเสมอไป และได้ฝึกเรียบเรียงความคิดออกมาเป็นถ้อยคำ เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งจะพบว่าเด็กมีความคิดลึกกว่าที่ผู้ใหญ่คาด มีความคิดเชิงปรัชญาตั้งแต่วัยเยาว์

ผมขอให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เมื่อจบการอภิปรายหรือการโต้วาที่ ครูน่าจะทำหน้าที่ชวนนักเรียนสะท้อนคิดข้อเรียนรู้เชิงค่านิยมที่ได้จากกิจกรรมที่เพิ่งเสร็จสิ้นไป

6. การเคลื่อนไหวและผ่อนคลาย (Stretching & Relaxation)

ในช่วงเวลาพลศึกษา นอกจากได้พัฒนากล้ามเนื้อและเส้นเอ็นแล้ว นักเรียนจะได้สงบอยู่กับจิตใจภายในของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เข้าถึงโลกทางจิตวิญญาณภายในของตนเอง และตระหนักถึงโลกภายในของผู้อื่น โดยอาจมีครูโยคะมาสอน

7. สมัชชานักเรียน (Assembly)

เป็นกิจกรรมที่ทำสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง โดยนักเรียนมีชุมนุมกันทั้งโรงเรียนหรือเฉพาะช่วงชั้น แล้วแต่ความเหมาะสมของโรงเรียนนั้น เป็นกิจกรรมในบรรยากาศความสงบ เปิดโอกาสให้เด็กได้อยู่กับตัวเอง ใคร่ครวญกับตัวเอง ในเรื่องค่านิยมประจำเดือนนั้นๆ ถือเป็นกิจกรรมหลักของโรงเรียน VbE

เป้าหมายของสมัชชา ได้แก่ (1) เพื่อให้บุคคล (นักเรียน ครู) ได้คิดถึงค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง สังคม จริยธรรม และจิตวิญญาณ และหาทางสะท้อนความคิดออกมาเป็นถ้อยคำและการกระทำ (2) เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ความรับผิดชอบ และขีดความสามารถในการเลือกการกระทำส่วนตนและในมิติทางสังคม ที่เป็นกิจกรรมเชิงบวก (3) เพื่อส่งเสริมครูให้มองการศึกษาว่าเป็นการหนุนให้นักเรียนสร้างปรัชญาชีวิต ที่จะดำเนินชีวิตด้วยความเคารพ มั่นใจในตนเอง และมีเป้าหมาย (Purpose) ที่ยิ่งใหญ่

สถานที่ประชุมเป็นห้องโถง เปิดไฟสลัว มีเพลงเบาๆ ที่ให้บรรยากาศสงบ มีโต๊ะวางอยู่กลางห้อง บนโต๊ะมีเทียนไขจุดอยู่ 1 เล่ม มีผู้นำสมัชชานั่งอยู่อย่างสงบ เป็นสัญญาณให้นักเรียนเข้ามาอยู่อย่างสงบ นักเรียนเดินเรียงแถวจากห้องเรียนสู่ห้องสมัชชาอย่างสงบ ใจคิดเรื่องค่านิยมแห่งเดือนและเลือกที่นั่นเอง ผู้นำสบตากับนักเรียนเป็นสัญญาณของการต้อนรับ นักเรียนที่ส่งเสียงหรือก้อความไม่สงบจะไม่ถูกดู แต่จะรู้สึกด้วยตนเองว่าตนทำสิ่งไม่เหมาะสม หลังจากทุกคนเข้านั่งเรียบร้อย ผู้นำสมัชชาจะกล่าวต้อนรับและกล่าวถึงค่านิยมแห่งเดือน ตามด้วยการร้องเพลงร่วมกันและการสะท้อนคิดต่อสมัชชา จากนั้นนั่งนิ่งๆ เงียบๆ อยู่กับตนเองระยะหนึ่ง เป็นอันจบสมัชชาครั้งนั้น และครูพานักเรียนกลับเข้าห้องเรียนเพื่อเรียนคาบเรียนต่อไป

กิจกรรมนี้จะส่งผลให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกสงบไปตลอดวัน

สมัชชาค่านิยมในชีวิต แนวโรงเรียน Kuwait American School

หนังสือ *Values-Based Education* เขียนโดย Peter Williams ให้อีกแนวหนึ่งของสมัชชาที่เขาเรียกว่า Living Values-based Assembly คือเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมด้วย โดยให้หลักการและเป้าหมายของสมัชชากล้ายคลึงกันคือ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยใช้ภาษาแม่ (เพราะเป็นกิจกรรมในประเทศคูเวต) ตามด้วยคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ และทำอย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรมค่านิยมในชีวิตเน้นความสงบ (Stillness) เพลง (Song) การเล่าเรื่อง (Story) ละคร (Play) และการสะท้อนคิด (Reflection)

ค่านิยมเหล่านี้มีการนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ และในรูปแบบผลงานของนักเรียน โดยจัดแสดงในระดับสายตาของนักเรียน สะท้อนค่านิยมแห่งเดือน

ค่านิยมแห่งเดือน (Values of the Month)

ค่านิยมแห่งเดือนเป็นเครื่องมือสำคัญ หรือเครื่องมือหลักชิ้นหนึ่งของโรงเรียน VbE สมัชชาค่านิยมที่กล่าวไปแล้วก็ดำเนินการตามค่านิยมแห่งเดือน

หนังสือ *Values-Based Education* เขียนโดย Peter Williams ให้ตัวอย่างค่านิยมแห่งเดือนตลอดปีการศึกษาของโรงเรียน Kuwait

American School ไว้ดังนี้ เดือนกันยายน – สันติภาพ (Peace) เดือนตุลาคม – เคารพตนเอง (Self-respect) เดือนพฤศจิกายน – ซื่อสัตย์ (Honesty) เดือนธันวาคม – ความเรียบง่าย (Simplicity) เดือนมกราคม – ความรับผิดชอบ (Responsibility) เดือนกุมภาพันธ์ – ความรัก (Love) เดือนมีนาคม – ความร่วมมือ (Cooperation) เดือนเมษายน – ความสุข (Happiness) เดือนพฤษภาคม – เวลาของฉัน (Time for Me)

นักเรียนแต่ละชั้น แต่ละชมรม จะร่วมกันตีความ หาความหมายในภาคปฏิบัติ หรือในด้านการแสดงออกทางพฤติกรรมของค่านิยมประจำเดือนนั้นๆ เขียนเป็นภาพหรือประติมากรรม สื่อความหมาย นำออกจัดแสดงเพื่อสื่อสารแก่กันและกัน และแก่ผู้ปกครองและผู้มาเยือน เป็นการเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมผ่านการตีความและสร้างสรรค์ของตนเอง และร่วมกับเพื่อนๆ

มีการนำเอาสิ่งสร้างสรรค์มาร่วมกันตีความสะท้อนคิดโดยเพื่อนนักเรียนชั้นอื่นหรือกลุ่มอื่น เพื่อเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมผ่านการสนทนาในกระบวนการ ‘สอนเสวนา’ (Dialogic Teaching) (<https://www.scbfoundation.com/stocks/17/file/1640509120a176117pdf/สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก.pdf>)¹¹

สามกลยุทธ์หลัก

หนังสือ *Values-Based Education* เขียนโดย Peter Williams เสนอ 3 กลยุทธ์หลักที่แนะนำให้โรงเรียน VbE ใช้เป็นประจำคือ

1. เชื้อเชิญทุกคนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

โดยหลักการสำคัญของ VbE คือ ไม่เป็นการดำเนินการแบบสั่งการจากเบื้องบน (Top-down) แต่เป็นการดำเนินการแบบเอื้ออำนาจ (Empower) แก่ผู้ปฏิบัติระดับรากฐาน

นี่คือการวางฐานโรงเรียนให้เป็นองค์กรแนวราบ ไม่ใช่องค์กรแนวตั้งที่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายแล้วสั่งการให้ผู้ปฏิบัติงานทำตามข้อกำหนดหรือสั่งการ แต่มีกระบวนการให้สมาชิกของโรงเรียนทุกคนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ได้เป็น ‘วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision)’ และกำหนดค่านิยมในการดำรงชีวิต (Living Values) ที่โรงเรียนนำมาใช้พัฒนานักเรียน

จะเห็นว่าการนำ VbE มาใช้ในโรงเรียนรัฐของประเทศไทย มีความท้าทายมาก เพราะระบบการศึกษาของเรามีวัฒนธรรมแนวตั้งหรือวัฒนธรรมควบคุมสั่งการ

2. สร้างบรรยากาศ หัวใจคือบรรยากาศเชิงบวก (Positive Atmosphere)

ในโรงเรียน VbE อบอวลไปด้วยจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) ความสัมพันธ์เชิงบวก เขาแนะนำคาถา LVRUS (ช่วยความจำด้วยคำว่า Love Virus) L = Love - ความรัก V = Values - ค่านิยม R = Respect - ความเคารพ U = Understanding - ความเข้าใจ S = Security - ความปลอดภัย

โรงเรียนไทยไม่จำเป็นต้องเลียนแบบเขาทั้งหมด เราควรร่วมกันกำหนดคาถาบรรยากาศเชิงบวกของเราเอง และหลังใช้ไประยะหนึ่งนำเอาประสบการณ์และผลที่ได้มาสะท้อนคิดร่วมกัน เพื่อปรับปรุงคาถาให้มีผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น

โรงเรียน VbE มีบรรยากาศที่ทุกคนยิ้มแย้มเข้าหากัน

3. พัฒนาคุณลักษณะ โดยเน้นการพัฒนาค่านิยม ในการดำรงชีวิต

ในโรงเรียน VbE การพัฒนาคุณลักษณะและพัฒนาค่านิยม เป็นพื้นฐานการศึกษา และเป็นพื้นฐานพฤติกรรมของทุกคนในโรงเรียน ถือเป็นการเดินทางแห่งการค้นหาคคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีในการดำรงชีวิต โดยเขาแนะนำให้

- เชื้อเชิญให้นักเรียนและครูได้แสดงออก หรือสื่อสาร ค่านิยมหรือคุณลักษณะของตนออกมา เพื่อสร้างบรรยากาศ การเห็นคุณค่าของคุณลักษณะและค่านิยมเพื่อชีวิตที่ดี

- ให้เกียรติให้คุณค่าวัฒนธรรมชุมชน ประเพณี และความดีงาม
- เข้าใจวิถีชีวิตและบริบทสังคม
- เชื้อเชิญให้ผู้ที่ปฏิบัติแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ตนเอง ทำหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent)
- ให้โอกาสสมาชิกร่วมกันสร้างโลกที่ดีกว่า

หลักการภาคปฏิบัติไม่จบที่บทนี้ ยังมีต่อเนื่องโดยแทรกอยู่ในบทต่อๆ ไปทุกบท

4. ค่านิยมศึกษาลำหรับ นักเรียนไทย

ค่านิยมศึกษาต้องเป็นการเรียนรู้แบบที่นักเรียนเป็นผู้ริเริ่ม ออกแบบและดำเนินการ เป็นกิจกรรม ‘จากล่าง’ และอบอวลอยู่ในผู้ปฏิบัติ คือนักเรียนและครู รวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยครูทำหน้าที่ ‘เอื้ออำนวย (Facilitate)’ ไม่ใช่ครูเป็นผู้กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติตาม

นั่นคือค่านิยมศึกษาเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด (Reflect) เพื่อการเรียนรู้ระดับลึก และระดับที่เป็นหลักการเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization) ค่านิยมศึกษาจึงเป็น reflective learning และ experiential learning ซึ่งครูมีหน้าที่ช่วยตั้งคำถาม ไม่ใช่เน้นให้คำตอบ ครูควรเป็นแหล่งข้อสงสัยมากกว่าเป็นแหล่งความรู้ หรือแหล่งคำตอบที่ถูกต้อง

โรงเรียน VbE เป็นแหล่ง ‘อบรม’ คือทั้งอบรมทั้งรมนักเรียน ด้วยสิ่งเราให้สะท้อนคิดสู่คุณค่า โดยที่นักเรียนเป็นผู้ร่วมกันสร้าง สิ่งเราเหล่านั้นให้แก่ตนเอง ไม่ใช่ครูหรือบริษัทธุรกิจการศึกษาเป็นผู้ผลิตสิ่งเราออกจำหน่ายให้โรงเรียนซื้อมาใช้ เพราะจะทำให้การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning) แทนที่

นักเรียนอบรมตนเองและอบรมกันเอง จึงจะบรรลุผลค่านิยมศึกษา ผู้ใหญ่มีหน้าที่ชวนสะท้อนคิด

รายการค่านิยมที่ควรเอาใจใส่

ค่านิยมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มีมากมาย แต่ละโรงเรียนไม่ควรพยายามเอาค่านิยมมาดำเนินการให้ครบถ้วน เพราะจะทำให้เกิดอาการทำเพื่อให้ได้ชื่อว่าทำ ไม่เกิดผลจริงจึงต่อนักเรียน ควรชวนให้นักเรียนช่วยกันเลือกมาจำนวนหนึ่ง นำมาใช้เป็นค่านิยมแห่งเดือน ใช้ในกิจกรรมสมัชชาค่านิยม และใช้ในกิจกรรมอื่นๆ

หนังสือ *See the Good!: How to guide children and adolescents to find their strengths* (2019) เขียนโดย Lotta Uusitalo และ Kaisa Vuorinen แนะนำ 24 คุณสมบัตินี้ที่พึงพัฒนาใส่ตน (Character Strength) ได้แก่ Creativity (ความคิดสร้างสรรค์) Curiosity (ความใคร่รู้) Judgement (การตัดสินใจ) Love of

Learning (รักเรียน) Perspective (ทัศนคติ) Bravery (ความกล้าหาญ) Perseverance (ความมานะพยายาม) Honesty (ความซื่อสัตย์) Zest (ความสนุก) Love (ความรัก) Kindness (ความเมตตา) Social Intelligence (ปัญญาทางสังคม) Teamwork (การทำงานเป็นทีม) Fairness (ความยุติธรรม) Leader-

ship (ภาวะผู้นำ) Forgiveness (การให้อภัย) Humility (ความอ่อนน้อมต่อมตน) Prudence (ความมัธยัสถ์) Self-regulation (การควบคุมตนเอง) Appreciation of Beauty (ชื่นชมความงาม) Gratitude (ความกตัญญูรู้คุณ) Hope (มีความหวัง) Humour (อารมณ์ขัน) และ Spirituality (จิตวิญญาณ)

หนังสือ *Values-Based Education: Practical Strategies to Start, Strengthen and Sustain Values Based Learning* (2019) เขียนโดย Peter Williams แนะนำ 12 Core Values ได้แก่ Peace (สันติภาพ) Respect (ความเคารพให้เกียรติ) Love (ความรัก) Happiness (ความสุข) Freedom (อิสรภาพ) Honesty (ความซื่อสัตย์) Humility (ความอ่อนน้อมต่อมตน) Tolerance (ความอดทนอดกลั้น) Cooperation (ความร่วมมือ) Responsibility (ความรับผิดชอบ) Simplicity (ความเรียบง่าย) และ Unity (ความสามัคคี)

หนังสือ *เพื่อครูและนักเรียนเป็นนักพัฒนาตนเอง* (2567) เขียนโดย วิจารณ์ พานิช ศีลวัต สุขีลวรรณ และ

ณัฐพิทยวิทยาภรณ์ระบุค่านิยม 26 ตัวที่นักเรียนควรได้พัฒนาใส่ตนดังต่อไปนี้ ให้อภัย ความสามารถในการตัดสินใจ ระเบิดระว่างจิตใจดี อารมณ์ขัน กระตือรือร้น ควบคุมตนเอง ภาวะผู้นำ เป็นระเบียบเรียบร้อย รู้คุณ สร้างสรรค์ เสียสละ มองภาพใหญ่ รักเรียน ความรัก ซื่อสัตย์ ยุติธรรม (แฟร์) กล้าหาญ ทำงานเป็นทีม อดทนมานะพยายาม ทำเรื่องที่มีความไฝ่ฝันจนสำเร็จ ความฉลาดทางสังคม มีความหวัง อยากรู้อยากเห็น ถ่อมตน และมีใจโอบอ้อมอารี

โรงเรียน Meritton British International School ที่เชียงใหม่ แนะนำ Values Vocabulary (ศัพท์ค่านิยม) ไว้ดังนี้ Trust (ความไว้วางใจ) Kindness (ความเมตตา) Compassion (ความเห็นอกเห็นใจ) Confidence (ความมั่นใจ) Empathy (ความเข้าใจ) Cooperation (ความร่วมมือ) Happiness (ความสุข) Honesty (ความซื่อสัตย์) Resilience (ความยืดหยุ่น) Collaboration (ร่วมแรง) Aspiration (แรงบันดาลใจ) Independence (ความเป็นอิสระ) Equality (ความเสมอภาค) Freedom (อิสรภาพ) Growth (ความเจริญเติบโต) Courage (ความกล้าหาญ) Appreciation (ความชื่นชม) Community (ความเป็นชุมชน) Teamwork (การทำงานเป็นทีม) Creativity (ความคิดสร้างสรรค์) Exploration (การสำรวจ) Friendship (มิตรภาพ) Hope (ความหวัง) Inspiration (แรงจูงใจ) Respect (ความเคารพ) Peace (สันติภาพ) Love (ความรัก) Forgiveness (การให้อภัย) Positivity (คิดบวก) Determination (ปณิธาน) Responsibility (ความรับผิดชอบ) และ Unity (ความสามัคคี)

โรงเรียนฉือจี้ ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการแนวเดียวกันกับโรงเรียนฉือจี้ที่ประเทศไต้หวันซึ่งมี 2 แห่ง ที่นอกจากสอนตามแนวโรงเรียนสามัญของประเทศแล้ว ยังใช้หลักการคุณธรรม ‘วิถีฉือจี้’ ซึ่งเน้นที่คุณธรรม 4 ประการ คือ (1) สำนึกคุณ (2) เคารพผู้อื่น (3) รักไร้เงื่อนไข (4) รู้จักใช้ชีวิตให้มีความสุข (gotoknow.org/posts/626340¹², gotoknow.org/posts/635816)¹³

ขอย้ำว่า โรงเรียนไทยไม่ควรพยายามกำหนดให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมให้ครบถ้วนตามรายการที่เสนอข้างต้น แต่ควรดำเนินการให้นักเรียนแต่ละชั้นร่วมกันเลือกประมาณ 10 ตัว สำหรับใช้เป็นค่านิยมแห่งเดือน ซึ่งหมายความว่านักเรียนจะเป็นผู้ร่วมกันตีความค่านิยมที่ตนเห็นว่าสำคัญต่อชีวิตในอนาคตของตน แล้วร่วมกันเลือกมาเพียง 10 ตัว ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนต้องไม่เป็นผู้กำหนดเป็นอันขาด

12

13

ค่านิยมของเราในเดือนนี้

คือ

มกราคม

กุมภาพันธ์

มีนาคม

เมษายน

พฤษภาคม

มิถุนายน

กรกฎาคม

สิงหาคม

กันยายน

ตุลาคม

พฤศจิกายน

ธันวาคม

ค่านิยมสำคัญที่มีการใช้กับนักเรียนไทย

ผมลองถาม Generative AI ด้วยคำถามต่อไปนี้ What are important values to be focused in VbE Thai school? Why? How will the selected values determine future life of the Thai children? How will the values empower the person to live happy and contributive life? ได้รับคำตอบเป็นภาษาไทยจาก Copilot ดังต่อไปนี้

“ในโรงเรียนไทยที่ใช้การศึกษาแบบมุ่งค่านิยม (Values-based Education หรือ VbE) ค่านิยมที่สำคัญที่ควรให้ความสนใจ ได้แก่ ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความมีเมตตา และความรับผิดชอบ^{1,2} ค่านิยมเหล่านี้ถูกเลือกเพราะสามารถสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาทักษะทางสังคมและความสัมพันธ์ที่จะอยู่กับเด็กๆ ไปตลอดชีวิต²

ค่านิยมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดอนาคตของเด็กไทย เพราะเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจ ความสามารถในการตัดสินใจ และความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเติบโตและประสบความสำเร็จในสังคม¹

¹ <https://www.valuesbasededucation.com/vbe/what-is-vbe>

² <https://merittonbritish.ac.th/curriculum/curriculum-overview/values-based-education/>

การเลือกค่านิยมเหล่านี้ยังช่วยให้เด็กๆ มีพลังในการใช้ชีวิตที่มีความสุขและสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีคุณค่า การมีค่านิยมที่ดีจะช่วยให้พวกเขามีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิตที่มีความสุขและมีส่วนร่วมในสังคม^{3,4}

โดยรวมแล้ว ค่านิยมเหล่านี้จะช่วยให้เด็กๆ สามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความสามารถในการนำพาชีวิตของตนเองไปสู่ทิศทางที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้พวกเขามีชีวิตที่มีความสุขและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีคุณค่า”

³ <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-full-picture/202403/the-benefits-of-a-value-driven-life>

⁴ <https://www.culturemonkey.io/employee-engagement/core-values-at-work/>

เป็นคำตอบที่ดีมาก และยังให้เอกสารอ้างอิงไว้ด้วย โดยแหล่งหนึ่งคือโรงเรียน Meritton British International School ที่เชียงใหม่ แต่เราก็ไม่ควรถือตามเขา ควรให้นักเรียนแต่ละชั้นช่วยกันเลือกและใช้ในการเรียนรู้ (อย่างบูรณาการ) ไปตลอดปีการศึกษา

บทบาทของนักเรียน

ค่านิยมหลักของ VbE คือเพื่อนักเรียน โดยนักเรียนของทั้งโรงเรียน ที่ผู้บริหารโรงเรียน ครู คณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง ไม่เข้าไปทำหน้าที่กำหนดค่านิยมหลักที่นักเรียนจะพัฒนาตัวตน แต่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกันกำหนด

การที่นักเรียนได้ร่วมกันกำหนดค่านิยมที่ต้องการฝึกฝนใส่ตน เป็นหัวใจสำคัญของค่านิยมศึกษา เพราะค่านิยมศึกษาจะได้ผลแท้จริงต้องเรียนแบบการเรียนรู้เชิงรุก คือผ่านการปฏิบัติตามด้วยการสะท้อนคิด การปฏิบัติอย่างหนึ่งคือการได้มีโอกาสฝึกตัดสินใจ การมีโอกาสเลือกในบรรยากาศอิสระและรับผิดชอบ ไม่ใช่บรรยากาศของการควบคุมสั่งการจากเบื้องบน ไม่ใช่บรรยากาศของการบังคับ

นั่นคือบทบาทสำคัญของนักเรียนคือ ได้ฝึกรับผิดชอบ

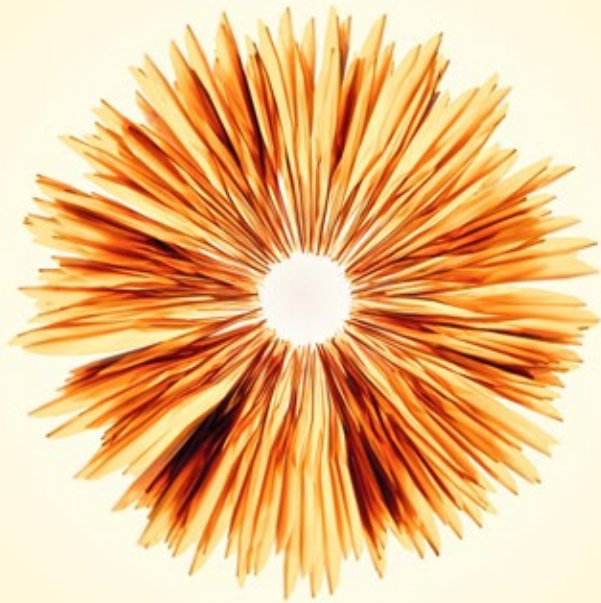
นักเรียนควรได้รับการเน้นย้ำบ่อยๆ ว่าการเรียนรู้แนวค่านิยมศึกษานั้น นักเรียนต้องเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ไม่ใช่แข่งขันเอาชนะกัน ช่วยกันหนุนให้เพื่อนที่เข้าใจเข้าเกิดสมรรถนะ การรับฟังข้อสะท้อนคิดของเพื่อนเป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ครบทุกด้าน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

นี่คือค่านิยมของครูที่จะต้องเปลี่ยนแปลงจาก ‘ครูสอน’ หรือ ถ่ายทอดความรู้สู่ ‘ครูถาม’ เพื่อใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนสะท้อนคิดจากประสบการณ์ ทุกประสบการณ์สะท้อนคิดสู่หลักการด้าน ค่านิยมได้ หากครูตั้งคำถามเชิงหลักการและพฤติกรรมที่สื่อ ค่านิยมให้นักเรียนฝึกสะท้อนคิด นี่คือการที่ครูทำหน้าที่ ‘สร้างนั่งร้าน (Scaffolding)’ ให้นักเรียนยกระดับค่านิยมให้แก่ตนเอง

ครูช่วยเป็นนั่งร้านหรือสร้างนั่งร้านให้นักเรียนสร้าง หรือ ปลุกฝังค่านิยมใส่ตนเองผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน แล้วร่วมกัน สะท้อนคิด

๕. ปฏิบัติการใน ระบบการศึกษาไทย

ปฏิบัติการที่สำคัญที่สุดคือ ดำเนินการเปลี่ยนขนาด (Transform) ระบบการศึกษา จากระบบรวมศูนย์ ควบคุมสั่งการจากเบื้องบนหรือศูนย์กลางไปเป็นระบบกระจายอำนาจ ให้โรงเรียนมีอิสรภาพและความรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเอง เพื่อให้นักเรียนมีแรงบันดาลใจต่อการเรียนรู้ และร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างมีเป้าหมาย

เป้าหมายต้องมาจากนักเรียนร่วมกันกำหนด หนุนโดยครู ไม่ใช่ส่วนกลางกำหนดแล้วสั่งการลงไปอย่างในปัจจุบัน

นอกจากนักเรียนมีแรงบันดาลใจต่อการเรียนรู้แล้ว ครูก็ต้องมีแรงบันดาลใจต่อการเรียนรู้ด้วย ซึ่งมาจากคำนิยามว่า ‘ครูเป็นผู้เรียนรู้’ ไม่ใช่ผู้รู้ ครูต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อยกระดับการเรียนรู้ของตนและของหมู่คณะอยู่ตลอดเวลา (ตามแนวทางในหนังสือ *โรงเรียนเป็นชุมชนเรียนรู้*)¹⁴ ขยายหรือยกระดับความรู้สำคัญทั้งสามของครู คือ CK - Content Knowledge - ความรู้ด้านสาระวิชา PK - Pedagogical Knowledge - ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ และ PCK - Pedagogical Content Knowledge

- ความรู้ด้านการเรียนเฉพาะวิชา โดยที่ CK หมายถึงรวมถึงการเรียนรู้ด้านคุณค่าด้วย และไม่ใช่ว่าแค่เรียนวิชา แต่เรียนเพื่อพัฒนาครบทุกด้านของ VASK ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นสมรรถนะสำคัญทั้งสามของครูมากกว่าเป็นเพียงความรู้

ในกรณีค่านิยมศึกษา PCK ที่ครูต้องพัฒนาใส่ตัวคือสมรรถนะด้านการหนุนนักเรียนให้บ่มเพาะค่านิยมใส่ตัว

ขยายสิ่งดีที่มีอยู่แล้ว

โรงเรียนแนวพัฒนาค่านิยมในประเทศไทยไม่ได้มีที่เดียว (Meritton British International School ที่เชียงใหม่) แต่มีอีกหลายร้อยโรงเรียนหรืออาจจะถึงพันโรงเรียน นำโดยโรงเรียน **ลำปลายมาศพัฒนา** ที่บุรีรัมย์ และโรงเรียนในโครงการโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQP) ของ กสศ. อีกจำนวนหนึ่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยกิจกรรมหลักเรียกว่า **จิตศึกษา** ท่านที่ไปเยี่ยมชมงานที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาและได้เห็นขั้นตอนช่วงอาหารเที่ยงของนักเรียนและครู จะได้เห็นรูปธรรมของการบ่มเพาะค่านิยมด้าน **การรู้คุณค่า** (Gratefulness)

โรงเรียนรุ่งอรุณ จัดการเรียนรู้อิงคัมภีร์รวมเพื่อการเรียนรู้ชีวิต เป็นโรงเรียนที่นักเรียน (และครู) ได้พัฒนาค่านิยมบูรณาการอยู่ในชีวิตที่โรงเรียน และพัฒนาผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนได้รับการสนับสนุนให้ตั้งเป้าหมาย และดำเนินกิจกรรมเอง ตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิด (Reflection) ข้อเรียนรู้จากกิจกรรม

โรงเรียนปัญญาประทีป ใช้การศึกษาพุทธปัญญา คือพัฒนา 2 นอก (กายภาวนา และศีลภาวนา) 2 ใน (จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา) ของนักเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม คือเรียนรู้ทั้งวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีวิต โปรดดูกิจกรรมเรียนรู้ในเว็บไซต์¹⁵ จะเห็นภาพของค่านิยมศึกษาที่บูรณาการอยู่อย่างเข้มข้น

โรงเรียนคุณธรรม ริเริ่มโดยมูลนิธิยุวสถิรคุณใน พ.ศ. 2557 แล้วโอนให้สถาบันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวพัฒน์ดำเนินการต่อใน พ.ศ. 2562 มีโรงเรียนในโครงการ 500 โรงเรียนใช้ '4 + 6 โมเดล' และ 7 ตัวชี้วัดตามในเว็บไซต์¹⁶ ทางสถาบันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมได้ขอมาคุยกับผม และผมได้แนะนำเครื่องมือสะท้อนคิด (Reflection) ด้านคุณธรรมหลังกิจกรรมต่างๆ โดยมีคำถามให้นักเรียนได้สะท้อนคิดคนเดียว และสะท้อนคิดร่วมกันเป็นกลุ่มผ่านกระบวนการสานเสวนา (Dialogue) โดยครูคอยตั้งคำถามให้สะท้อนคิดเข้าประเด็นเชิงคุณธรรมหรือค่านิยม (gotoknow.org/posts/718055)¹⁷ และในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ทางสถาบันได้จัดวงเสวนาในกลุ่มผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่และมีชื่อเสียงมากจำนวนหนึ่งที่โรงเรียนสตรีวิทยา (gotoknow.org/posts/718917)¹⁸ รวมทั้งการเสวนาออนไลน์กับนิเทศอาสาและวิทยากรอาสา เมื่อวันที่

15

16

17

18

4 พฤษภาคม (gotoknow.org/posts/718939)¹⁹ เห็นได้ชัดเจนว่าโครงการโรงเรียนคุณธรรมมีข้อเรียนรู้และความสำเร็จที่นำมาขยายผลได้

ศูนย์คุณธรรม ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย ผมขอให้ Copilot ช่วยสรุปผลงานของศูนย์คุณธรรมที่ก่อผลกระทบเชิงบวกต่อการสร้างคุณธรรมแก่สังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม ได้คำตอบดังต่อไปนี้ โดยให้ออกสารอ้างอิงด้วย

“ศูนย์คุณธรรมได้สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อระดับคุณธรรมในสังคมไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ด้วยการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมที่ดีในสังคม ตัวอย่างเช่น

- การจัดงาน THAILAND MORAL AWARDS : ศูนย์คุณธรรมได้จัดงาน THAILAND MORAL AWARDS 2023 เพื่อยกย่องบุคคลและองค์กรที่มีผลงานเชิงบวกและสร้างแรงบันดาลใจในสังคม¹

- การส่งเสริมระบบเครดิตทางสังคม (Social Credit) : มีการส่งเสริมระบบเครดิตทางสังคมเพื่อรองรับการทำความดีและสร้างพื้นที่ความดีในสังคม¹

- การขยายผลธนาคารความดี : มีการขยายผลธนาคารความดี ซึ่งเป็นการสร้างฐานข้อมูลของความดีที่สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนและสังคม²

- การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติสุขหมู่บ้าน : มีการสร้างธรรมเนียมปฏิบัติสุขหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมความสงบสุขและความร่วมมือในชุมชน²

- การสร้างเศรษฐกิจเพื่ออยู่รอด : มีการสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในสถานการณ์โควิด-19²

โครงการและกิจกรรมเหล่านี้ได้ช่วยให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าของความดีและคุณธรรม และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในสังคมไทย

¹ news.trueid.net

² bing.com

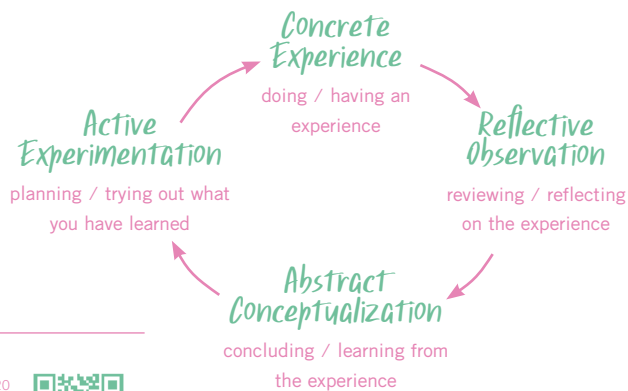

ระบบการศึกษาไทยสามารถเลือกเข้าไปร่วมหรือใช้กิจกรรมดังกล่าว นำมาดำเนินการในโรงเรียนหรือกลไกอื่นๆ ในระบบการศึกษาได้ หรืออาจนำมาสร้างแนวคิดให้แนวทางใหม่ในการดำเนินการยกระดับค่านิยมของผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องก็ได้

ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้จากประสบการณ์

ได้กล่าวไว้ในตอนก่อนๆแล้วว่า การพัฒนาค่านิยมของมนุษย์ไม่ว่าในวัยใด จะได้ผลแท้จริงต้องหนุนให้ผู้เรียนพัฒนาใส่ตัวผ่านประสบการณ์ตรง ตามด้วยการสะท้อนคิด (Reflection) โดยต้องหนุนให้นักเรียนนักศึกษาช่วยกันตั้งเป้าหมาย และร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ครูหรืออาจารย์ช่วยหนุนด้วยการตั้งคำถามให้มีเป้าหมายที่มีคุณค่าสูง มีความชัดเจน และช่วยตั้งคำถามหลากหลายแบบเพื่อการสะท้อนคิดที่ลุ่มลึก และครอบคลุมตามวัยหรือพัฒนาการของผู้เรียน

หลักการสำคัญคือ ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นหรือสอดคล้องกับชีวิตจริง จะยิ่งดีหากเป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อรับใช้ชุมชนหรือสังคม (Service Learning) สำหรับใช้ฝึกหมูนวงจการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เรียกว่า Kolb's experiential learning cycle²⁰ ตามรูป

20

โดยเริ่มจากทีมผู้เรียนร่วมกันกำหนดว่า ในการร่วมกันทำกิจกรรมนั้นๆ นอกจากผลของกิจกรรมโดยตรงแล้ว ต้องการเรียนรู้อะไรบ้างในเรื่อง VASK (V = Values - ค่านิยม A = Attitude - เจตคติ S = Skills - ทักษะ K = Knowledge - ความรู้) ในที่นี้จะอธิบายเฉพาะส่วนของการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมจากประสบการณ์ดังกล่าว

ในการเลือกทำกิจกรรมนั้นๆ ผู้เรียนร่วมกันกำหนดรายการค่านิยมที่ต้องการฝึกฝนเรียนรู้ และบันทึกรายการไว้ แล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนที่ 1 ของวงจการเรียนรู้จากประสบการณ์ของโคลบ์คือการมีประสบการณ์ตรง (Concrete Experience) ที่ทันใดนั้นผู้เรียนก็สังเกตเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสะท้อนคิดไปพร้อมๆ กันในขั้นตอนที่ 2 (Reflective Observation) โจทย์ข้อเรียนรู้ที่ร่วมกันกำหนดไว้ล่วงหน้าจะช่วยให้ผู้เรียนโฟกัสข้อสังเกตไปยังพฤติกรรมและปรากฏการณ์ที่บ่งชี้ค่านิยมนั้นๆ และสะท้อนคิด โดยผู้เรียนตั้งคำถามเพื่อการสะท้อนคิดของตนเอง และครูหรืออาจารย์ทำหน้าที่โค้ช ช่วยตั้งคำถามให้สะท้อนคิดจากสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเน้นสะท้อนคิดสู่หลักการเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization) ด้านค่านิยมที่เชื่อมสู่ชีวิตที่ดีของตนเองและของผู้อื่น รวมทั้งของชุมชนหรือสังคม และของโลก อันเป็นขั้นตอนที่ 3 ในรูป

เมื่อผู้เรียนสะท้อนคิดสู่หลักการสำคัญแล้ว ครูหรืออาจารย์ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง (Skeptic) ต่อหลักการที่ตนตกผลึก (Conceptualize) ได้ เพื่อจะได้นำเอาหลักการดังกล่าวไปทดลองใช้ในขั้นตอนที่ 4 (Active Experimentation)

ในสถานการณ์เดิม หรือในสถานการณ์ใหม่ที่เราจะต้องการ การดำเนินการตามแนวคิดหรือหลักการนั้น เพื่อหาทางพิสูจน์ว่า หลักการที่ตนตกผลึกได้นั้นใช้ได้จริงหรือไม่

เมื่อดำเนินการตามวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์ของโคลบ์ หลายๆ รอบ จะเกิดผลดีต่อผู้เรียนอย่างน้อย 3 ด้าน คือ (1) เกิดความเข้าใจเรื่องค่านิยมจากประสบการณ์ตรงของตนเอง (2) เกิดการพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดจากสิ่งที่สังเกตเห็นจากการปฏิบัติ (3) รู้จักรับฟังข้อสะท้อนคิดของผู้อื่น (เพื่อนๆ) ที่แตกต่างจากข้อสะท้อนคิดของตน ทำให้เข้าใจเรื่องที่ซับซ้อนได้หลากหลายแง่มุมยิ่งขึ้น

การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นศาสตร์ใหม่สำหรับสังคมไทย ผมได้เขียนหนังสือ *การเรียนรู้ 'ขั้นสูง' จากประสบการณ์*²¹ ที่ดาวน์โหลดได้ฟรีจากลิงก์ที่ให้ไว้

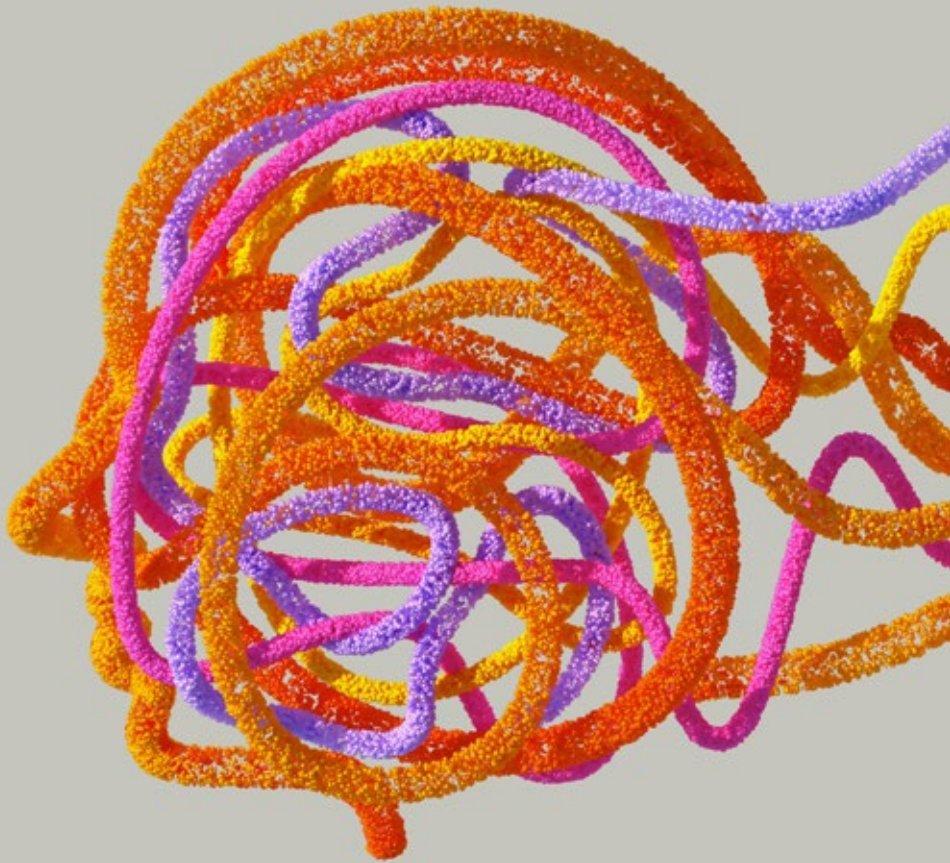
ความท้าทายจากสภาพความเป็นจริง ในระบบการศึกษาไทย

ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า การเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมจะเกิดผลได้จริงต้องการระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ใช้ความสัมพันธ์แนวราบ และจิตวิทยาเชิงบวก รวมทั้งมีตัวอย่างที่ดีที่ผู้ใหญ่ที่บริหารหรือกำกับดูแลระบบการศึกษาไทยพึงได้ทบทวนว่า วงการศึกษาไทยมีจุดอ่อนในเรื่องดังกล่าวตรงที่ใดบ้าง ค่านิยมของการเห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวม ค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีจุดแข็งหรือข้ออ่อนหย่อนในชีวิตความเป็นจริงของคนในระบบการศึกษาไทยอย่างไร

ที่ว่าปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมของเด็กและเยาวชนมาจากการมีตัวอย่าง (Role Model) ที่ดีนั้น ในโรงเรียนและในวงการศึกษาไทยมีตัวอย่างที่ดีกับตัวอย่างที่เลวในสัดส่วนใด ข้อมูลนี้ในสังคมหรือชุมชนรอบตัวเด็กเป็นอย่างไร

ระบบนิเวศดังกล่าวรวมทั้งในโซเชียลมีเดียด้วย เด็กและเยาวชนไทยได้รับตัวอย่างที่ดีและที่เลวในสัดส่วนใด มีมาตรการปกป้องเด็กและเยาวชนไทยจากสภาพแวดล้อมเชิงค่านิยมเลวอย่างไร ได้ผลแค่ไหน เป็นความท้าทายของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

6. เรียนรู้ผ่านการ สะท้อนคิดอย่างยั่งยืน

การสะท้อนคิด (Critical Reflection) เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ระดับสูง (Mastery Learning) และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ที่เป็นมิติสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อการมีชีวิตที่ดีในโลกที่ผันผวนเปลี่ยนแปลงรวดเร็วแบบคาดเดาได้ยาก เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ครบด้าน (Holistic Learning) ไม่เฉพาะด้านค่านิยมเท่านั้น

ความเห็นของปัญญาประดิษฐ์

ผมถาม Generative AI Gemini ดังนี้ “การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน (Critical Reflection) มีหลักการและขั้นตอนอย่างไร ใช้ในการฝึกเพื่อพัฒนาค่านิยม (Values) ได้อย่างไร โปรดให้คำแนะนำการใช้ในบริบทของเด็กและเยาวชนไทย” ได้รับคำตอบที่ดีมากดังต่อไปนี้

“การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน (Critical Reflection) : หลักการ ขั้นตอน และการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชนไทย

หลักการของการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน

การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน (Critical Reflection) เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเพื่อตรวจสอบความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และสมมติฐานของตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้เราเข้าใจตนเอง โลกรอบตัว และประสบการณ์ของเราได้ดีขึ้น หลักการสำคัญของการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนมีดังนี้

- มีจุดมุ่งหมาย : การสะท้อนคิดควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน เราควรตั้งคำถามว่าเราต้องการเรียนรู้อะไรจากประสบการณ์นี้
- เปิดใจ : เราต้องเปิดใจรับมุมมองที่แตกต่างและท้าทายความคิดของเราเอง
- ซื่อสัตย์ : เราต้องซื่อสัตย์ต่อตนเองและความคิดของเรา
- มีสติ : เราต้องมีสติสัมปชัญญะในขณะที่สะท้อนคิด
- มีระบบ : เราควรใช้กระบวนการที่เป็นระบบในการสะท้อนคิด

ขั้นตอนของการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน

มีหลายโมเดลสำหรับการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน โมเดลหนึ่งที่ได้รับค่านิยมคือโมเดลของ John Dewey โมเดลนี้มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ประสบการณ์ : อธิบายประสบการณ์ที่คุณต้องการสะท้อนคิด

2. การวิเคราะห์ : วิเคราะห์ประสบการณ์ ระบุประเด็นสำคัญ

3. การตีความ : ตีความความหมายของประสบการณ์

4. การประเมินผล : ประเมินผลประสบการณ์

5. การดำเนินการ : ตัดสินใจว่าจะทำอะไรต่อไป

การใช้การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาค่านิยม

การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนสามารถใช้เพื่อพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชนไทยได้หลายวิธี ตัวอย่างเช่น

- ช่วยให้เด็กและเยาวชนเข้าใจค่านิยมของตนเอง : เด็กและเยาวชนสามารถใช้การสะท้อนคิดเพื่อสำรวจความเชื่อของตนเอง และเข้าใจว่าค่านิยมเหล่านั้นส่งผลต่อพฤติกรรมของพวกเขาอย่างไร

- ช่วยให้เด็กและเยาวชนพัฒนาค่านิยมใหม่ๆ : เด็กและเยาวชนสามารถใช้การสะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยมใหม่ๆ และพิจารณาว่าค่านิยมเหล่านั้นเหมาะสมกับตนเองหรือไม่

- ช่วยให้เด็กและเยาวชนตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม : เด็กและเยาวชนสามารถใช้การสะท้อนคิดเพื่อประเมินสถานการณ์ทางจริยธรรม และตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร

คำแนะนำการใช้การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนในบริบทของเด็กและเยาวชนไทย

- สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย : เด็กและเยาวชนควรรู้สึกปลอดภัยที่จะแบ่งปันความคิดและความรู้สึกของพวกเขา โดยไม่ต้องกลัวการตัดสิน

- สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนตั้งคำถาม : เด็กและเยาวชนควรได้รับการสนับสนุนให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับค่านิยมของตนเอง และค่านิยมของผู้อื่น

- ช่วยให้เด็กและเยาวชนเชื่อมโยงค่านิยมกับการกระทำ : เด็กและเยาวชนควรได้รับการช่วยเหลือให้เข้าใจว่าค่านิยมของพวกเขาส่งผลต่อพฤติกรรมของพวกเขาอย่างไร

- ใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม : เด็กและเยาวชนเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ใช้เรื่องราวและสถานการณ์ในชีวิตจริงเพื่อช่วยให้พวกเขาเข้าใจแนวคิดเรื่องการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน

- อดทน : การพัฒนาค่านิยมต้องใช้เวลา อดทนและสนับสนุนเด็กและเยาวชนในขณะที่พวกเขาเรียนรู้และเติบโต

การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนเป็นเครื่องมือที่มีค่าสำหรับเด็กและเยาวชน ช่วยให้พวกเขาเข้าใจตนเอง พัฒนาค่านิยม และตัดสินใจเชิงคุณธรรม”

ผมลองถาม Copilot ด้วยคำถามเดียวกัน ได้คำตอบดังนี้

“การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืน (Critical Reflection) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อพัฒนาความเข้าใจและค่านิยม หลักการและขั้นตอนของการสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนมีดังนี้

1. **ประสบการณ์รูปธรรม (Concrete Experience)** : การมีประสบการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้นจริง

2. **การไตร่ตรอง/การสะท้อนคิด (Reflective Observation)** : การทบทวนและคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้น

3. **การสรุปเป็นหลักการนามธรรม (Abstract Conceptualization)** : การสรุปความหมายและหลักการจากประสบการณ์

4. **การทดลองปฏิบัติจริง (Active Experimentation)** : การนำหลักการที่ได้มาทดลองใช้ในสถานการณ์ใหม่¹

การใช้กระบวนการนี้ในการฝึกเพื่อพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชนไทยสามารถทำได้โดย

- การสร้างสถานการณ์หรือกิจกรรม : ให้เด็กและเยาวชนได้มีประสบการณ์จริง เช่น การทำงานกลุ่ม การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา หรือการแก้ไขปัญหาในชุมชน

¹ https://eledu.ssru.ac.th/wipawan_ea/pluginfile.php/68/course/section/159/การสะท้อนคิด.pdf

- การสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นและแบ่งปัน : หลังจากกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นและแบ่งปันประสบการณ์ของตน

- การวิเคราะห์และสะท้อนคิด : ช่วยให้เด็กและเยาวชนได้วิเคราะห์และสะท้อนคิดถึงสิ่งที่เรียนรู้ รวมถึงค่านิยมที่ได้จากประสบการณ์นั้น

- การนำไปปรับใช้ : สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนนำความเข้าใจและค่านิยมที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและสถานการณ์ใหม่ๆ

การใช้กระบวนการนี้ช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง พัฒนาค่านิยมที่ดี และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในตัวเองและสังคมได้”

ผมขอย้ำเอกสารอ้างอิงที่ Copilot ให้ไว้²² ที่มีการนำเสนอ นิยามของ *การสะท้อนคิด* ไว้อย่างเป็นวิชาการ โดยนักวิชาการศึกษาไทย

ส่วน ChatGPT ให้คำตอบดังนี้

“การสะท้อนคิดอย่างยั้งยวด (Critical Reflection) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการสำรวจและการทบทวนความคิดเห็นเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความรู้ และมุมมองเพื่อให้เกิด

การเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนหลักในการสะท้อนคิดอย่างยั้งยวดสามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. **จำแนกประสบการณ์** : การตรวจสอบและจำแนกประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยมองอย่างลึกซึ้งเพื่อเข้าใจเหตุผลและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

2. **วิเคราะห์และทบทวน** : การวิเคราะห์ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นหรือการมองเห็นของตนเอง โดยมุ่งที่การแบ่งปัจจัยสำคัญและตามเหตุผลที่มี

3. **สรุปและการแก้ไข** : ขั้นตอนสุดท้ายจะเน้นการสรุปสิ่งที่ได้สะท้อนคิด และการหาทางแก้ไขหรือแก้ปัญหาที่พบ

การใช้การสะท้อนคิดอย่างยั้งยวดเพื่อพัฒนาค่านิยมสามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการเติบโตทางจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของเด็กและเยาวชนไทย การสะท้อนคิดอย่างยั้งยวดสามารถช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับทักษะในการจัดการกับสถานการณ์ที่แตกต่าง สร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์จริง เช่น การเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ปัจจุบันกับความรู้ทฤษฎีที่เรียนรู้ ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสร้างความตั้งใจที่ดีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน”

จะเห็นว่าการสะท้อนคิดอย่างยิ่งยวดเป็นเครื่องมือเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้ง ซึ่งทำให้เกิดการคิดขั้นสูง โดยการตีความประสบการณ์ที่ตนเองได้เป็นผู้กระทำหรือร่วมกระทำ

สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้ระดับสูง

การเรียนรู้ระดับสูง (Mastery Learning) คือการเรียนรู้ที่ให้ผลในลักษณะที่ผู้เรียนนำเอาความรู้หรือสมรรถนะนั้นๆ ไปใช้ได้โดยไม่ต้องคิด หรืออย่างเป็นอัตโนมัติ ดังเสนอไว้ในหนังสือ *การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร*²³ วิธีการหนึ่งที่จะช่วยหนุนให้เกิดผลดังกล่าวได้ ผู้เรียนต้องฝึกนำความรู้ไปปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด ตามที่ระบุในหนังสือหน้า 168-169 คือทั้งสะท้อนคิดตามขั้นตอนการปฏิบัติ และสะท้อนคิดตรวจสอบระดับคุณภาพของผลงาน

จะเห็นว่าการสะท้อนคิดไม่เพียงเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ค่านิยมที่ดี หรือการเรียนรู้คุณธรรมเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ทุกมิติ เพื่อผลการเรียนรู้ระดับสูงหรือรู้จริงในทุกด้าน

สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้ระดับเชื่อมโยง

การเรียนรู้ระดับเชื่อมโยง (Transfer Learning) เป็นการเรียนรู้ในระดับที่เอาความรู้หรือทักษะนั้นไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้ มีรายละเอียดในหนังสือ *ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง*²⁴ ที่ไม่ได้เอ่ยถึงการสะท้อนคิดโดยตรง แต่ในหน้า 321

23

24

แนะนำ ‘12 คำถามชั้นยอดสำหรับครูใช้คุยกับศิษย์’ เพื่อกระตุ้นให้ศิษย์สะท้อนคิดนั่นเอง

ผมตีความว่าการเรียนรู้ระดับเชื่อมโยงเป็นสิ่งเดียวกันกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ‘ทักษะแห่งอนาคต (Future Skills)’²⁵ หรือสมรรถนะอนาคต หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า transferable skills นั่นเอง และการสะท้อนคิดเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะนี้

สะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าและโลกทัศน์ของผู้เรียน มีรายละเอียดในหนังสือ *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง* ที่ระบุว่า มี 6 ปัจจัยหลักที่นำไปสู่ transformative learning อยู่ที่หน้า 17 และในบทที่ 11 (หน้า 111-120) เป็นเรื่อง critical reflection ในสังคมทุนนิยม ระบุว่า การสะท้อนคิดอย่างยิ่งยวดต้องสะท้อนคิดสู่สมมติฐาน 3 ด้าน คือ (1) ด้านกระบวนทัศน์ (2) ด้านการกำหนดกติกา (3) ด้านความเป็นเหตุเป็นผล

จะเห็นว่าค่านิยมศึกษาเป็นเรื่องเดียวกันกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

25

สอนเสวนาหนูนการสะท้อนคิด

สอนเสวนาแปลมาจากคำว่า dialogic teaching คือสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการสนทนา (Dialogue) ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน เพื่อให้การพูดและฟังหลากหลายรูปแบบกระตุ้นความคิด ซึ่งควรเป็นการคิดแบบสะท้อนคิด

ในหนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก*²⁶ บทที่ 13 (หน้า 132-173) ระบุ 15 ดัชนีบอกความเป็นการสอนเสวนาที่ดี ข้อ 5 ‘ปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิด และคิดหลากหลายแบบ’ ผมขอเพิ่มเติมว่า ‘เน้นที่การคิดแบบสะท้อนคิด (Reflection)’

การสะท้อนคิดอย่างยั่งยืนยวดเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้สู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบนของ Bloom’s taxonomy of learning เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยจุดคุณภาพการเรียนรู้ในระบบการศึกษาไทยจากหล่มการเรียนรู้ระดับต้น สะท้อนโดยผลการทดสอบ PISA และเป็นเครื่องมือสำคัญของค่านิยมศึกษา รวมทั้งจะช่วยให้ผู้เรียนมีสมรรถนะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Skills) ที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามที่เสนอไว้ในตอนที่แล้ว

7. เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ แล้วสะท้อนคิด

ผู้เกี่ยวข้องกับค่านิยมศึกษา (ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน นักเรียน เยาวชน ฯลฯ) ต้องเป็นผู้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ แล้วสะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้และพัฒนาบทบาทของตนอย่างต่อเนื่อง เน้นการสะท้อนคิดตอบหลากหลายคำถาม โดยต้องมีคำถามที่นำสู่การสะท้อนคิดสู่หลักการของการพัฒนาค่านิยมที่ต้องการ ตามวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ของโคลบ์ (Kolb's Experiential Learning Cycle)

วิธีการที่เสนอโดย Generative AI Gemini

ผมถาม Gemini ด้วยคำถาม “การเรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน ที่ใช้หลักเรียนจากการปฏิบัติ (Practice) ตามด้วยการสะท้อนคิด (Reflection) ควรดำเนินการอย่างไรในโรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน นักเรียนควรเป็นผู้คิดริเริ่มดำเนินการอย่างไร ครูควรและไม่ควรทำอะไรอย่างไร พ่อแม่ควรและไม่ควรทำอะไรอย่างไร คนในชุมชนควรทำและไม่ควรทำอะไรอย่างไร ควรเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของประเทศไทยอย่างไรบ้าง”

ได้รับคำตอบดังนี้

“การเรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน : การประยุกต์ใช้หลักการ ‘การปฏิบัติตามด้วยการสะท้อนคิด’ ในบริบทต่างๆ

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน กระบวนการนี้ช่วยให้พวกเขาเข้าใจค่านิยมต่างๆ ฝึกฝนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมเหล่านั้น และพัฒนาความคิดวิเคราะห์และทักษะการตัดสินใจ

การประยุกต์ใช้วิธีการนี้ในโรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน

โรงเรียน

- จัดกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม : ให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินมือปฏิบัติจริง เช่น การทำงานอาสาสมัคร การมีส่วนร่วมในโครงการบริการชุมชน หรือการจำลองสถานการณ์ทางจริยธรรม

- ส่งเสริมการสะท้อนคิด : จัดให้มีเวลาให้นักเรียนได้ไตร่ตรองประสบการณ์ของพวกเขา เช่น การเขียนบันทึก การอภิปรายกลุ่ม หรือการสร้างงานศิลปะ

- สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย : ให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยที่จะแบ่งปันความคิดและความรู้สึกของพวกเขา โดยไม่ต้องกลัวการตัดสิน

- เป็นแบบอย่างที่ดี : ครูควรแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่พวกเขาต้องการให้นักเรียนยึดถือ

ที่บ้าน

- พูดคุยเกี่ยวกับค่านิยม : พูดคุยกับลูกๆ ของคุณเกี่ยวกับค่านิยมที่สำคัญต่อคุณ อธิบายว่าค่านิยมเหล่านั้นมีความหมายอย่างไรในชีวิตของคุณ

- มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมค่านิยม : ใช้เวลาร่วมกันในกิจกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่คุณให้ความสำคัญ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การทำงานอาสาสมัคร หรือการใช้เวลากับธรรมชาติ

- สนับสนุนให้ลูกๆ สะท้อนคิด : กระตุ้นให้ลูกๆ ของคุณไตร่ตรองประสบการณ์ของพวกเขา ถามคำถามที่เปิดกว้างและฟังอย่างตั้งใจ

- เป็นแบบอย่างที่ดี : พ่อแม่ควรแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่พวกเขาต้องการให้ลูกๆ ยึดถือ

ในชุมชน

- สร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม : สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การประชุมสภาเมือง คณะกรรมการเยาวชน หรือโครงการพัฒนาชุมชน

- ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ : จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เช่น การทัศนศึกษา การฝึกอบรม หรือการทำงานอาสาสมัคร

- สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการสะท้อนคิด : จัดให้มีพื้นที่สำหรับการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิด และการเรียนรู้ร่วมกัน

- เป็นหุ้นส่วนกับโรงเรียนและครอบครัว : ทำงานร่วมกับโรงเรียนและครอบครัว เพื่อส่งเสริมการพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน

บทบาทของนักเรียน

- ริเริ่ม : นักเรียนควรริเริ่มหาโอกาสในการเรียนรู้และฝึกฝนค่านิยมต่างๆ เช่น การเข้าร่วมชมรม การอาสาสมัคร หรือการริเริ่มโครงการของตนเอง

- ถามคำถาม : นักเรียนควรกล้าถามคำถามเกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ และสมมติฐานต่างๆ

- รับฟังอย่างตั้งใจ : นักเรียนควรเปิดใจรับฟังมุมมองที่แตกต่าง เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และพยายามเข้าใจเหตุผลเบื้องต้น

- คิดวิเคราะห์ : นักเรียนควรวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินสถานการณ์ และตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม

บทบาทของครู

- เป็นผู้ชี้แนะ : ครูควรเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนเรียนรู้และฝึกฝนค่านิยมต่างๆ

- สร้างแรงบันดาลใจ

ผมถามต่อ “เพื่อบรรลุผลตามคำแนะนำข้างต้น ระบบการศึกษาไทยควรเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาอย่างไรบ้าง” ได้รับคำตอบดังนี้

“การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระบบการศึกษาไทยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนคิด

เพื่อบรรลุผลตามคำแนะนำข้างต้น ระบบการศึกษาไทยควรเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1. ปรับหลักสูตร

- เน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ควรออกแบบมาให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะต่างๆ ผ่านประสบการณ์จริง เช่น การทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจ

- บูรณาการค่านิยมต่างๆ เข้าไว้ในเนื้อหาการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจค่านิยมผ่านสถานการณ์จริง บทบาทสมมติ และเรื่องราวต่างๆ

- ส่งเสริมทักษะการสะท้อนคิด ให้นักเรียนได้ฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองประสบการณ์ และเรียนรู้จากข้อผิดพลาด

2. พัฒนาวิธีการสอน

- ครูควรเน้นบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ สนับสนุน และกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง

- ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แบบค้นพบ และการเรียนรู้แบบโครงการ
- ประเมินผลการเรียนรู้แบบองค์รวม วัดผลทั้งความรู้ ทักษะ และค่านิยมของนักเรียน

3. พัฒนาคุณภาพครู

- ฝึกอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นการปฏิบัติและการสะท้อนคิด
- ส่งเสริมให้ครูพัฒนาทักษะการสอนที่หลากหลาย และใช้วิธีการประเมินผลแบบองค์รวม
- สนับสนุนให้ครูมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

4. พัฒนาแหล่งเรียนรู้

- จัดหาสื่อการสอนที่หลากหลาย สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง
- พัฒนาแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ให้นักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก
- ส่งเสริมการบูรณาการระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา

5. สนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน

- สร้างความเข้าใจให้ผู้ปกครองเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้แบบเน้นการปฏิบัติและการสะท้อนคิด
- ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของลูก

- สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาค่านิยมในเด็กและเยาวชน
- การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และชุมชน หากทุกฝ่ายร่วมมือกัน การศึกษาไทยจะสามารถพัฒนาไปสู่ทิศทางที่เน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิต ค่านิยมที่ดี และพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป”

เนื่องจากคำตอบต่อคำถามแรกในส่วนบทบาทของครูจบลง ห้วนๆ ผมจึงถามต่อว่า “คุณระบุบทบาทของครูในบริบทของการศึกษาไทย เพื่อรองรับคำแนะนำข้างต้น”

ได้รับคำตอบว่า

“บทบาทของครูในบริบทของการศึกษาไทย เพื่อรองรับคำแนะนำข้างต้น

ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนคิด ครูควรทำหน้าที่ดังนี้

1. เป็นผู้ชี้แนะ

- กระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และหาคำตอบด้วยตนเอง
- สนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งประสบการณ์ที่ดีและประสบการณ์ที่ผิดพลาด

- ชี้แนะแนวทางให้นักเรียนได้พัฒนาค่านิยมที่ดี

2. เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ

- เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่ต้องการปลูกฝัง

- สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ปลอดภัย และสนับสนุนให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น

- กระตุ้นให้นักเรียนใฝ่เรียนรู้ พัฒนานตนเอง และสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้กับสังคม

3. เป็นผู้จัดการเรียนรู้

- ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ และส่งเสริมให้เกิดการสะท้อนคิด

- บูรณาการค่านิยมต่างๆ เข้าไว้ในเนื้อหาการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจค่านิยมผ่านสถานการณ์จริง

- ประเมินผลการเรียนรู้แบบองค์รวม วัดผลทั้งความรู้ ทักษะ และค่านิยมของนักเรียน

4. เป็นผู้สนับสนุน

- สนับสนุนให้นักเรียนริเริ่ม คิดริเริ่ม และลงมือทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง

- ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และกำลังใจแก่นักเรียน

- เชื่อมโยงนักเรียนกับแหล่งเรียนรู้และโอกาสต่างๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาตนเอง

5. เป็นผู้ประสานงาน

• ประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และภาคส่วนต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน

• สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาวิธีการสอนร่วมกัน

• ร่วมรณรงค์และสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาแบบเน้นการปฏิบัติและการสะท้อนคิด

ครูที่ดีควรมีทักษะต่างๆ ดังนี้

- ทักษะการคิดวิเคราะห์
- ทักษะการแก้ปัญหา
- ทักษะการสื่อสาร
- ทักษะการจัดการเรียนรู้
- ทักษะการประเมินผล
- ทักษะการคิดเชิงบวก
- ทักษะการทำงานเป็นทีม
- ทักษะการสอนแบบเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
- ทักษะการใช้เทคโนโลยี

ครูที่ดีควรมีคุณสมบัติต่างๆ ดังนี้

- รักเด็ก เข้าใจเด็ก และมีจิตวิทยาการสอน
- มีวินัย อุทิศตน เสียสละ และอดทน
- มีจริยธรรม ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์
- ใฝ่เรียนรู้ พัฒนาตนเอง และพร้อมที่จะปรับตัว

ครูที่ดีคือผู้จุดประกายไฟแห่งการเรียนรู้ ปลุกฝังค่านิยมที่ดี และส่งเสริมให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ จึงควรได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ครูมีขวัญกำลังใจ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีให้กับการศึกษาไทยต่อไป”

จะเห็นว่า Gemini ให้คำแนะนำวิธีจัดให้เด็กเรียนรู้เรื่องค่านิยมผ่านการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิดได้ดีทีเดียว

เน้นเรียนโดยการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิดจนติดเป็นนิสัย

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติมีหลากหลายรูปแบบ เช่น PBL (Project-based Learning และ Problem-based Learning) RBL (Research-based Learning) การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมบริการสังคม (Service Learning) การเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา (Case-based Learning) ฯลฯ

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด มีเป้าหมายเพื่อการเรียนวิชาให้เกิดผลลัพธ์เรียนรู้ระดับเชื่อมโยง (Transfer Learning) คือนำไปใช้ในอนาคตในสถานการณ์ที่ไม่เคยเผชิญได้ หรือที่เรียกว่า mastery learning รวมทั้งได้เรียนรู้พัฒนาด้านอื่นๆ อย่างเป็น

องค์รวม (Holistic Learning) โดยครูช่วยทำหน้าที่ตั้งคำถามที่สอดคล้องกับประสบการณ์ที่นักเรียนได้สัมผัสให้นักเรียนสะท้อนคิดร่วมกัน รวมทั้งคำถามเชิงค่านิยม การเรียนรู้ในรูปแบบที่กล่าวนี้เรียกรวมๆ ว่า การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งหมายความว่า เป็นการเรียนรู้ที่สมองตื่นตัว (Active) อยู่ตลอดเวลา

การเรียนรู้เชิงรุกที่ครูตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการสะท้อนคิดแก่ และนักเรียนตั้งคำถามเป็น จะนำไปสู่การสะท้อนคิดหลากหลายแบบ รวมทั้งสะท้อนคิดสู่ค่านิยม และการเสวนากันในประเด็นเชิงค่านิยมที่แฝงอยู่ในชีวิตจริง จะหนุนให้เกิดการพัฒนาค่านิยมอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการสอน

เรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมบูรณาการ อยู่ในการเรียนรู้องค์รวม

ค่านิยมเป็นปัจจัยกำกับพฤติกรรมของมนุษย์อย่างไม่รู้ตัว ค่านิยมจึงเป็นทั้งเหตุ (Means) และผล (End) ของการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Learning) ค่านิยมที่ดีจะช่วยเป็นเหตุของการเรียนรู้องค์รวมที่ครบถ้วน และชักนำสู่เส้นทางชีวิตที่ดีตลอดชีวิต เป็นวงจรการเรียนรู้ที่ยกระดับความเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง มีความกตัญญูรู้คุณ มีความซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเห็นแก่ส่วนรวม และอื่นๆ ซึ่งในยุคนี้ต้องรวมค่านิยมรักษโลกไว้ด้วย

ผมมีความเชื่อว่า เมื่อเด็กและเยาวชนได้รับการวางรากฐานวิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ ตามด้วยการสังเกตผลที่เกิดขึ้น นำไปสู่การสะท้อนคิดสู่ข้อเรียนรู้หลากหลายด้าน รวมทั้ง

ด้านค่านิยม จะเป็นการพัฒนาสมรรถนะในการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต ที่ช่วยให้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม และมีความเป็นผู้นำ

8. เรียนรู้ในทุกย่างก้าวชีวิต

ค่านิยมสำคัญอย่างหนึ่งต่อการมีชีวิตที่ดีคือค่านิยมต่อการเรียนรู้ สามารถใช้ทุกประสบการณ์ในชีวิตให้เป็นการเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้หลากหลายมิติ นี่คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ตามที่ได้อธิบายไว้แล้วส่วนหนึ่งในบทที่ 5

ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเรียนรู้ในทุกกิจกรรมของชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่ดำเนินการต่อเนื่องเรื่อยไปในชีวิตของคนคนหนึ่ง ต่อเนื่องจากการศึกษาที่เป็นทางการสู่การเรียนรู้ที่ตนเองกำกับ การเรียนรู้ที่บูรณาการกับการทำงาน เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวและในชุมชน รวมทั้งการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่อาจเป็นงานอดิเรก การพักผ่อนหย่อนใจ การเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการเรียนรู้จากการอ่านหนังสือ และการเสฟสื่อในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งในสมัยนี้สื่อออนไลน์เป็นที่นิยม

การเรียนรู้ในทุกกิจกรรมของชีวิต (Life Wide Learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่ขยายขอบเขตออกไปนอกการศึกษาที่เป็นทางการ ออกไปสู่การเรียนรู้จากทุกกิจกรรมในชีวิต เช่น ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น งานอดิเรก การทำงาน การฟันฝ่าความยาก

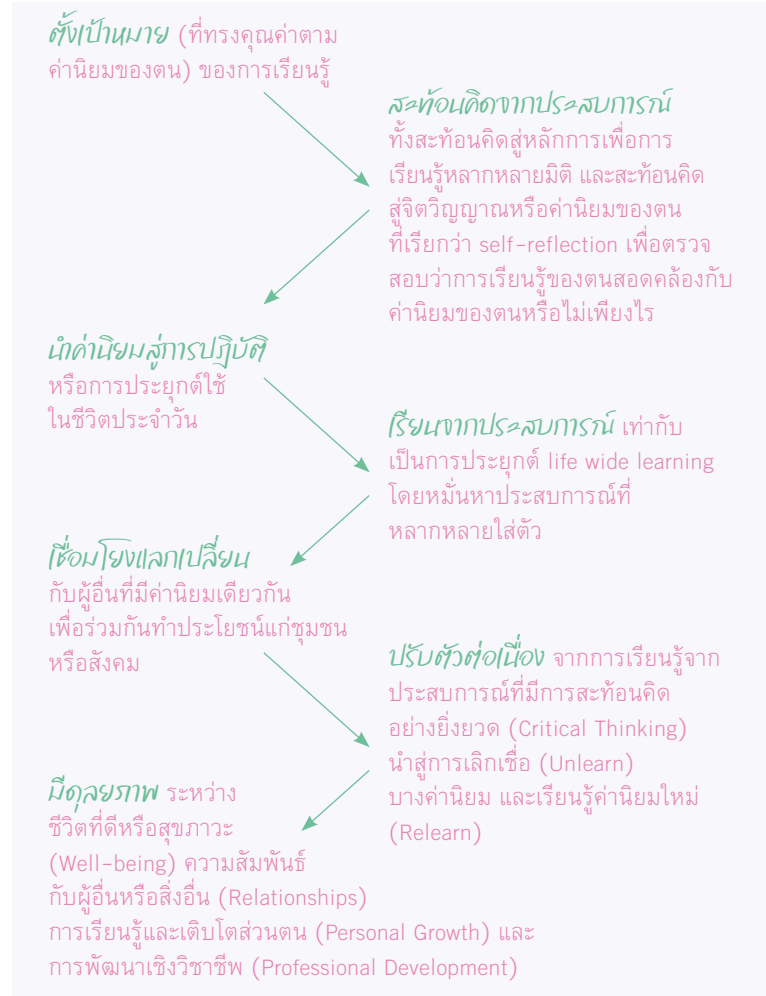

ลำบากในชีวิต เน้นการเรียนรู้สู่การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) เน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ทั้งด้านค่านิยม เจตคติ ทักษะ และความรู้ (VASK)²⁷ การเรียนรู้ที่สูงสุด เกิดตอนเผชิญมรสุมชีวิต คือโอกาสเรียนรู้ที่เข้มข้นที่สุดมีอยู่ในวิกฤติ หรืออยู่ในความล้มเหลว ภาคธุรกิจเรียกกระบวนการเรียนรู้จากความล้มเหลวว่า postmortem ซึ่งแปลตรงตัวว่าการตรวจศพ หลังตาย ในทางแพทย์เรียกการตรวจศพเพื่อเรียนรู้สาเหตุของการตายว่า autopsy หรือ postmortem

ย้ำว่าการเรียนรู้ในทุกย่างก้าวของชีวิต ส่วนที่มีค่าที่สุดคือการเรียนรู้จากความล้มเหลว หรือความไม่ราบรื่น ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้จากความสำเร็จ

จะเห็นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการเรียนรู้ในทุกกิจกรรมของชีวิต มีความซ้อนเหลื่อมกันและเสริมพลัง (Synergy) กัน รวมทั้งเสริมพลังกับค่านิยมศึกษา โดยที่ค่านิยมของบุคคลนั้นจะเป็นพลังขับเคลื่อน หรือเป็นเข็มทิศชี้ทางของการเรียนรู้ ให้เป็นการเรียนรู้ที่สนองค่านิยมของเขา เป็นการเรียนรู้ที่เปี่ยมพลัง ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นพลังของอิทธิบาท 4 ที่ประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่ตอนหลังมีผู้เสนอว่าเป็นพลังของความมุ่งมั่นต่อเนื่องเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ในระยะยาว (Grit) ที่ประกอบด้วยพลังของความชอบระดับหลงใหล (Passion) กับความอดทนมานะพยายามไม่ท้อถอย (Perseverance)²⁸

คนเราสามารถใช้พลังบูรณาการสามประสานของ lifelong learning, life wide learning และ values-based learning เพื่อพัฒนาชีวิตให้เป็นชีวิตที่ดีดังนี้

ค่านิยมศึกษากับการเรียนรู้จาก ประสบการณ์หลากหลายมิติ

รายละเอียดอยู่ในหนังสือชุด *การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์*²⁹

หลักการสำคัญคือ ประสบการณ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าที่เราคิด ประสบการณ์เป็น ‘สิ่งเรา’ ผัสสะหรือการรับรู้ที่นำไปสู่การตีความหาความหมาย (Meaning) หรือคุณค่า (Value) ต่อตนเองและต่อส่วนรวม และค่านิยม (Values) ของบุคคลผู้นั้นเป็นพื้นฐานของการตีความ สู่ความหมายหรือคุณค่าที่แตกต่างกัน สิ่งเราเดียวกันมีความหมายต่างกันต่อคนที่มีค่านิยมแตกต่างกัน

‘สิ่งเรา’ ที่นำไปสู่ประสบการณ์ มีทั้งสิ่งเราภายในและสิ่งเราภายนอกตัวบุคคล คือคนเรากระตุ้นตนเองได้ด้วยค่านิยม (Values) ความคิด (Thought) จินตนาการ (Imagination) และการใคร่ครวญสะท้อนคิด (Reflection) นี่คือนประสบการณ์ภายในของบุคคลที่นำไปสู่การเรียนรู้ได้ และเป็นการเรียนรู้ทั้งแบบที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว

สิ่งเราจากภายนอกมีทั้งที่เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่เราลงมือปฏิบัติเองหรือดูคนอื่นปฏิบัติ ซึ่งรวมทั้งการเล่นหรือมหรสพต่างๆ สิ่งที่เราสัมผัสด้วยประสาททั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ที่อาจเพิ่มเป็นประสาททั้งหก หากเพิ่มสัมผัสผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย อารมณ์

เป็นสิ่งเราที่อยู่ตรงจุดตัดระหว่างภายในและภายนอกตัวเรา เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต

ทั้งสิ่งเราจากภายนอกและสิ่งเราจากภายในนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ของผู้นั้นอย่างจำเพาะคน ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้จากประสบการณ์ กล่าวใหม่ว่า ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้นั้นสร้างขึ้นเอง (เป็น construct) ดังนั้นการที่เด็ก 5 คนเข้าร่วมกิจกรรมเดียวกัน เด็กจะสร้างประสบการณ์ 5 แบบที่อาจคล้ายกันมาก แต่ไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละคนมีมุมมองต่อกิจกรรมแตกต่างกัน

ยิ่งการเรียนรู้ด้านค่านิยม ยิ่งมีโอกาสดังกล่าวจะมีมุมมองแตกต่างกัน การนำเอาการตีความหรือการสะท้อนคิดมาแลกเปลี่ยนกันในวงสนทนา (Dialogue) ภายใต้บรรยากาศที่เปิดกว้างปลอดภัย มีครูคอยป้อนคำถามให้สะท้อนคิดหลายๆ แบบ จะช่วยให้เด็กได้ฝึกเรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตนที่ละน้อยๆ และนำไปทดลองปฏิบัติผ่านพฤติกรรมในโอกาสที่หลากหลาย และสะท้อนคิดจากผลที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์กับผู้รอบๆ ตัวเอง ก็จะเกิดการสั่งสมพื้นฐานด้านการเป็นคนดีใส่ตน

การเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนโดยค่านิยม (VbE) ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้แบบไม่รู้ตัว มีทั้งที่ขับเคลื่อนสู่ชีวิตที่ดี (การมีสัมมาทิฐิ) และที่ทำลายโอกาสสู่การมีชีวิตที่ดี (การมีมิฉฉาทิฐิ) ค่านิยมศึกษา (VbE) มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างเส้นทางแห่งสัมมาทิฐิให้แก่ตนเองแบบไม่รู้ตัว

ค่านิยมศึกษากับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ที่จริงการเรียนรู้แทบทุกรูปแบบเป็นกิจกรรมทางสังคม (Social Activities) เกิดจากปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Social Interaction) และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นกลไกการเรียนรู้และพัฒนา ค่านิยมที่ดีที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริง จากประสบการณ์จริง และเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

การวางพื้นฐานการเรียนรู้และพัฒนา ค่านิยมแก่เด็กจึงให้ผลสองต่อ คือ (1) ช่วยให้เด็กได้วางพื้นฐานค่านิยมที่ดีให้แก่ตนเอง และ (2) เป็นการพัฒนาทักษะเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อการพัฒนา ค่านิยมจากประสบการณ์ชีวิตในอนาคต ซึ่งถือได้ว่าเป็นทักษะเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างหนึ่ง

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้

นักเรียนได้ฝึกพัฒนา ค่านิยมในตน

- การทำกิจกรรมกลุ่มที่ต้องร่วมมือกัน มีการสื่อสารกัน มีการประนีประนอมรับฟังซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ซึ่งกันและกัน
- การอภิปรายกลุ่มหรือเสวนากลุ่มที่เปิดกว้างให้นักเรียน แสดงความคิดเห็นของตน กล้าแตกต่างอย่างสุภาพและเคารพความเห็นของผู้อื่น
- การสะท้อนคิดกลุ่มที่มีการตีความกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ตอบคำถามว่าผลจากกิจกรรมดังกล่าวสอนอะไรเราใน

เรื่องค่านิยมหรือจริยธรรม ซึ่งในเด็กอาจตั้งคำถามง่าย ๆ ว่าจากผลของกิจกรรมดังกล่าว คิดว่าสิ่งใดที่ทำแล้วตนเองรู้สึกดี เพราะอะไร สิ่งใดที่เพื่อนทำแล้วตนเองรู้สึกดี เพราะอะไร

- การแสดงบทบาทสมมติ (Role-play) ที่นักเรียนต้องตัดสินใจเชิงศีลธรรม โดยใช้หลักการเชิงค่านิยม ได้ฝึกประยุกต์ใช้ค่านิยมหลากหลายด้านเพื่อตัดสินใจในหลากหลายสถานการณ์
- เรียนรู้ผ่านการเล่นเกม มีเกมมากมายที่ใช้เล่นร่วมกันเป็นทีมเพื่อสร้างค่านิยมที่ดีร่วมกัน ดังเมื่อเร็วๆ นี้ผมไปเห็นเกมข้ามบ่อโคลน (gotoknow.org/posts/718337)³⁰ ที่เล่นได้สนุกทั้งผู้ใหญ่และเด็ก และให้ประสบการณ์สู่การสะท้อนคิดที่ดีมาก
- การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรับใช้สังคม (Service Learning) ซึ่งเป็นกิจกรรมกลุ่ม ได้เรียนรู้จากกิจกรรมกลุ่มและจากกิจกรรมที่ทำในสถานการณ์จริง ได้มีโอกาสฝึกตัดสินใจ โดยใช้ค่านิยมของตนและเห็นผลเชิงประจักษ์ รวมทั้งสามารถนำเอาประสบการณ์ที่ได้มาตั้งคำถามและสะท้อนคิดร่วมกัน

ระบบนิเวศเชิงบวก

ระบบนิเวศเชิงบวก (Positive Ecosystem) ในระบบการศึกษา จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตัวโดยอัตโนมัติ ตัวอย่างของระบบนิเวศเชิงบวก ได้แก่

- การบูรณาการหลักสูตรให้มีการเรียนรู้เพื่อหนุนให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมใส่ตัวในทุกสาระการเรียนรู้ ทุกกิจกรรม
- ฝึกอบรมครูประจำการและนักศึกษาครูให้เข้าใจเรื่อง VbE และรู้วิธีจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ รวมถึงการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการ VbE อยู่ในทุกบทเรียน ทุกวิชาหรือสาระการเรียนรู้
- ชักชวนชุมชนมาเป็นหุ้นส่วนดำเนินการ (Community Engagement) ได้แก่ วัดหรือองค์กรศาสนา องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชน เข้ามาร่วมดำเนินการหนุนนักเรียน รวมทั้งร่วมกันตรวจสอบปัจจัยลบในชุมชนที่อาจชักจูงเด็กไปในทางที่ผิด และช่วยกันหาทางจัดปิดเป่า
- หนุนให้นักเรียนเป็นผู้นำ ริเริ่มดำเนินการโครงการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรับใช้สังคม จัดให้นักเรียนช่วยเหลือกันเอง (Peer Mentoring) จัดตั้งชมรมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาค่านิยมด้านจิตอาสา และอื่นๆ

- เชื่อมโยงกับกิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม ให้นักเรียนได้ร่วมกันริเริ่มจัดชมรมฝึกฝนเรียนรู้ และร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อทำประโยชน์แก่ชุมชน เช่น ชมรมดนตรีไทย รับประทานอาหารในเทศกาลต่างๆ รวมทั้งงานศพ
- เชื่อมโยงกับพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยจัดประชุมปฏิบัติการทำความเข้าใจร่วมกัน และส่งเสริมให้จัดระบบนิเวศที่บ้านให้เอื้อ รวมทั้งร่วมกับผู้นำชุมชนจัดสภาพแวดล้อมที่ทำลายเด็ก
- การมีผู้ใหญ่ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี (Role Model) ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

กิจกรรมที่นักเรียนเป็นผู้ริเริ่ม

ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าคุณเป็น ผู้ริเริ่มหรือเป็นเจ้าของ ดำเนินการอย่างมีเป้าหมายและนักเรียนร่วมกันกำหนดเอง จะทำให้นักเรียนมีแรงบันดาลใจหรือมีไฟ (Passion) ที่จะริเริ่ม ดำเนินการ และฟันฝ่า จะเป็นประสบการณ์ที่สร้างความประทับใจ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบจำไปตลอดชีวิต

สภาพแวดล้อมเชิงลบทางสังคม กับการสร้างค่านิยม

ในบริบทวัฒนธรรมไทย เรามีทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบต่อการหนุนหรือเอื้อให้เด็กสร้างค่านิยมที่ดีใส่ตัว ตัวอย่างของปัจจัยบวก ได้แก่ การเป็นสังคมที่ผู้คนมีไมตรีจิต มีความเมตตา กรุณาเอื้อเพื่อต่อกัน มีจิตอาสา เคารพครูและยึดถือเป็นแบบอย่าง เป็นต้น ส่วนสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศเชิงลบที่ควรดำเนินการขจัด ได้แก่

สภาพแวดล้อมที่โรงเรียน

- สภาพภายในโรงเรียนที่เน้นบอกสอน (Passive Learning) ให้นักเรียนจดจำ ไม่มีโอกาสคิด
- ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียนที่ครูถือตนว่าเป็นผู้รู้ นักเรียนต้องเชื่อฟัง การตั้งคำถามแปลกๆ หรือตรงกันข้ามกับที่ครูสอนถือว่าไม่เคารพครู
- ผู้บริหารโรงเรียนไม่สนับสนุน VbE
- ครูมีฉันทาคดีต่อนักเรียนบางคน มีอคติต่อนักเรียนบางคน
- โรงเรียนเน้นสอนเพื่อสอบ ไม่สนใจการหนุนให้นักเรียนพัฒนาตนเองครบทุกด้าน
- บรรยากาศการแบ่งชนชั้น การดูถูก เยาะเย้ย ข่มเหง รังแก

- ทรัพยากรจำกัดในการหนุนให้ครูพัฒนาตัวเองและจัดการเรียนรู้เชิงรุก และพัฒนาค่านิยมของนักเรียน รวมทั้งระบบที่ใช้เวลาของครูในกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของนักเรียน

สภาพแวดล้อมที่บ้าน

- บรรยากาศที่บ้านขัดกับที่โรงเรียน ทำให้นักเรียนสับสน
- พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ได้เข้าร่วม หรือรับรู้มาตรการ
หนุนให้เด็กพัฒนาค่านิยมใส่ตัวที่โรงเรียน
- สภาพแวดล้อมที่บ้านชักจูงไปในทางสร้างค่านิยมเชิงลบ

สภาพแวดล้อมในชุมชน

- ค่านิยมในชุมชนหรือสังคมที่ขัดกับที่โรงเรียน
- อิทธิพลของสื่อ สื่อสังคม วัฒนธรรมในสังคม รวมทั้ง
อาชีพที่ชักจูงเด็กและเยาวชนไปในทางเสื่อม เพื่อหา
ประโยชน์จากเด็ก
- ชุมชนไม่เข้าร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาค่านิยมที่ดีของ
เด็กและเยาวชนของตน หรืออาจไม่มีทรัพยากรสนับสนุน

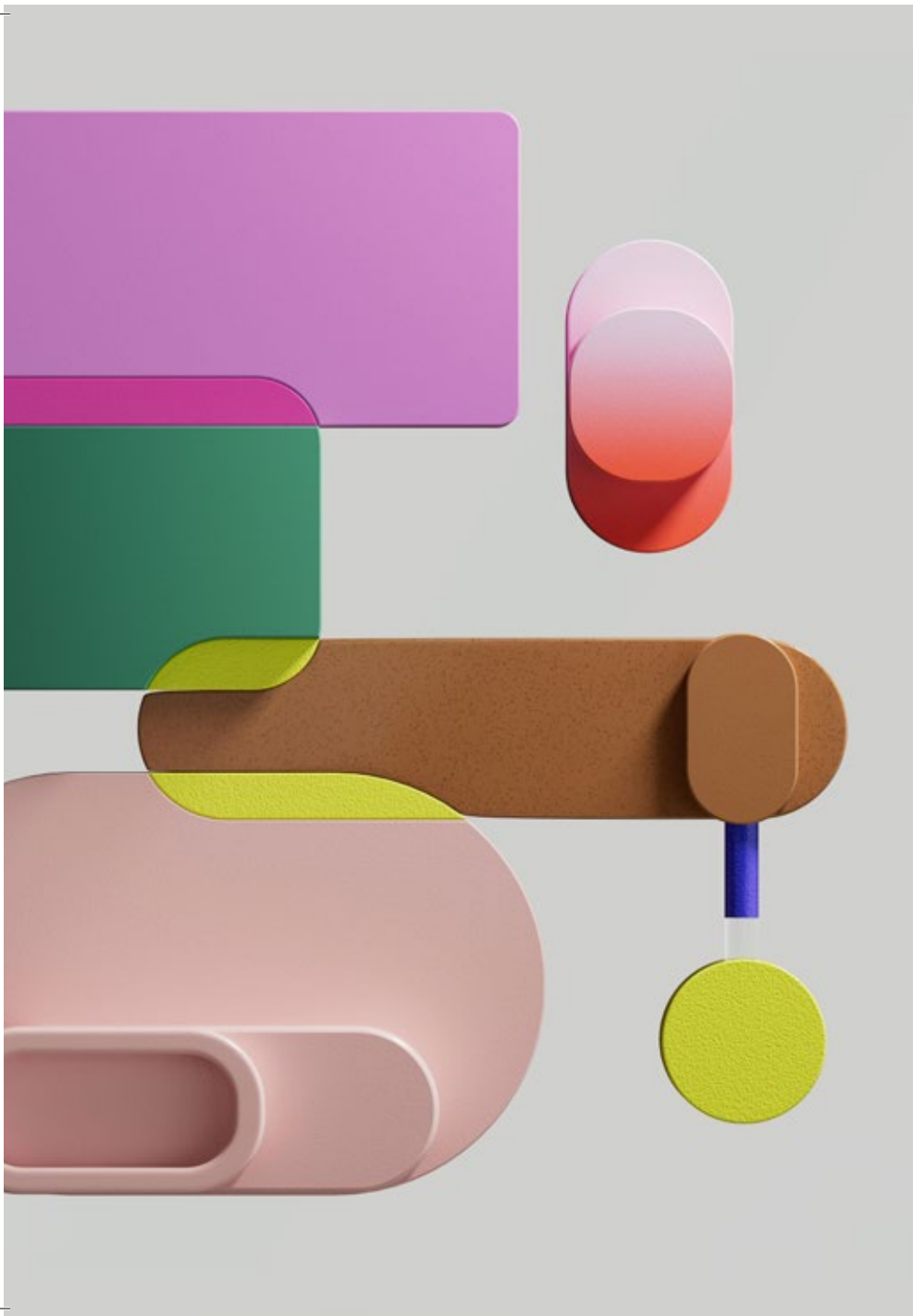

๑. พลังแห่งวัยเยาว์

หนังสือ *Purpose-Driven Learning: Unlocking and Empowering Our Students' Innate Passion for Learning* (2022) เขียนโดย Adam Moreno ระบุว่า “The purpose of school is to unlock and empower the drive for authentic, holistic lifelong learning that is innate in every person.” ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้เป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ และพลังขับเคลื่อนการเรียนรู้ในวัยเยาว์สูงกว่าในวัยใด นี่คือธรรมชาติของวัยเยาว์

การวางรากฐานค่านิยมในเยาวชนไม่เพียงมีผลดีต่อชีวิตของเยาวชนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่รับผิดชอบครอบครัว ชุมชน บ้านเมือง และโลกเท่านั้น แต่ยังมีผลดีต่อครอบครัว ชุมชน บ้านเมือง และโลกโดยตรงด้วย

การวางรากฐานค่านิยมในเยาวชนเริ่มตั้งแต่อยูในครรภ์มารดา

การพัฒนาค่านิยมของเด็กตามลำดับวัย

ทารกในครรภ์

การพัฒนาค่านิยมเกิดขึ้นเมื่อถึงวัยตระหนักรู้ แต่ตอนเป็นทารกในครรภ์มารดา ระหว่างที่ส่วนต่างๆ ของร่างกายกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบสื่อประสาทและระบบฮอร์โมน หากมารดา มีความเครียดเรื้อรังจะมีผลร้ายต่อการพัฒนาระบบของสมอง และฮอร์โมนที่เรียกว่า HPA Axis ของทารก ที่เป็นระบบจัดการความเครียด โดยอาจส่งผลในทางที่ HPA Axis ไวเกิน หรือส่งผลในทางตรงกันข้ามคือทำให้ HPA Axis ทำงานน้อย ส่งผลต่อการพัฒนาค่านิยมยากง่ายเมื่อโตขึ้น

แต่ข้อบกพร่องนี้แก้ไขได้โดยการเลี้ยงดูและการกระตุ้นที่ดี หลังเกิด

อายุ 0-3 ปี

เน้นพัฒนาความไว้วางใจ (Trust) ความปลอดภัย (Security) และตัวตน (Self)

เรียนรู้ผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และปฏิสัมพันธ์กับผู้เลี้ยงดู
ค่านิยมที่เน้นพัฒนา : ความเคารพ (Respect) ความเห็นอกเห็นใจ (Compassion) ความเข้าใจผู้อื่น (Empathy)

บทบาทของผู้ใหญ่ : ทำเป็นตัวอย่าง ชมเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่สะท้อนค่านิยมที่ดี (เป็น reinforcement) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและมีความรัก

ก่อนวัยเรียน อายุ 3-5 ปี

เน้นพัฒนาทักษะทางสังคม ควบคุมอารมณ์ แยกแยะสิ่งผิดออกจากสิ่งถูก

เรียนรู้ผ่านการเล่น การเล่าเรื่อง (Storytelling) และการสอนโดยตรง (Direct Instruction)

ค่านิยมที่เน้นพัฒนา : ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ การแบ่งปัน

บทบาทของผู้ใหญ่ : กำหนดความคาดหวัง ให้โอกาสฝึกค่านิยม ฝึกวินัยเชิงบวก สื่อสารแบบเปิดรับซึ่งกันและกัน

วัยเรียน อายุ 6-12 ปี

เน้นเข้าใจผลของการกระทำ พัฒนาความเข้าใจผู้อื่น ทำความเข้าใจความแตกต่างหรือขัดแย้งด้านคุณธรรม

เรียนรู้ผ่านการอภิปรายในชั้นเรียน การแสดงบทบาทสมมติ (Role-play) และการรับฟังมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย

ค่านิยมที่เน้นพัฒนา : เคารพกติกา ความร่วมมือ การเป็นพลเมือง ความตระหนักต่อโลก (Global Awareness)

บทบาทของผู้ใหญ่ : เอื้อโอกาสให้มีการอภิปรายเรื่องค่านิยมให้ตัวอย่างในชีวิตจริง ส่งเสริมให้มีการวิพากษ์เรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม

วัยรุ่น อายุ 13-18 ปี

เน้นพัฒนาอัตลักษณ์ส่วนตัว ความมีอิสระ (Independence) และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Ethical Reasoning)

เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดต่อตนเอง (Self-reflection) ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และการได้สัมผัสสถานการณ์ที่หลากหลาย

ค่านิยมที่พัฒนา : ความมั่นคงในคุณธรรม (Integrity) ความเป็นธรรม (Justice) ความรับผิดชอบต่อสังคม วางใจในตนเอง (Self-reliance)

บทบาทของผู้ใหญ่ : จัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสารกันแบบเปิดใจ ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับค่านิยม แสดงการยอมรับวิวัฒนาการของตัวตน

วัยผู้ใหญ่

เสริมการพัฒนาค่านิยมด้วยการสะท้อนคิดต่อตนเอง ประเมินค่านิยมของตน และผลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำ

ทำกิจกรรมจิตอาสาและการให้บริการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมของตน

เรียนรู้ตลอดชีวิต : ยกระดับหรือเพิ่มความชัดเจนของค่านิยมของตนโดยการอ่าน การเข้าร่วมอภิปราย และการประชุมปฏิบัติการ

เป็นที่เลี้ยงหรือโค้ช : เพื่อแชร์ประสบการณ์และค่านิยมของตนแก่ผู้อื่น

อุปสรรคต่อการพัฒนาค่านิยม

- มีตัวอย่างที่ไม่ดี
- มีตัวอย่างการพูดกับการกระทำไม่ตรงกัน
- ขาดการแนะนำที่ดี หรือคำแนะนำขัดกัน หรือเห็นตัวอย่างแตกต่างกัน ทำให้เด็กสับสน
- เผชิญสภาพที่ตัดสินใจยาก (Dilemma) ในเรื่องศีลธรรม หรือคุณธรรม หรือได้รับแรงกดดันจากเพื่อนๆ
- แรงกดดันทางวัฒนธรรมจากการที่สังคมมีหลายมาตรฐาน ต่างกลุ่มมีค่านิยมแตกต่างกันแบบตรงกันข้าม

บริบทของสังคมตะวันออก

พื้นฐานวัฒนธรรมตะวันออกแตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยสังคมตะวันออกเน้นการอยู่ร่วมกัน การเคารพกฎเกณฑ์กติกา และผู้อาวุโส และการศึกษาเน้นการท่องจำ ในขณะที่สังคมตะวันตกเน้นปัจเจกบุคคล เน้นความคิดสร้างสรรค์ และการศึกษาเน้นภาคปฏิบัติ

สภาพที่แตกต่างกันนี้ น่าจะทำให้การพัฒนาค่านิยมของเด็กและเยาวชนอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ค่านิยมบางอย่างน่าจะเกิดในเด็กไทยได้ง่ายกว่า เช่น ความผูกพันในฐานะญาติพี่น้อง ความรักหมูรักคณะ ฯลฯ

สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนา ค่านิยมของเด็กและเยาวชน

จะเห็นว่าสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลสูงมากต่อการพัฒนา ค่านิยมของเด็กและเยาวชน เริ่มตั้งแต่อายุ 0-3 ปี ผู้เลี้ยงดูเด็กมีอิทธิพลมากต่อการวางรากฐานเชิงอารมณ์และสังคมของเด็ก และเมื่อเด็กโตขึ้นจะได้รับการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมที่กว้างขึ้น จากเดิมเฉพาะในบ้านหรือที่ที่พ่อแม่พาไป ได้ไปโรงเรียนอนุบาล หรือสถานดูแลเด็กเล็ก ได้สมาคมกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน

สภาพแวดล้อมเหล่านี้มีทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบต่อพัฒนาการด้านค่านิยมของเด็ก หนังสือ *ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่าทางชีวิต* เล่มนี้ มุ่งเสนอแนวทางสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกในการหนุนให้เด็กและเยาวชนสร้างค่านิยมที่ดีใส่ตน

สภาพแวดล้อมที่สำคัญที่สุดคือครอบครัว ครอบครัวที่อบอุ่น อบอุ่นด้วยความรัก เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดต่อการวางรากฐานทางอารมณ์สังคมเพื่อการพัฒนาค่านิยมที่ดีของเด็ก ตัวอย่างที่ดีในครอบครัว ประกอบกับการพูดคุยในชีวิตประจำวัน ที่กระตุ้นการสะท้อนคิดประสบการณ์ของเด็กสู่การทำความเข้าใจหลักการเชิงค่านิยมหรือคุณธรรมที่ดี ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ตั้งแต่เป็นเด็กเล็กจนค่อยๆ เติบโตเป็นวัยรุ่น จะช่วยให้เด็กสั่งสมค่านิยมที่ดีและคุณธรรมใส่ตัว โดยเมื่อเด็กโตขึ้นได้สัมผัสหรือเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น บางประสบการณ์อาจแตกต่างจากค่านิยมที่เด็กยึดถือ สร้างความฉงน

สงสัยแก่เด็ก และต้องการถามข้อสงสัยหรือแสวงหาคำแนะนำจากผู้ใหญ่ การที่เด็กมีผู้ใหญ่ที่ตนเชื่อถือไว้วางใจคอยช่วยตอบคำถามหรือชวนสะท้อนคิด จะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เผชิญสภาพความเป็นจริงในสังคม (ที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการพัฒนาตัวตนเป็นคนดี) นำมาสร้างค่านิยม และความมั่นคงในคุณธรรมของตนเองได้

ตรงกันข้าม ครอบครัวที่แตกแยกหรือมีความขัดแย้ง มีความเครียดครุ่นอยู่ตลอดเวลา เป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ต่อการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเด็ก

เด็กไทยในชนบทประมาณครึ่งหนึ่งอยู่กับปู่ย่าตายาย ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เข้าไปทำงานหารายได้ในเมือง ปู่ย่าตายายน่าจะให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กได้ดี แต่ในเรื่องการให้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้หลากหลายด้าน เป็นที่น่าสงสัยว่าจะทำได้ดีแค่ไหน ยิ่งในด้านการจัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยม อารมณ์ และจริยธรรม ยิ่งน่าสงสัย และเมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่นยังต้องการสภาพแวดล้อมและการยอมรับตัวตนในครอบครัว เพื่อการต่อสู้ฟันฝ่าสังคมกับเพื่อนๆ และสังคมนอกบ้าน ที่จะไม่ถูกชักจูงให้เสียคน น่าสงสัยว่าปู่ย่าตายายจะช่วยได้เพียงใด และกลไกทางสังคมที่เป็นราชการ เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย ได้เอาใจใส่ประเด็นนี้เพียงใด

คำถามคือ ในชนบท สภาพแวดล้อมนอกร้านของเด็กและวัยรุ่น เอื้อต่อการพัฒนาเป็นคนดีหรือเอื้อให้เสียคนมากกว่ากัน ความรับผิดชอบอยู่ที่ไหน

ที่จริงคำถามนี้ใช้ได้กับเด็กในเมืองด้วย โดยเฉพาะเด็กยากจนในเมือง น่าจะยิ่งมีความเสี่ยงสูงกว่าเด็กในชนบท

เมืองแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนา ค่านิยมของเด็กและเยาวชน

คำถามในตอนที่แล้ว และหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นำสู่ขบวนการเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City)³¹ ที่ริเริ่มขับเคลื่อนโดยยูเนสโก และประเทศไทยนำมาขับเคลื่อน ก่อผลดีอย่างน่าชื่นชมดังข่าว ยูเนสโก ยกย่องจังหวัดพะเยา³²

ผมขอเสนอว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ของไทย ไม่น่าจะเลียนแบบของยูเนสโกทั้งหมด น่าจะตรวจสอบความจำเป็นที่จำเพาะของสังคมไทย นำมาเป็นเป้าหมายตามบริบทไทยด้วย โดยประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งคือ การสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อให้เด็กพัฒนาตนเองขึ้นเป็นคนดีของชุมชน ของท้องถิ่น และของบ้านเมือง

ควรได้มีการศึกษาทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เป็นบวก และที่เป็นลบ และหาทางลดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็ก โตและวัยรุ่นจะพัฒนาขึ้นเป็นคนดีที่แข็งแรง มีค่านิยมดี มีคุณธรรม พร้อมกับหาทางส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เป็นบวก

หากจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์หรือสถานบริการอื่นๆ ที่ไม่เหมาะต่อเด็กโตและวัยรุ่น ก็ต้องมีมาตรการที่เข้มงวด ไม่ให้เด็กและวัยรุ่นเข้าไปในสถานที่ดังกล่าว หากมีการละเมิดต้องมีการลงโทษรุนแรง หลักการคือ ต้องไม่มีการหาผลประโยชน์จากการมอมเมาเด็กและวัยรุ่น

นอกจากเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายพัฒนาเด็กและวัยรุ่นแล้ว ควรมียุทธศาสตร์แห่งการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้สู่ความเป็นคนดี สำหรับเป็นกลไกพัฒนาค่านิยม คุณธรรม และความเป็นพลเมืองดี เช่น อบต.แห่งการเรียนรู้ หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้

เด็กและเยาวชนในฐานะผู้สร้างค่านิยม ให้แก่ครอบครัวและชุมชน

นอกจากมองเด็กและเยาวชนในฐานะผู้รับการดูแลเพื่อพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมใส่ตนแล้ว น่าจะมีการมองเด็กและเยาวชนในฐานะ ‘ผู้พัฒนา’ หรือ ‘ผู้ร่วมพัฒนา’ ค่านิยมในครอบครัว ในชุมชน และในสังคมด้วย

วิธีการมีมากมาย แต่ที่ดีที่สุดที่ผมมองของผมคือกิจกรรมโครงการบริการชุมชน ซึ่งก็คือกิจกรรมเรียนรู้จากบริการสังคม (Service Learning) โดยให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนร่วมกันสำรวจชุมชน แล้วร่วมกันค้นหาประเด็นที่มีคุณค่าสูงและมีโอกาสทำได้สำเร็จ นำมาทำเป็นโครงการ มีผู้ใหญ่ในชุมชนทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษา หากต้องการทรัพยากรก็ใช้วิธีเรียไรหรือ

รับบริจาคจากคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และช่วยกันสนับสนุน

เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาค่านิยม กลุ่มเยาวชนต้องร่วมกันระบุตั้งแต่ขั้นตอนวางแผนกิจกรรมว่า เป้าหมายของการทำกิจกรรมนั้นมีอะไรบ้าง และเป้าหมายของการพัฒนาตนเองของสมาชิกทีมมีอะไรบ้าง หลังจากกิจกรรมจบหรือสำเร็จแล้ว มีการประชุมกลุ่มเพื่อสะท้อนคิด หรือ AAR (After Action Review) โดยโจทย์หรือคำถามเพื่อสะท้อนคิดอย่างหนึ่งคือ สมาชิกแต่ละคนได้เรียนรู้หรือพัฒนาค่านิยมใดบ้างแล้ว

เพื่อให้กิจกรรมบริการชุมชนของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมให้มีการก่อตั้งสภาเด็กและเยาวชน ที่เด็กและเยาวชนร่วมกันก่อตั้งและจัดการกันเองในระดับหมู่บ้าน เน้นเพื่อการพัฒนาตนเองผ่านการพัฒนาชุมชน (ไม่ใช่เน้นสนองเป้าหมายของหน่วยงานส่วนกลาง หรือเพื่อเรียกร้อง) หากจะมีการเรียกร้องก็เป็นการเรียกร้องให้พัฒนาหมู่บ้านของตนเองโดยตนเองเข้าร่วมดำเนินการด้วย

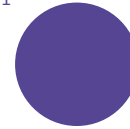
โรงเรียนควรมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนในการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่รวมตัวกันก่อตั้งสภาเด็กและเยาวชน และร่วมกันดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมของเด็กและเยาวชน

เยาวชนผู้กุโลก

เพื่อหนุนการบรรลุ SDG (Sustainable Development Goals) มีผู้คิด IDG (Inner Development Goals)³³ สำหรับหนุนการพัฒนาในด้านของมนุษย์ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและโลกที่สมดุลและยั่งยืน

IDG ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ

1

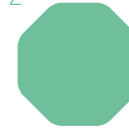

Being

Relationship to Self

- Inner Compass
- Integrity and Authenticity
- Openness and Learning Mindset
- Self-awareness
- Presence

2

Thinking

Cognitive Skills

- Critical Thinking
- Complexity Awareness
- Perspective Skills
- Sense-making
- Long-term
- Orientation and Visioning

3

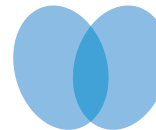

Relating

Caring for Others and the World

- Appreciation
- Connectedness
- Humility
- Empathy and Compassion

4

Collaborating

Social Skills

- Communication
- Skills
- Co-creation Skills
- Inclusive Mindset and Intercultural
- Competence
- Trust
- Mobilization Skills

5

Acting

Enabling Change

- Courage
- Creativity
- Optimism
- Perseverance

33

จะเห็นว่าทั้ง 5 องค์ประกอบสอดคล้องกับ VbE หรือการพัฒนาค่านิยม ตามที่เสนอในหนังสือ *ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่าทางชีวิต* เล่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่ 3 และ 4 ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่พัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตัว นอกจากดีแก่ตัว แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมไทยแล้ว ยังมีโอกาสร่วม ‘กู้โลก’ สู่ความยั่งยืนได้ด้วย

10. พลังแห่งการจัดการเชิงระบบ

เนื่องจากในภาคปฏิบัติ การศึกษาไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาค่านิยมแก่ผู้เรียน และกลไกการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาค่านิยมของพลเมืองไทย ประกอบกับเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมปัจจุบันบ่งชี้ว่าพลเมืองไทยย่อหย่อนในคุณสมบัตินี้ เป็นแรงจูงใจความเจริญก้าวหน้าของประเทศและความเป็นอยู่ที่ดีของคนไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้สังคมไทยเห็นคุณค่าของการพัฒนาค่านิยมของคนไทยทุกช่วงวัย และนำไปสู่การดำเนินการอย่างเป็นระบบ

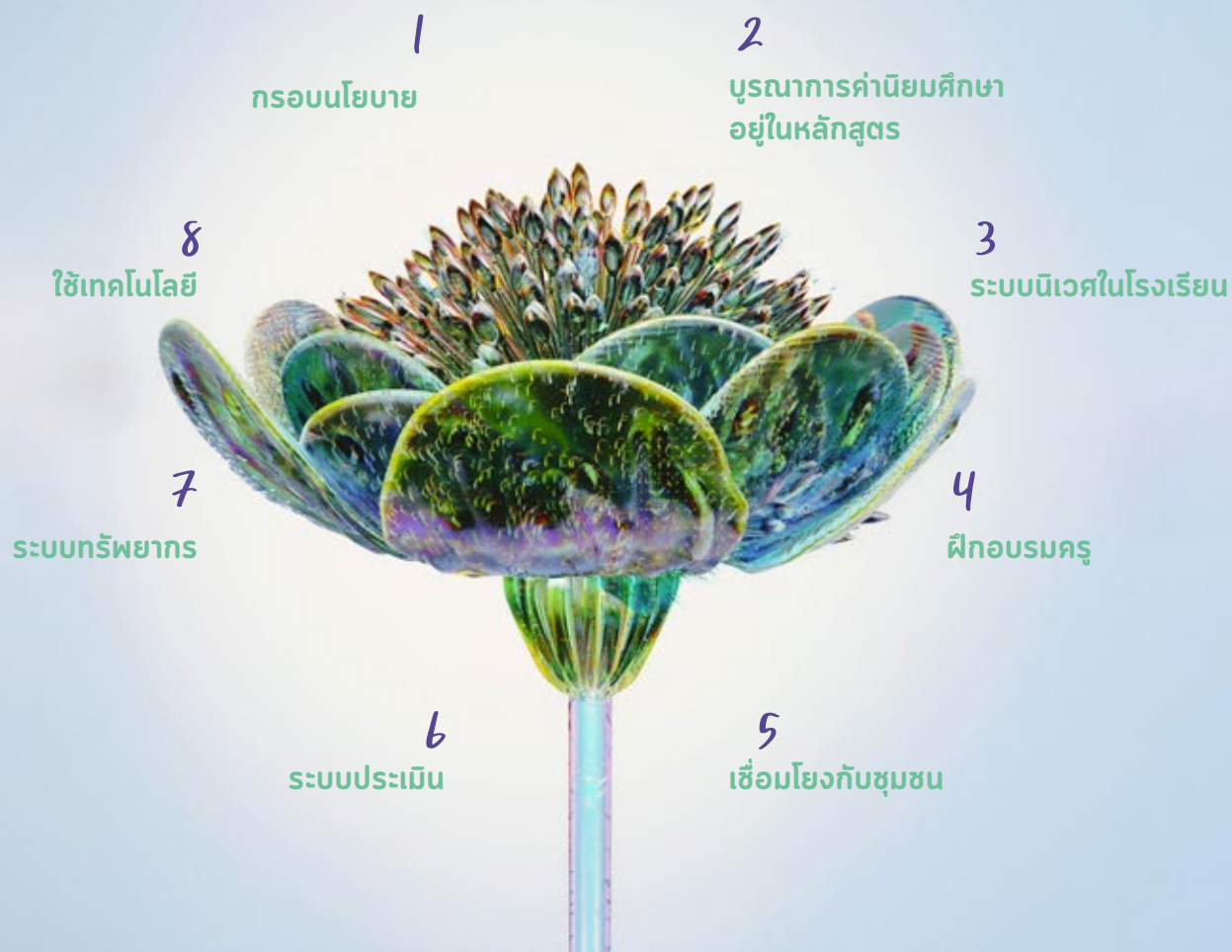
หนังสือ *ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่าทางชีวิต* เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าว และบทที่ 10 นี้ มุ่งเสนอแนวทางดำเนินการอย่างเป็นระบบ ที่ผมตีความว่าเป็นระบบพัฒนาคุณภาพของพลเมืองไทย

หลักการสำคัญคือ มนุษย์ต้องพัฒนาค่านิยมของตนตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึงเชิงตะกอน เพื่อการมีชีวิตที่ดีของตน ของคนรอบข้าง ของชุมชน สังคม ประเทศ และโลก

ค่านิยมศึกษาต้องบูรณาการอยู่ในการเลี้ยงดู การศึกษา การดำรงชีวิต การทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ การพักผ่อนหย่อนใจ งานอดิเรก และการเรียนรู้ทุกรูปแบบ

โครงสร้างของระบบการศึกษา ที่เน้นค่านิยมศึกษา

เพื่อสร้างพลเมืองดี มีคุณธรรม ค่านิยมศึกษา (Values-based Education) ต้องบูรณาการอยู่ในโครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศ โดยเป็นโครงสร้างที่มีอย่างน้อย 8 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. กรอบนโยบาย (Policy Framework)

บรรจุเรื่องค่านิยมศึกษาไว้ในนโยบายหลักของการศึกษาของประเทศ กำหนดให้ค่านิยมศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลัก ระบุความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม ความเข้าใจผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

2. บูรณาการค่านิยมศึกษาอยู่ในหลักสูตร

บูรณาการค่านิยมศึกษาเข้ากับหลักสูตรฐานสมรรถนะอย่างไร้รอยต่อในทุกระดับชั้นของการศึกษา จัดให้มีการพัฒนาค่านิยมสำคัญ เช่น ความมั่นคงในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจ ความเป็นพลเมืองโลก บูรณาการอยู่ในทุกรายวิชา ทุกกิจกรรมการเรียนรู้ รายละเอียดอยู่ในตอนต่อไปของบทนี้

3. ระบบนิเวศในโรงเรียน

สร้างวัฒนธรรมของโรงเรียนที่ส่งเสริมค่านิยมที่ดี ผู้บริหาร ครู และบุคลากรเป็นตัวอย่างที่ดี มีการร่วมมือกับพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก และร่วมมือกับชุมชน

4. ฝึกอบสมรรถ

จัดให้นักศึกษาครูและครูประจำการได้ฝึกฝน และพัฒนาความรู้ ทักษะ และเครื่องมือสำหรับจัดค่านิยมศึกษาในชั้นเรียน

และในกิจกรรม รวมทั้งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้และการเป็นต้นแบบที่ส่งเสริมค่านิยมศึกษา โดยผมขอเพิ่มเติมว่า นอกจากพัฒนาครูในด้านนี้แล้ว ต้องประเมินครูในมิตินี้อย่างจริงจังในการเลื่อนวิทยฐานะและเลื่อนตำแหน่งด้วย วงการศึกษาไทยยังย่อหย่อนในเรื่องนี้

5. เชื่อมโยงกับชุมชน (Community Engagement)

เชื่อมโยงกับครอบครัว ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในการเข้าเป็นหุ้นส่วนดำเนินการเรียนรู้ค่านิยมศึกษานอกรั้วโรงเรียน สร้างบรรยากาศความร่วมมือ การเป็นหุ้นส่วนเพื่อประโยชน์สาธารณะ และร่วมกันรับผิดชอบต่อการสร้างค่านิยมเชิงคุณธรรมขึ้นในชุมชน กล่าวง่ายๆ คือ ค่านิยมศึกษาดำเนินการเฉพาะภายในโรงเรียนไม่พอ ต้องดำเนินการในสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชนตลอด 24 ชั่วโมงของชีวิต 1 วัน หรือกล่าวใหม่ว่า ค่านิยมของสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็นปัจจัยหลักของค่านิยมศึกษา

6. ระบบประเมิน

ไม่ว่าทำอะไรต้องมีเครื่องมือช่วยบอกว่าดำเนินการได้ผลเพียงใด สำหรับเป็น feedback ว่าต้องปรับปรุงด้านใดบ้าง รวมทั้งใช้การประเมินเพื่อให้นักเรียนใช้พัฒนาวิธีเรียนรู้ของตน ที่เรียกว่า AaL (Assessment as Learning) เรื่องนี้จะแยกไปเป็นหัวข้อใหญ่อีกตอนหนึ่งในบทนี้

7. ระบบทรัพยากร

ได้แก่ ทุน ทรัพยากร และการสนับสนุนเชิงบริหาร เพื่อให้มีการพัฒนาทั้ง 8 องค์ประกอบของระบบการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนการวิจัยเพื่อหาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในค่านิยมศึกษา

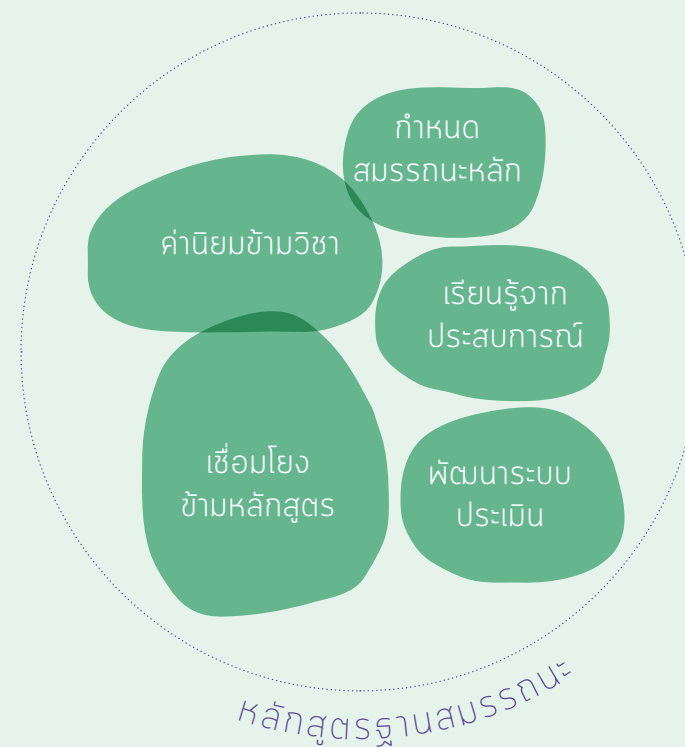
8. ใช้เทคโนโลยี

ได้แก่ ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ด้านค่านิยมออนไลน์ได้ตลอดชีวิต และให้ผู้คนทุกกลุ่มเข้าถึงได้ รวมทั้งผู้พิการ และหาทางให้สื่อสังคม (โซเชียลมีเดีย) เข้าร่วมกิจกรรมเล่าเรื่องราวดีๆ หรือตัวอย่างการดำรงชีวิตที่ดีเชิงค่านิยมเป็นสื่อกลางในการอภิปรายประเด็นเชิงคุณธรรม เป็นต้น

ต้องมีครบและมีการดำเนินการจริงจังทั้ง 8 องค์ประกอบ ค่านิยมศึกษาจึงจะดำเนินการก่อผลที่คาดหวัง

บูรณาการค่านิยมศึกษาเข้าไป หลักสูตรฐานสมรรถนะ

ต้องเอาใจใส่อย่างน้อย 5 ประเด็นสำคัญ คือ

1. กำหนดสมรรถนะหลัก (Core Competency)

ที่จะบูรณาการค่านิยม โดยยึดสนองนโยบายการศึกษาชาตินโยบายของเขตพื้นที่ และเพื่อแก้ปัญหาสภาพบริบทในชุมชน โดยรอบโรงเรียน รวมทั้งแก้ปัญหาสำคัญที่พบในนักเรียน เช่น ความร่วมมือ การตัดสินใจเชิงจริยธรรม การสื่อสาร การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ฯลฯ

2. ค่านิยมข้ามวิชา

บูรณาการค่านิยมศึกษาในทุกสมรรถนะ ทุกสาระวิชา ดำเนินการให้บทเรียน กิจกรรม และการประเมิน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในการหนุนการพัฒนาค่านิยมเชิงบวก เช่น ความซื่อสัตย์ ความมั่นคงในคุณธรรม ความเข้าใจผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ความเข้าใจวัฒนธรรม ฯลฯ

3. เรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)

เพื่อเน้นให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมจากประสบการณ์จริงในชีวิต ได้ทดลองประยุกต์ใช้ค่านิยมในสถานการณ์จริง (ที่มีความซับซ้อน และแตกต่างกันหลากหลายเรื่องค่านิยมในสังคม) เพื่อเรียนรู้ค่านิยมในมิติที่ลึก โดยมีครูหรือผู้ใหญ่คอยเป็นพี่เลี้ยง และชวนสะท้อนคิดเป็นระยะๆ เพื่อทำความเข้าใจหลักการของค่านิยมแต่ละตัว ในมิติที่ลึกหรือมิติเชิง

หลักการที่ได้จากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ตรงของตนเอง ตามแนวทางของ Kolb's experiential learning cycle

4. เชื่อมโยงข้ามหลักสูตร

หรือจริงๆ แล้วเป็นการเชื่อมโยงข้ามวิชาหรือข้ามศาสตร์ เพื่อตรวจสอบทำความเข้าใจค่านิยมข้ามบริบท โดยส่งเสริมให้นักเรียนฝึกใช้การคิดเชิงวิพากษ์ การใช้เหตุผลเชิงคุณธรรม และการตีความค่านิยมในต่างวิชา

5. พัฒนาระบบประเมิน

เพื่อวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ของนักเรียน และหนุนผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านค่านิยม โดยจัดให้มีการประเมินในสถานการณ์จริง (Authentic Assessment) การมี portfolio และการจัดกิจกรรมสะท้อนคิด (Reflection) เพื่อประเมินพัฒนาการด้านค่านิยม

บูรณาการค่านิยมศึกษาเข้ากับ การเรียนรู้ตลอดชีวิต

มีองค์ประกอบอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. การพัฒนาวินัยวิชาชีพ (Professional Development)

ในที่นี้หมายถึงวิชาชีพครู วิทยากร และผู้ใหญ่ที่สนใจค่านิยมศึกษา สำหรับทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาค่านิยมแก่นักเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจค่านิยมของตนเองในมิติที่ลึก รวมทั้งพัฒนาทักษะการตัดสินใจเชิงจริยธรรม

2. การเรียนรู้ในที่ทำงาน

บูรณาการการเรียนรู้เชิงค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม การตัดสินใจเชิงจริยธรรม เข้าในกระบวนการเรียนรู้ในที่ทำงาน โดยไม่เพียงเรียนรู้เชิงเทคนิคการทำงาน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรเท่านั้น แต่บูรณาการการพัฒนาค่านิยมเข้าไปด้วย อันจะส่งผลดีไม่เฉพาะต่อตัวพนักงาน แต่จะส่งผลดีต่อองค์กรและสังคมด้วย

3. โครงการเรียนรู้ในชุมชน (Community-based Learning Initiatives)

ร่วมกันริเริ่มให้มีกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชน ที่เป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เน้นการตรวจสอบค่านิยม การพัฒนาคุณลักษณะ และการเป็นผู้นำด้านจริยธรรมของคนในชุมชนทุกช่วงวัย

4. การเข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคม (Civic Engagement)

ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ (และวัยรุ่น) เข้าร่วมกิจกรรมรับใช้สังคม กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสร้างความเป็นธรรมในสังคม ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาค่านิยม เช่น ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม และความมั่นคงในคุณธรรมภาคปฏิบัติ

5. การเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

สร้างหุ้นส่วนระหว่างภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาคการศึกษา ภาคชุมชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ เพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาค่านิยมศึกษาในผู้ใหญ่ หรือในทุกช่วงวัย เพื่อประโยชน์ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม ประเทศชาติ และโลก

ระบบประเมินความก้าวหน้าและประเมินผลค่านิยมศึกษา

ระบบการประเมิน ไม่ว่าเพื่อประเมินการเรียนรู้ด้านใดต้องประเมินเพื่อให้ได้คุณค่าของการประเมิน 3 ด้านเสมอ คือ

1. เพื่อใช้เป็นข้อมูล สำหรับให้ข้อมูลป้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Feedback) แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ และมุ่งมั่นในการเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ การประเมินแบบนี้เรียกว่า formative assessment หรือ AfL (Assessment for Learning) เป็นการประเมินเพื่อหนุนการเรียนรู้
2. เพื่อให้ผู้เรียนประเมินตนเองเป็น และใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) แก่ตนเอง ให้ปรับปรุงวิธีเรียน และให้พัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ เรียกการประเมินแบบนี้ว่า AaL (Assessment as Learning) ซึ่งหมายความว่าผู้เรียนทุกคนต้องฝึกประเมินตนเองให้มีทักษะประเมิน และ feedback แก่ตนเอง ในทางวิชาการถือว่าเป็นวิธีพัฒนาปัญญา (Metacognition) หรือพัฒนาทักษะการเรียนรู้นั่นเอง
3. เพื่อตรวจสอบว่าการเรียนรู้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใด ซึ่งก็คือการสอบไล่ตนเอง เรียกการประเมินแบบนี้ว่า summative evaluation หรือ AoL (Assessment of

Learning) เป็นการประเมินตัดสินได้ตกและเปรียบเทียบ
 ที่ในบริบทของวงการการศึกษาไทยซึ่งเน้นอำนาจรวมศูนย์
 สั่งการจากเบื้องบน ผู้บริหารโรงเรียนและครูกลัวการ
 ประเมินแบบนี้ และในหลายกรณีมีการดำเนินการใน
 ทางที่ไม่ตรงไปตรงมาเพื่อให้ผลออกมาดี เนื่องจากมี
 ส่วนเกี่ยวข้องกับผลงานและความเจริญก้าวหน้าของตน

ที่น่าเสียดายคือ วงการศึกษาไทยไม่ค่อยได้ใช้พลังของการ
 ประเมิน 2 แบบแรก สำหรับหนุนให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ชั้นสูง
 ที่จะช่วยให้การประเมินแบบที่ 3 ผ่านฉลุยโดยไม่ต้องกังวล

การประเมินค่านิยมศึกษาต้องเน้นการประเมิน 2 แบบแรก
 โดยต้องประเมินทั้งประเมินความเข้าใจ ประเมินการประยุกต์ใช้
 ในสถานการณ์จริง และประเมินการสะท้อนคิดหลังเหตุการณ์ โดย
 มีรายละเอียดดังนี้

ประเมินเพื่อหนุนการเรียนรู้ (AfL)

เป้าหมาย เพื่อให้คำแนะนำป้อนกลับอย่างทันที (Timely
 Feedback) หนุนให้เกิดการสะท้อนคิดต่อตนเอง (Self-reflection)
 และช่วยนำทางกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในช่วงนั้น

วิธีการ

- กลไกให้คำแนะนำป้อนกลับ (Feedback Mechanism) ให้
 คำแนะนำป้อนกลับเชิงสร้างสรรค์เมื่อนักเรียนแสดงออก
 ซึ่งค่านิยมที่ดีงาม การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และการมี
 ทักษะเชิงสังคม เพื่อชี้แนวทางการพัฒนา
- ประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) ครูหรือ
 ผู้ใหญ่เฝ้าสังเกตความก้าวหน้า และหนุนให้มีการประเมิน
 ตนเอง และมีเพื่อนนักเรียนด้วยกันช่วยประเมิน (Peer
 Assessment)
- คำแนะนำป้อนกลับของเพื่อน (Peer Feedback) จัดให้
 มีช่วงเวลาที่นักเรียนร่วมกันสะท้อนคิดพฤติกรรมเชิง
 ค่านิยมของตนเองและของเพื่อนๆ เน้นแสดงความชื่นชม
 พฤติกรรมเชิงบวก และให้คำแนะนำเชิงสร้างสรรค์

ประเมินในฐานะการเรียนรู้ (AaL)

เป้าหมาย เพื่อใช้การประเมินหนุนการพัฒนาอภิปัญญา
 (Metacognition) และการกำกับตนเอง (Self-regulation) ของ
 นักเรียน รวมทั้งเพื่อให้เข้าใจค่านิยมในมิติที่ลึก

วิธีการ

- กิจกรรมสะท้อนคิด ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดสะท้อนคิด
 ให้เขียนเรียงความจากคำถามของครู หรือจากเหตุการณ์
 หรือสถานการณ์เชิงค่านิยม เพื่อให้นักเรียนได้ฝึก

สะท้อนคิดเข้าไปในตัวเอง (Introspection) ฝึกคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของการพัฒนา ค่านิยมของตนเอง

- ตั้งเป้า ส่งเสริมให้นักเรียนตั้งเป้าหมายส่วนตัวเกี่ยวกับการพัฒนา ค่านิยม ติดตามความก้าวหน้าของตนเอง และสะท้อนคิดต่อความเจริญเติบโตของตนเองเป็นระยะๆ เพื่อสร้างความเป็นผู้กระทำการ (Agency) และเป็นเจ้าของ (Ownership) การพัฒนา ค่านิยมของตนเอง
- บันทึกราค่านิยม ทำบันทึกหรืออนุทิน (ไดอารี่) ด้าน ค่านิยม ให้นักเรียนได้บันทึกประสบการณ์ด้าน ค่านิยม ประสบการณ์ความสับสนขัดแย้งด้าน ค่านิยม และข้อเรียนรู้จากการประยุกต์ใช้ ค่านิยมในชีวิตจริง

ประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ (AoL, Summative Evaluation)

เป้าหมาย เน้นประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน การมีสมรรถนะด้าน ค่านิยม และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

วิธีการ

- ทำกิจกรรมเพื่อประเมิน ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียน ดำเนินการเพื่อประยุกต์ใช้ความเข้าใจเชิง ค่านิยมของตน โดยอาจเป็นสถานการณ์จริง สถานการณ์จำลอง หรือ แสดงบท role-play

- โครงการและบันทึกผลงาน (Portfolio) ให้นักเรียนทำโครงการและบันทึกผลงาน เพื่อสะท้อนคิดว่าตนเองมีความก้าวหน้าด้านสมรรถนะหลักที่มีความสำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์ ความมั่นคงในคุณธรรม ความเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ
- การประเมินแบบรูบริกส์ (Rubrics) จัดทำตารางรูบริกส์ที่สะท้อนเจตคติและพฤติกรรมของ ค่านิยมที่ดี และการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ที่เป็นการประเมินอย่างมีโครงสร้างเพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน

แนวทางการประเมินของโรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ระดับมัธยมศึกษา) ใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ และมีแนวทางประเมินที่น่าจะนำมาประยุกต์ใช้ประเมิน ค่านิยมศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

ระบบการประเมินระบบการประเมินผลการเรียนรู้ เชิงสมรรถนะ (Competency-based Assessment)

การวัดและประเมินผล

หลักสูตร เน้นการวัดประเมินผลเพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในช่วงชั้นที่เรียนได้อย่างเหมาะสม โดย การประเมินตามสภาพจริง เพื่อให้ผู้เรียนทราบว่าได้เรียนรู้อะไรมา แล้ว และยังมีสิ่งใดที่ยังจำเป็นต้องเรียนเพิ่มเติมอีก การประเมิน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1. การประเมินตลอดช่วงการเรียนรู้ เช่น การประเมิน ก่อนการเรียนรู้ การประเมินระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินหลังการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ ประเมินตัวเองอยู่เสมอ เพื่อทราบถึงพัฒนาการของตน และช่วยให้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับผู้เรียนได้ตลอดเวลา
2. การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้เป็นการตรวจสอบ ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนทราบถึง พัฒนาการการเรียนรู้ของตนว่าผ่านวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือไม่ โดยจะดำเนินการเป็นประจำทุกภาคเรียน

วิธีประเมินผลการเรียนรู้

บุคคลที่อยู่ในระบบประเมินประกอบด้วยครูหรือผู้จัด กิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียน ผู้ปกครอง และครูประจำชั้น จะมี ส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ สมรรถนะ และคุณลักษณะของผู้เรียน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การ สังเกตพฤติกรรม การสอบปากเปล่า การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมิน การปฏิบัติ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน และ การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ การประเมินผลการเรียนรู้แต่ละสมรรถนะ ย่อยจะมีเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ (Rubric) และแนวทาง การเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmark)

การรายงานผลการเรียนรู้

การรายงานผลการเรียนรู้อย่างเป็นทางการจะรายงาน พัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละสมรรถนะ และผลการเรียนรู้ผ่าน ใบบรรยายผลการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ (Competency-based Report Card) ในสัปดาห์สุดท้ายของแต่ละภาคการศึกษา การ สื่อสารผลการเรียนรู้สู่ภายนอกเมื่อจบหลักสูตร หลักสูตรสามารถ แปลงใบบรรยายผลการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเป็นรายวิชา คะแนน และผลการเรียนรู้ตามรูปแบบมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

ระบบเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmark)

การประเมินสมรรถนะเป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจระดับสมรรถนะของผู้เรียนในแต่ละสมรรถนะย่อย (Sub-competency) และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Outcome: EO) โดยเทียบเคียงกับเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ (Rubric) 4 ระดับ ตามความเชี่ยวชาญของผู้เรียนดังนี้

1. ระดับเริ่มต้น (Beginning) หมายถึง เมื่อได้รับการช่วยเหลือ ผู้เรียนแสดงความสามารถพื้นฐานในสิ่งที่เรียนรู้มาได้
2. ระดับกำลังพัฒนา (Developing) หมายถึง ผู้เรียนแสดงออกถึงการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในระดับเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง
3. ระดับสามารถ (Proficient) หมายถึง ผู้เรียนแสดงออกถึงการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างคล่องแคล่วด้วยตนเอง
4. ระดับชำนาญ (Advance) หมายถึง ผู้เรียนแสดงออกถึงการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าได้อย่างคล่องแคล่วด้วยตนเอง (คัดลอกจากรายงานการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3/2567 เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2567)

ขอย้ำว่า เพื่อบรรลุเป้าหมายประเทศพัฒนาแล้วและสังคมดี ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเด็ก เยาวชน และของพลเมืองทุกช่วงชีวิต มีการดำเนินการบูรณาการอยู่ในระบบการศึกษา ระบบการทำงาน และการดำรงชีวิต ควรมีการจัดการอย่างเป็นระบบตามที่เสนอในบทที่ 10 นี้

II. การผลิตและพัฒนาครู

ในบทที่ 2 ผมได้ให้นิยามของค่านิยมศึกษา (Values-based Education: VbE) ไว้ว่า “ค่านิยมศึกษาคือ การศึกษาที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลเมืองที่มีความคิด ความรับผิดชอบ และเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นและต่อสังคม ค่านิยมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่พัฒนานักเรียนให้เป็น ‘คนเต็มคน’ หรือเป็น ‘มนุษย์ที่สมบูรณ์’ คือไม่เพียงมีความรู้และทักษะเพื่อการทำมาหากินหรือดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังได้พัฒนา ‘คุณสมบัติ’ ของการเป็นคนดี เป็นพลเมืองดีด้วย อันจะส่งผลต่อบุคคลให้มีชีวิตที่ดี มีความสุขความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งเป็นชีวิตที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม” เพื่อบรรลุผลดังกล่าว เราต้องการครูที่มีสมรรถนะเพิ่มจากครูที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน

สมรรถนะสำคัญของครูในระบบการศึกษาที่บูรณาการค่านิยมศึกษา

สมรรถนะสำคัญของครูในระบบค่านิยมศึกษา มีดังต่อไปนี้

- **ความรู้ความเข้าใจเชิงสาระ** (Content Knowledge: CK) เกี่ยวกับค่านิยม ดังเสนอในหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งค่านิยมสากลของความเป็นมนุษย์ เน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ต่อค่านิยมหลัก ได้แก่ ความเคารพ ความเข้าใจผู้อื่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งวิถีประยุกต์ค่านิยมหลักเหล่านี้เข้าไปในบริบทของการศึกษา หรือการเรียนรู้

- **ทักษะด้านการสอน** (Pedagogical Knowledge: PK) เน้นทักษะการออกแบบกระบวนการเรียนรู้แบบที่มีกิจกรรมที่นักเรียนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ปฏิบัติการ รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์กันในการสำรวจและประยุกต์ใช้ค่านิยมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน โดยบูรณาการค่านิยมศึกษาเข้าไปในหลากหลายกิจกรรม หลากหลายรายวิชา โปรดสังเกตว่าครูเป็นผู้เอื้อให้ศิษย์สร้างค่านิยมใส่ตน ผ่านการปฏิบัติแล้วสะท้อนคิด บูรณาการอยู่ในการเรียนรู้ทักษะและความรู้เชิงวิชาการ ไม่ใช่แยกเรียนด้านค่านิยม
- **ทักษะด้านการสอนค่านิยม** (Pedagogical Content Knowledge: PCK) เน้นการบูรณาการการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยม บูรณาการอยู่ในทุกสาระวิชา ทุกกิจกรรมของการเรียนรู้ รวมทั้งมีทักษะในการสังเกตและตีความความก้าวหน้าของการพัฒนาค่านิยมใส่ตัวของศิษย์ นำมาให้คำแนะนำป้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ศิษย์มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาค่านิยมใส่ตัว
- **ทักษะการใช้อุปกรณ์การเรียนรู้** (Facilitation Skills) (1) ทักษะสร้างพื้นที่ปลอดภัยในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียน

ได้สานเสวนากัน เสนอข้อวิพากษ์และสะท้อนคิดต่อเรื่องค่านิยมอย่างเปิดใจ ไม่เน้นถูกผิด (2) ทักษะหนุนการเสวนา การอภิปราย การจัดข้อขัดแย้ง เรื่องคุณธรรมในหมู่นักเรียนที่มีความแตกต่างหลากหลายด้านการเลี้ยงดูและความเชื่อ

- **เป็นตัวอย่างด้านค่านิยม** มีพฤติกรรมในชีวิตประจำวันเป็นตัวอย่างด้านค่านิยมที่ดี รวมทั้งในปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนและเพื่อนครู เป็นตัวอย่างของการตัดสินใจเชิงคุณธรรม (Ethical Decision-making) และด้านความมั่นคงในคุณธรรม (Integrity)
- **ทักษะด้านการสะท้อนคิดและการประเมินตนเอง** เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมของตนเอง และเรียนรู้วิธีการเอื้อให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตนอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เน้นเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด (Reflective Learning)
- **ทักษะด้านการประเมิน** ตามที่ระบุในบทที่ 10
- **ความร่วมมือ** ร่วมมือกับเพื่อนครู ผู้บริหารโรงเรียนและระบบการศึกษาในพื้นที่ พ่อแม่ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน เพื่อร่วมกันดำเนินการค่านิยมศึกษาแบบองค์รวมซึ่งในบริบทไทย ต้องเน้นการจัดปัจจัยสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้ด้วย

บทบาทของครูในการหนุนให้ศิษย์ พัฒนาค่านิยมใส่ตัว

ครูในระบบการศึกษาแบบค่านิยมศึกษา (VbE) ต้องตระหนัก อยู่ตลอดเวลาว่า ตนเองและระบบในโรงเรียน รวมทั้งระบบนิเวศ รอบตัวนักเรียนส่วนที่อยู่นอกโรงเรียน มีส่วนหนุนให้นักเรียนสร้าง ค่านิยมใส่ตัวอย่างอัตโนมัติ เพียงมีตระวังไม่สร้างตัวอย่างที่ไม่ดี ไม่สร้างสภาพแวดล้อมไม่ดีให้แก่ศิษย์

ยิ่งไปกว่านั้นต้องร่วมกับผู้บริหารและเพื่อนครูในการ ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และการประเมิน เพื่อหนุนให้ศิษย์ พัฒนาค่านิยมและจริยธรรมที่ดีใส่ตน ทั้งในภาคปฏิบัติและภาค ความเข้าใจหลักการในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นตามอายุหรือวุฒิภาวะของ เด็ก ท่ามกลางสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงที่มีความคลุมเครือ หรือ ด้านมืดในเรื่องค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม

อีกบทบาทหนึ่งคือ การหนุนให้ศิษย์พัฒนาภูมิคุ้มกันภัย จากระบบการสื่อสารออนไลน์ (และวิธีหลอกลวงอื่นๆ) ที่เข้ามา ล่อหลอกผู้เยาว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่นที่มีแรงขับเคลื่อนทางชีววิทยา ภายในร่างกายและทางสังคมให้มีพฤติกรรมหลงผิดได้ง่าย ครูต้อง คอยเตือนสตินักเรียนบ่อยๆ รวมทั้งควรมีกิจกรรมให้นักเรียนร่วม กันทำความเข้าใจสิ่งหลอกลวงเหล่านั้น และวิธีป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเหยื่อ

บทบาทอื่นๆ ได้กล่าวแล้วในบทที่ 10

การผลิตครูรุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะ ด้านค่านิยมศึกษา

หลักการสำคัญคือ หลักสูตรครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ต้อง บรรจุการเรียนรู้เรื่องค่านิยมศึกษา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไว้ในหลักสูตร โดยหลักการสำคัญในภาคทฤษฎีคือ ค่านิยมศึกษาไม่ได้เน้นเพียงบูรณาการค่านิยมเข้าในการเรียนวิชาและในกิจกรรมเท่านั้น แต่ต้องจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้นักเรียนได้สัมผัส ค่านิยมเชิงบวกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมหลัก ได้แก่ ความเข้าใจผู้อื่น ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ความมั่นคงในคุณธรรม เป็นต้น

- *การเรียนรู้และฝึกอบรมในหลักสูตร* จัดให้มีโมดูล ค่านิยมศึกษา (VbE Module) ที่นักศึกษาครูได้เรียนทั้ง ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการหนุนให้นักเรียนพัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตน รวมทั้งตัวนักศึกษาเองได้ร่วมกันฝึก พัฒนาค่านิยมที่ดีใส่ตน
- *จัดอาจารย์พี่เลี้ยง (Mentorship)* ที่มีประสบการณ์ค่านิยมศึกษา ช่วยให้คำแนะนำและสนับสนุน
- *จัดการฝึกอบรมปฏิบัติการ (Workshop)* เพื่อทำความเข้าใจ การเรียนการสอนค่านิยมศึกษา การเรียนรู้จากกรณีศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะในการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การอธิบายหลักการเชิงจริยธรรมให้เข้าใจง่ายสำหรับเด็ก

ต่างช่วงวัย การส่งเสริมให้เด็กสะท้อนคิดเชิงค่านิยมตามช่วงวัยและระดับวุฒิภาวะ และเรียนรู้เรื่องความท้าทายหลากหลายด้านในการประยุกต์ค่านิยมศึกษา ตามบริบทความเป็นจริงในชุมชนและในสังคม

หลักการสำคัญคือ อาจารย์ในคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งมีการจัดระบบนิเวศภายในคณะให้เป็นสภาพแวดล้อมเชิงบวกในการพัฒนาค่านิยมที่ดีตามแนวทางของค่านิยมศึกษา สำหรับนักศึกษาครูจดจำนำไปเป็นแบบอย่างเมื่อตนจบออกไปทำหน้าที่ครู

การพัฒนาครูประจำการให้มีสมรรถนะค่านิยมศึกษา

การพัฒนาครูประจำการด้านค่านิยมศึกษาทำได้อย่างน้อย 4 กิจกรรม ดังนี้

- **การพัฒนาวิชาชีพต่อเนื่อง** (Continuous Professional Development: CPD) เพื่อให้ครูได้ติดตามความก้าวหน้าและเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านค่านิยมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการประชุมปฏิบัติการ สัมมนา การฝึกอบรม
- **ชุมชนเรียนรู้วิชาชีพครู** (Professional Learning Community: PLC) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครูในโรงเรียนเดียวกันและระหว่างโรงเรียน ที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของความสำเร็จที่นำ

ภาคภูมิใจในการจัดค่านิยมศึกษาให้แก่ศิษย์ รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีเอาชนะความท้าทายหรือปัญหา ในยุคนี้การจัดออนไลน์ PLC ทำได้สะดวกมาก ช่วยให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูที่อยู่คนละจังหวัดหรือคนละภาคได้ง่าย นี่คือการเรียนรู้ที่ทรงพลังที่สุด เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานของครูแต่ละคนที่เรียกว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่ควรมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 70 ของการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงานทุกวิชาชีพ ทุกหน้าที่ ตามหลักการ 70:20:10 ในเรื่องการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงาน

- **การเรียนรู้ออนไลน์** นอกจากออนไลน์ PLC ที่กล่าวแล้ว อาจจัดกิจกรรมฝึกอบรมออนไลน์ การมีแหล่งรวบรวมและเผยแพร่กรณีศึกษาด้านค่านิยมศึกษา รวมทั้งแหล่งทรัพยากรออนไลน์ที่ครูเอาไปใช้จัดค่านิยมศึกษาให้แก่ศิษย์ได้
- **การวิจัยชั้นเรียน** หนังสือ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู**³⁴ บอกเราว่าการวิจัยชั้นเรียนสามารถหนุนการพลิกโฉมความคิด (Transform) ของครูได้ ผมเชื่อว่าการวิจัยชั้นเรียนด้านค่านิยมศึกษา จะช่วยให้ครูผู้ทำงานวิจัยเกิดการพลิกโฉมความคิดด้านค่านิยมได้เช่นเดียวกัน

ลดความท้อทลายในระบบการศึกษาไทย

ระบบการศึกษาไทยมีข้อท้าทายต่อการประยุกต์ใช้ค่านิยมศึกษา ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้เชิงรุก บูรณาการอยู่ในสมรรถนะและสาระต่างๆ ดังต่อไปนี้

- *ภาระงานของครู* ที่มีภาระงานสูงมากในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของศิษย์ ทำให้ครูไม่มีเวลาเอาใจใส่เรื่องค่านิยมศึกษา
- *การศึกษาที่เน้นการบอกสอนให้นักเรียนท่องจำ* (Passive Learning) ทำให้การเรียนรู้ค่านิยมที่ต้องเรียนแบบเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ดำเนินการได้ยาก ครูส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคย

- *เน้นการทดสอบมาตรฐาน* (Standardized Testing) มีส่วนทำให้ครูและนักเรียนหมกมุ่นอยู่กับการท่องจำวิชา ไม่มีเวลาเอาใจใส่เรื่องค่านิยมที่ไม่มีการสอบ เรื่องนี้อาจแก้ได้โดยจัดให้มีการสอบแก้ปัญหาเชิงค่านิยมหรือจริยธรรม
- *การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง* *กิจกรรมของโรงเรียน* ในสังคมไทยมีน้อย อาจแก้ได้โดยจัดการประชุมปฏิบัติการแก่ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจบทบาทด้านการเรียนรู้และพัฒนาค่านิยมจากสภาพแวดล้อมที่บ้านและในชุมชน มีโรงเรียนจำนวนหนึ่งจัดการเรื่องนี้ได้ดี เป็นตัวอย่างได้
- *ความท้าทายจากสื่อออนไลน์ จากสภาพแวดล้อมในสังคม* ในการชักจูงเด็กไปในทางเสื่อม เพื่อหาผลประโยชน์จากเด็ก เป็นเรื่องที่โรงเรียนและภาคีในพื้นที่ต้องร่วมกันหาทางขจัด และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ รวมทั้งหาทางสื่อสารให้ระบบใหญ่ของบ้านเมืองดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจังและเป็นระบบ

12. เพื่ออนาคตของสังคมไทย

ปัจจุบันไม่ว่าสังคมใดต่างกำลังเผชิญความท้าทายให้ต้องปรับตัวรุนแรง ในลักษณะพลิกโฉม (Transform) ระบบต่างๆ สังคมใดพลเมืองมีคุณภาพสูง การปรับตัวจะได้ผลดีกว่า สังคมไทยต้องพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้วยระบบการศึกษาแบบใหม่ วิธีการใหม่ จึงจะสามารถพัฒนาคุณภาพของพลเมืองไทยไปพร้อมๆ กันกับการปรับตัวระดับประเทศ

คุณภาพการศึกษาไทยที่ตกต่ำมาราวๆ 30 ปี ได้สร้างปัญหาคุณภาพพลเมืองไทยในหลากหลายด้าน อย่างที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นต้องหาทางเปลี่ยนขาด หรือพลิกโฉม (Transform) ระบบการศึกษาของประเทศ และแนวทางหนึ่งคือ *ค่านิยมศึกษา* – Values-based Education (VbE) ตามที่เสนอในหนังสือเล่มนี้ เพราะค่านิยมศึกษาจะเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากครูเน้นบอกสอนให้นักเรียนท่องจำ (Passive Learning) ไปเป็นครูชวนนักเรียนตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตน เน้นพัฒนาตนเองครบทุกด้าน (Holistic Learning) ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน ตามด้วยการสะท้อนคิด (Active Learning) โดยที่การพัฒนาค่านิยมที่ดีบูรณาการอยู่อย่างแนบเนียน ตามที่ระบุในหนังสือเล่มนี้

สองฉากทัศน์ในอนาคต 10-20 ปีข้างหน้า

ผมลองถาม Generative AI สามสำนัก คือ Gemini, Copilot และ ChatGPT ให้ช่วยเสนอฉากทัศน์อนาคต (Future Scenario) 10 และ 20 ปีข้างหน้าของสังคมไทย ภายใต้ระบบการศึกษา 2 แบบ คือ แบบแรก ระบบการศึกษาไทยพัฒนาไปแบบเดิม ที่ดำเนินการมา 20-30 ปี คือมีการพัฒนาแบบปรับปรุงบางด้านตามนโยบายของฝ่ายการเมืองที่ไม่ต่อเนื่องกัน แบบที่ 2 มีการพลิกโฉมระบบใช้แนวทางค่านิยมศึกษาตามในหนังสือ *ค่านิยมศึกษา สู่คุณค่าทางชีวิต* เล่มนี้ ได้คำตอบหรือข้อเสนอไปในทิศทางเดียวกันทั้งสาม Generative AI โดยผมขอสรุปและเสริมด้วยข้อคิดเห็นของผม นำมาเสนอโดยย่อดังนี้

พัฒนาระบบการศึกษาไทยแบบปะผุ (Incremental Change) ตามแนวทางที่เคยดำเนินการ 20-30 ปีที่ผ่านมา

ฉากทัศน์ด้านการศึกษา

- ดำรงเป้าหมายเน้นเรียนวิชา (Academic Focus) และการสอบตามมาตรฐาน (Standardized Test) ซึ่งหมายความว่าเน้นเฉพาะ K (ความรู้) และฝึก S (ทักษะ) บ้าง ในส่วนที่เชื่อมโยงกับความรู้ไม่ครบภาพรวมของ VASK ที่เป็นเป้าหมายภาพรวมของการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชน (Holistic Learning)
- ความไม่เสมอภาคทางการศึกษายังคงดำรงอยู่ และน่าจะเพิ่มขึ้น
- การเรียนแบบครูเน้นบอกสอน นักเรียนเน้นท่องจำ ยังคงเป็นสภาพหลัก
- สภาพพฤติกรรมของคนในวงการศึกษาที่เป็นปัจจัยลบต่อค่านิยมศึกษาของเด็กและเยาวชนยังคงดำรงอยู่ สภาพการพูดอย่างหนึ่ง แต่ทำตรงกันข้ามของคนในวงการศึกษา (จำนวนหนึ่ง) ยังคงอยู่

- ระบบการทำงาน และการปฏิบัติงานเพื่อความก้าวหน้าของครูและบุคลากรทางการศึกษายังคงไม่เอื้อ (Align) ต่อการหนุนให้นักเรียนพัฒนาสมรรถนะครบด้านในตนเองรวมทั้งค่านิยม
- ผู้ได้รับผลประโยชน์หลักจากการลงทุนด้านการศึกษาของประเทศไทย (ที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ) ยังคงไม่ใช่นักเรียน แต่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาอื่นๆ อ้างอิงจาก World Development Report 2018
- ยังคงผลิตครูในรูปแบบเดิมๆ ในระบบเปิด และการพัฒนาครูประจำการก็ยังคงเน้นวิธีสนับสนุนให้เข้ารับการอบรม ไม่ใช่เน้นเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานที่ครูหรือที่เรียกว่า PLC
- คนฐานะดีจะนำลูกเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชน โรงเรียนนานาชาติ และการศึกษานอกระบบที่จัดโดยเอกชนมากขึ้น เฉพาะคนที่อยู่ในเศรษฐกิจฐานะปานกลางค่อนข้างต่ำ และคนยากจนเท่านั้นที่นำลูกเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ทำให้ความไม่เสมอภาคทางการศึกษารุนแรงยิ่งขึ้น

จากทัศนคติด้านสังคม

- มีโอกาสเกิดการแบ่งแยกทางสังคม (Social Fragmentation) สูงยิ่งขึ้น เกิดการแบ่งกลุ่มชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งทางการเมือง
- เกิดสภาพสังคมแบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างเน้นแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกของตน ความเห็นแก่ส่วนรวมและรับผิดชอบต่อสังคมมีน้อย สังคมตกอยู่ใต้วัฒนธรรมแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ขาดจิตวิญญาณของความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- เกิดพลเมืองผู้เฉื่อยชา (Passive Citizen) ไม่สนใจเรื่องของบ้านเมืองอันเป็นส่วนรวม ในขณะที่บ้านเมืองต้องการพลเมืองนักกระทำการ (Active Citizen) ที่ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์สังคม
- มีพลเมืองผู้เป็นภาระต่อสังคมในจำนวนและสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น เพราะการเลี้ยงดู การศึกษา และระบบนิเวศในชุมชนและสังคม ไม่ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างครบด้านและได้ผลจริง

ฉากทัศน์ด้านเศรษฐกิจ

- การขาดกำลังแรงงานที่มีทักษะและค่านิยมตามที่ต้องการ ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง หรือรุนแรงยิ่งขึ้น
- ช่องว่างด้านนวัตกรรม (Innovation Gap) ยิ่งถ่างกว้างยิ่งขึ้น เพราะความด้อยคุณภาพด้านการศึกษา
- ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ยิ่งถ่างกว้างขึ้น เพราะการศึกษาไม่สามารถช่วยยกระดับทางสังคม (Social Movement) แก่เยาวชนจากครอบครัวยากจนได้ หรือระบบการศึกษายิ่งซ้ำเติมความไม่เสมอภาคทางการศึกษา
- ประเทศไทยไม่สามารถหลุดจากกับดักรายได้ปานกลางได้ เพราะติดหล่มคุณภาพพลเมืองต่ำ

พัฒนาระบบการศึกษาไทย แบบพลิกโฉม (Transformation) โดยใช้แนวทางค่านิยมศึกษาในหนังสือเล่มนี้

ฉากทัศน์ด้านการศึกษา

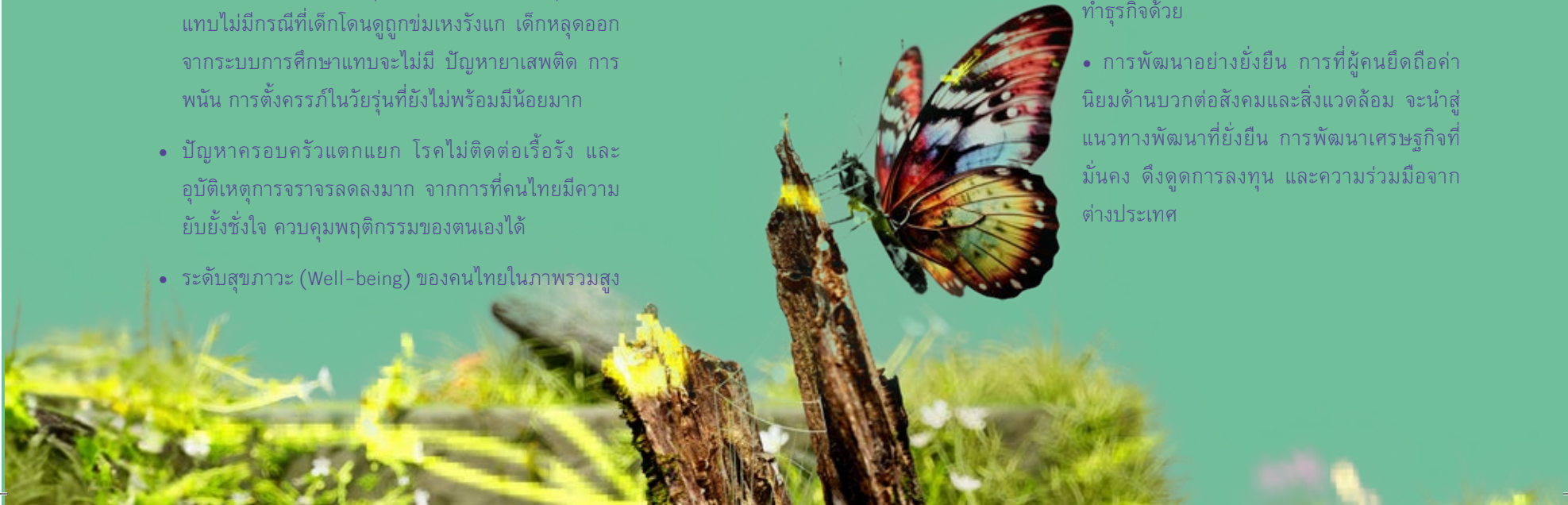
- หลักสูตรและการเรียนการสอนเน้นการพัฒนาองค์รวม
- การพัฒนาครูเน้นสมรรถนะจัดการศึกษาที่เน้นค่านิยมศึกษา และการพัฒนาองค์รวม เน้นการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) การทำหน้าที่ครูโค้ช ครูเอื้อการเรียนรู้ที่เน้นทำหน้าที่หนุนให้ศิษย์สร้างสมรรถนะและค่านิยมที่ดีใส่ตัว
- การจัดการเรียนรู้ในทุกโรงเรียนเน้นบูรณาการค่านิยมในทุกรายวิชาทุกกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนพัฒนาสมรรถนะครบด้านอย่างเป็นองค์รวมใส่ตัว
- วิธีจัดการเรียนรู้เปลี่ยนไปเป็นเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ เน้นการอภิปรายการสะท้อนคิดร่วมกัน และการฝึกประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง ครูเปลี่ยนบทบาทไปทำหน้าที่ผู้อำนวยการเรียนรู้หรือโค้ช
- มีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีนวัตกรรม โดยใช้เทคโนโลยีหนุนให้มีการเรียนรู้เฉพาะคน (Individualized Learning) ร่วมกับการเรียนรู้เป็นทีมผ่านการทำโครงการ
- ผู้ที่จบการศึกษามีทั้งความสามารถทางด้านวิชาการ คุณลักษณะที่ดี มีจริยธรรม เป็นคนเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีทักษะทางสังคมอารมณ์สูง และแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ
- การศึกษาไม่เน้นเพียงคะแนนสอบ แต่เอาใจใส่สุขภาพ ความยืดหยุ่น และทักษะชีวิต
- โรงเรียนของรัฐมีคุณภาพสูง และได้รับความเชื่อถือจากพ่อแม่ที่เป็นคนฐานะดีเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับโรงเรียนเอกชนที่ค่าเทอมแพง รวมทั้งคุณภาพของโรงเรียนทั่วประเทศมีความแตกต่างกันน้อยลง นั่นคือความเสมอภาคทางการศึกษาดีขึ้นอย่างชัดเจน
- สภาพ 'ทุกคน ทุกภาคส่วนเพื่อการศึกษา (All for Education)' ของสังคมไทยดีขึ้นอย่างชัดเจน
- ประเทศไทยเป็นประเทศตัวอย่างด้านการพลิกฟื้นคุณภาพการศึกษา เป็นที่เรียนรู้วิธีพลิกโฉมการศึกษา (Education Reform) ในภูมิภาค

ฉากทัศน์ด้านสังคม

- สังคมไทยมีความไว้วางใจกัน ความสามัคคีกัน ร่วมแรงร่วมใจกันทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น
- ค่านิยมศึกษาที่เน้นหนุนให้นักเรียนพัฒนาความเป็นผู้นำ ผู้ก่อการ จะส่งผลให้พลเมืองไทยเอาใจใส่ชุมชนและบ้านเมืองของตน รวมตัวกันแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคม
- เป็นสังคมที่มีบรรยากาศความรับผิดชอบต่อสังคมสูง ผู้คนช่วยกันรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน บ้านเมือง รักษาสภาพแวดล้อม และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ปัญหาทางสังคมของวัยรุ่นลดน้อยลงจากในปัจจุบันมาก แทบไม่มีกรณีที่เกิดโดนดูถูกข่มเหงรังแก เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาแทบจะไม่มี ปัญหายาเสพติด การพนัน การตั้งครุฑในวัยรุ่นที่ยังไม่พร้อมมีน้อยมาก
- ปัญหาครอบครัวแตกแยก โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และอุบัติเหตุการจราจรลดลงมาก จากการที่คนไทยมีความยับยั้งชั่งใจ ควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้
- ระดับสุขภาวะ (Well-being) ของคนไทยในภาพรวมสูง

ฉากทัศน์ด้านเศรษฐกิจ

- การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อเศรษฐกิจคือคุณภาพคน ค่านิยมศึกษาจะช่วยพลิกฟื้นเรื่องคุณภาพคนของสังคมไทย เมื่อประกอบกับมาตรการด้านอื่นๆ จะช่วยให้ประเทศไทยฟื้นตัวทางเศรษฐกิจได้
- ความสามารถด้านนวัตกรรม ค่านิยมศึกษาจะส่งผลทางอ้อมต่อคุณภาพการศึกษาด้านอื่นๆ ทำให้ศักยภาพด้านนวัตกรรมของประเทศดีขึ้น
- ความสามารถในการแข่งขัน คุณภาพคน ในด้านความน่าเชื่อถือ ความมีคุณธรรม ความสามารถในการแก้ปัญหา การสื่อสาร จะทำให้ประเทศต่างๆ ต้องการร่วมมือและทำธุรกิจด้วย
- การพัฒนาอย่างยั่งยืน การที่ผู้คนยึดถือค่านิยมด้านบวกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จะนำสู่แนวทางพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ดึงดูดการลงทุน และความร่วมมือจากต่างประเทศ

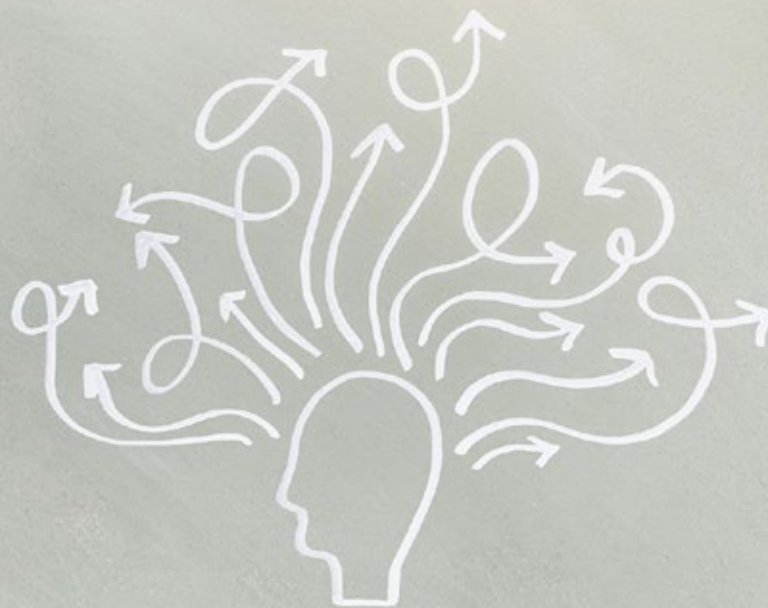

เงื่อนไขของการใช้ค่านิยมศึกษา กอบกู้สังคมไทย

การประยุกต์ใช้ค่านิยมศึกษาในระบบการศึกษาไทยมีความซับซ้อน เชื่อมโยงกับอีกหลายระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการเมืองและระบบราชการ เงื่อนไขสำคัญที่สุดคือ ต้องทำอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทนแรงกดดันของกลุ่มผลประโยชน์ได้ และต้องดำเนินการโดยมีระบบเรียนรู้และปรับตัวบูรณาการอยู่ในการ

ดำเนินงาน สำหรับใช้เป็น feedback loop เพื่อการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และสำหรับใช้เป็นข้อมูลหลักฐานในการสื่อสารสาธารณะให้คนทั่วไปเห็นคุณค่า ซึ่งจะมีผลเป็นแรงกดดันทางการเมือง นำไปสู่นโยบายด้านการศึกษาของพรรคการเมืองในการใช้ค่านิยมศึกษาเป็นหลักสูตรหลักของประเทศ

หากดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งประเทศได้อย่างที่ระบุในบทที่ 10 ก็จะเป็นที่ดีที่สุด ในระหว่างที่ยังไม่มีนโยบายระดับประเทศ ในสภาพปัจจุบันสามารถดำเนินการในระดับโรงเรียน หรือเขตพื้นที่การศึกษา หรืออาจทำในขบวนการ TSQM-I (Teachers and Schools Quality Movement – Issue-based) ของ กสศ. ก็ได้ ถือเป็นกลยุทธ์สร้างการเปลี่ยนแปลงจากฐานล่าง (Bottom-up Transformation) หาทางพิสูจน์ผลดีให้สังคมเห็น และใช้หลักการสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี ในการขับเคลื่อนให้เป็นนโยบายสาธารณะ โดยใช้สังคมเห็นว่า การศึกษาไทยต้องการการพลิกโฉมโดยเร่งด่วน เพื่อจุดสังคมไทยออกจากวิกฤติใหญ่ในอนาคต

VALUES

